

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

АЛЕКСАНДРОВИЧ Анна Реміківна

УДК 351.82: 330.341.1

ДИСЕРТАЦІЯ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.Р. Александрович

Науковий керівник: Домбровська Світлана Миколаївна

доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України

Харків 2021

АНОТАЦІЯ

Александрович А.Р. – Державне регулювання інноваційної політики України - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2021.

У дослідженні запропоновано розв’язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання інноваційної політики України. Для досягнення визначеної мети було охарактеризовано інноваційні процеси, як державні засади економічного зростання суспільства та систематизовано досвід державного регулювання інноваційних процесів в зарубіжних країнах. У дисертаційній роботі було визначено методологію державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і основні напрями підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики. У третьому розділі дослідження окреслено стратегічні підходи до удосконалення механізмів управління інноваційної політики та обґрунтовано шляхи державного регулювання у сфері фінансування інноваційної політики.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук.. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об’єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв’язків складного об’єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, зокрема: гіпотетико-дедуктивний метод формування методології дисертаційного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати

евристичні моделі охарактеризувати понятійний апарат державного регулювання інноваційної політики держави.

Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливість висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз, сутність якого полягає у виділенні елементів системи державного регулювання інноваційної політики держави, ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів державного регулювання інноваційної політики держави; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод, за допомогою якого визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль державного регулювання інноваційної політики держави, уточнити їх функції в діяльності кожної з підсистем, оцінити результати управлінського впливу, виявити перспективи й механізми.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів проведеного дисертаційного дослідження полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з державного регулювання міжнародної міграції висококваліфікованих кадрів.

Автором вперше запропонована класифікація стратегії інноваційного розвитку країн за трьома типами (безпосередня розробка інновацій в країні; імітація вже розроблених інновацій через купівлю ліцензій і патентів; змішана стратегія, що комбінує вищезазнані) і обґрунтована необхідність

використання змішаної стратегії для України, яка включає визначення напрямів розвитку, прогнозування і планування інноваційної сфери; накопичення і розподіл засобів на інновації; розробку і реалізацію плідної регіональної політики у сфері інновацій; регулювання міжнародних відносин, науково-технічної кооперації, трансферу технологій; інтеграція науки з виробництвом і освітою; податкове, кредитне, законодавче стимулювання розвитку інновацій; формування законодавчої, інфраструктурної і кадрової бази інноваційної діяльності.

Таким чином, у дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення напрямів державної політики з розвитку наукової діяльності у закладах вищої освіти зі спеціальними умовами навчання.

Ключові слова: державного регулювання інноваційної політики України, фінансово - економічних механізмів державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності, державного регулювання у сфері фінансування інноваційної політики, державна інноваційна політика.

SUMMARY

Alexandrovych A.R. – State regulation of the innovation policy in Ukraine.
– Qualifying scientific paper, as the manuscript.

Thesis for the scientific degree of a candidate of science in public administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – National University of Civil Defence of Ukraine. – Kharkiv, 2021.

A solution of the current problem of substantiating the theoretical foundations and development of the practical recommendations concerning the state regulation of the innovation policy in Ukraine has been offered in the research. To achieve this objective, the innovation processes as the state principles of the society's economic growth have been characterized and the foreign countries' experience of state regulation of the innovation processes has been

systematized. In the thesis, the methodology of state regulation of the innovative development of the enterprises and the basic directions of the efficiency increase of the state support of the innovation policy have been defined. In the third chapter of the study, the strategic approaches to the management mechanisms of innovation policy improvement have been outlined and the ways of state regulation in the field of the innovation policy financing have been substantiated.

The methodological basis of the study are general scientific research methods and special methods based on modern scientific principles of management, economics and related sciences. The research methodology is based on a systematic approach, the methodological specificity of which is determined by focusing on research and mechanisms that provide it, on highlighting the various types of connections of a complex object and bringing them into a single theoretical picture. The author has used a number of scientific methods, in particular: hypothetical-deductive method of the thesis methodology formation, which has permitted to define a research hypothesis, to build heuristic models, to characterize the conceptual apparatus of state regulation of the innovation policy.

The deductive proof of the research hypothesis has not only confirmed the correctness of its methodology, the validity of the conclusions, but also has made it possible to put forward and verify practical recommendations for improving the object under study; structural and functional analysis, the essence of which is to identify the elements of the system of state regulation of the innovation policy; a number of comparative methods that have provided an opportunity to analyze the standards of state regulation of the innovation policy; statistical method that has allowed revealing the real and exact facts of the object's under study state; prognostic method that has been used to determine more distant prospects for its development; theoretical and conceptual method that has defined the direction of research, embodied in the analysis of functions, structure and parameters of the object, and has allowed to identify, comprehend, describe and compare the role of state regulation of the innovation policy, clarify the functions in each of the

subsystems, evaluate results of the managerial influence, identify prospects and mechanisms.

The information bases of the research consists of the legal and regulatory acts, the works of foreign and domestic scientists, the Internet resources, the statistical information of the State Statistics Service of Ukraine and other central executive bodies.

The scientific novelty of the thesis results lies in solving the scientific problem of developing theoretical principles and substantiation of scientific and applied recommendations concerning state regulation of the innovation policy.

For the first time a classification of the country's innovation development strategies according to three types (direct development of innovations in the country; imitation of the already developed innovations through the purchase of licenses and patents; a mixed strategy that combines the previous two) has been proposed by the author; the need to use a mixed strategy that includes directions of development, forecasting and planning of the innovation sphere in Ukraine; accumulation and distribution of funds for innovations; development and implementation of a fruitful regional policy in the field of innovation; regulation of international relations, scientific and technical cooperation, technology transfer; integration of science with production and education; tax, credit, legislative stimulation of the innovation development; formation of the legislative, infrastructural and personnel base of the innovative activity have been also justified.

Thus, the study proposes a solution of the current problem of substantiating the theoretical foundations and development of the practical recommendations concerning the state regulation of the innovation policy in Ukraine.

Key words: state regulation of the innovation policy in Ukraine, financial and economic mechanisms of state regulation and support of innovation activity, state regulation of the innovation policy financing, state innovation policy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

дисертації:

1. Александрович А. Р. Сучасні механізми державного управління інноваційної діяльності навчальних закладів. Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. наук. фах. вид. / Дніпр. аграр.-екон. ун-т. Київ : ДКС-центр, 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?n=12&y=2017>.
2. Александрович А. Р. Державне регулювання інноваційної політики та її вплив на економіку країни. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2016. Вип. 2 (5). С. 144–152.
3. Александрович А. Р. Науково-технічна політика та державне регулювання інноваційною діяльністю в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2017. Вип. 1 (6). С. 171–181.
4. Александрович А. Р. Основні підходи управління персоналом в умовах інноваційної діяльності. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2017. Вип. 2 (7). С. 321–328.
5. Александрович А. Р. Механізми державного регулювання визначенням сучасної інноваційної політики держави. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2020. Вип. 1 (12). С. 3–10.
6. Alexandrovich A. Mechanisms of state regulation of innovative activities in the economy of Ukraine. East journal of security studies. 2019. 4 (1). 175–183. URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/25>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Александрович А. Р. Механізми державного регулювання інноваційною діяльністю в Україні. Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 12 берез. 2020 р. / М-во освіти і науки України ; Харк. обл. рада ; Харк. обл. держ. адміністрація та ін. Харків, 2020. С. 89–91.

8. Александрович А. Р. Державне регулювання інноваційної діяльності. Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи : матеріали VII Всеук. наук.-практ. конф. з міжнар. участю / відп. за вип. проф. К. Ю. Богомаз ; Дніпр. держ. техн. ун-т. Кам'янське : ДДТУ, 2020. С. 64–66.

9. Александрович А. Р. Напрями державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (18 жовт. 2019 р., Мелітополь, Україна) /відп. ред. Ортіна Г. В. Мелітополь : Однорог Т. В., 2019. С. 372–374.

10. Александрович А. Р. Державне регулювання інноваційної діяльності. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 18–19 берез. 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 45-48.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	18
1.1. Поняття і сутність розвитку державної інноваційної політики	18
1.2. Інноваційні процеси як державні засади економічного зростання суспільства	34
1.3. Досвід державного регулювання інноваційних процесів зарубіжних країн	46
Висновки до першого розділу	70
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	74
2.1. Особливості державного регулювання в реалізації інноваційної політики держави	74
2.2. Оцінка фінансово - економічного механізму державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності	91
2.3. Методологія державного регулювання інноваційного розвитку підприємств	105
Висновки до другого розділу	134
РОЗДІЛ III. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	136
3.1. Основні напрями підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики	136
3.2. Стратегічні підходи до удосконалення механізмів управління інноваційної політики	154
3.3. Шляхи державного регулювання у сфері фінансування інноваційної політики	169

	10
Висновки до третього розділу	187
ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	195
ДОДАТКИ	218

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі динамічний розвиток в Україні неможливий без формування механізмів з підтримки і стимулювання інноваційної діяльності в науково-технічній сфері. Нині саме науково - технічні інновації визначають рівень конкурентоспроможності національних товарів і усієї економіки в цілому у світовій системі. У індустріально розвинених країнах держава є головним стимулюючим початком, що підтримує, і навіть в деяких випадках векторім, що визначає напрям інноваційного розвитку національної економіки. Необхідно відмітити, що державне регулювання інноваційної сфери значно взаємозв'язане з інвестиційною політикою держави, що фінансує фундаментальні наукові дослідження і високоризикові інноваційні проекти.

Сучасний стан світової економіки характеризується безперервно прогресуючим зростанням конкурентоспроможності національних економік на основі науково-технологічних інновацій.

Попри те, що науково-технічний потенціал України значно зменшився, в цілому він збережений і залишається досить високим. В той же час, він багато в чому не затребуваний як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Акумуляувати цей потенціал і направляти його на створення сучасної економіки, що базується на науково- технологічних інноваціях, робота, посиljena тільки для держави.

Розроблені і прийняті державні програми, що стосуються розвитку інноваційних процесів в країні, носять у більшості випадків лише декларативний характер і часто не мають практичних механізмів їх реалізації. Назріла насущна необхідність в проведенні стратегічної, всеосяжної, дієвої державної інноваційної політики, за допомогою якої Україна зможе наздогнати розвинені країни світу і зайняти належне їй місце. У зв'язку з цим усе більш актуальними і значимими стають

дослідження і розробка стратегії, методів, механізмів і практичних рекомендацій державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності на основі історичного досвіду, практики державного регулювання інноваційної сфери в розвинених країнах і специфіки сучасного перехідного положення України.

Окремі проблеми державного регулювання, формування та реалізації державної політики України, зокрема у сфері інновацій, висвітлюють у своїх роботах такі вчені в галузі державного управління, як В. Бакуменко, В. Баштанник, О. Васильєва, І. Грицяк, С. Домбровська, В. Ємельянов, Д. Карамішев, О. Кілієвич, І. Лопушинський, П. Надолішній, А. Попок, Л. Приходченко, С. Серьогін, Г. Ситник, С. Сорока, О. Сушинський, С. Телешун, В. Тертичка, А. Халецька та інших вчених.

Питання державного регулювання інноваційної сфери і її взаємодії з державою і економікою досліджуються в роботах українських учених А. Антонова, В. Алексєєва, О. Бойко, В. Дзюндзюка, Н. Діденко, І. Драгана, О. Крутій, О. Навроцької, О. Руденко та інші, та зарубіжних Ф. Хайєка, Д. Норта, Н. Розенберга, Дж. Досі, М. Кастельса.

Однак, слід констатувати, що дослідженню теоретичних засад реалізації інноваційної політики держави, як філософії державного управління бракує комплексності та системності. Також залишаються неопрацьованими механізми її впровадження у сучасну практику державного регулювання розвитком економіки. При цьому провідну роль в розвитку інноваційних процесів грає держава, тому наріла насущна необхідність розробки заходів державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим

центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом проаналізовано заходи удосконалення державного регулювання інноваційної політики держави.

Мета і завдання роботи. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання інноваційної політики України.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

охарактеризувати інноваційні процеси як державні засади економічного зростання суспільства

систематизувати досвід державного регулювання інноваційних процесів в зарубіжних країнах ;

визначити методологію державного регулювання інноваційного розвитку підприємств;

виокреслити основні напрями підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики

окреслити стратегічні підходи до удосконалення механізмів управління інноваційної політики

обґрунтувати шляхи державного регулювання у сфері фінансування інноваційної політики.

Об'єкт дослідження –інноваційна політика держави.

Предмет дослідження - державного регулювання інноваційної політики України.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук.. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у

єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, зокрема: гіпотетико-дедуктивний метод формування методології дисертаційного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати евристичні моделі охарактеризувати понятійний апарат державного регулювання інноваційної політики держави.

Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливості висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз, сутність якого полягає у виділенні елементів системи державного регулювання інноваційної політики держави, ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів державного регулювання інноваційної політики держави; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод, за допомогою якого визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль державного регулювання інноваційної політики держави, уточнити їх функції в діяльності кожної з підсистем, оцінити результати управлінського впливу, виявити перспективи й механізми.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з державного регулювання інноваційної політики України.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- запропонована класифікація стратегії інноваційного розвитку країн за трьома типами (безпосередня розробка інновацій в країні; імітація вже розроблених інновацій через купівлю ліцензій і патентів; змішана стратегія, що комбінує вищеназвані) і обгрунтована необхідність використання змішаної стратегії для України, яка включає визначення напрямів розвитку, прогнозування і планування інноваційної сфери; накопичення і розподіл засобів на інновації; розробку і реалізацію плідної регіональної політики у сфері інновацій; регулювання міжнародних відносин, науково-технічної кооперації, трансферу технологій; інтеграція науки з виробництвом і освітою; податкове, кредитне, законодавче стимулювання розвитку інновацій; формування законодавчої, інфраструктурної і кадрової бази інноваційної діяльності;

удосконалено:

ефективні форми державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності, особливості розвитку, причини відставання і перспективи інноваційної сфери Європейського Союзу, та пропозиції з вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду;

направів підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики, що дало можливість здійснювати вибір інвестиційних схем і обгрунтувати формування стандартів організації виробництва при державному фінансуванні інноваційних проектів, що дозволяє реалізовувати функції координації, інтеграції і розвитку інфраструктури в науково-технічній сфері.

набуло подальшого розвитку:

систематизація зарубіжного досвіду державного регулювання інноваційної сфери, в частості в Європейському Союзі, що визначає

позитивний досвід для української держави, з урахуванням національної специфіки, зокрема підтримка сфери освіти і малого інноваційного підприємництва, є головним чинником, який визначає економічне зростання і впливає на конкурентоспроможність національних господарств, дозволяє країнам лідирувати у світовій економіці;

методологія забезпечення процесу регулювання інноваційної діяльності, що включило методи створення типових організаційних платформ, методи модернізації організаційних платформ, методи перепроєктування організаційних платформ, методи формування інтегрованих організаційних платформ (кластерів), які дозволяють забезпечити ефективне регулювання інноваційної діяльності стосовно різних суб'єктів економіки.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення й висновки дисертації можуть використовуватися фахівцями під час написання підручників і навчальних посібників, створення навчально-методичної літератури; в роботі органів державної влади у процесі державного регулювання інноваційної політики України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем». (Харків, 2019), Всеукраїнській науково-практичній конференції (Мелітополь, 2019), VII Всеукраїнської науково-практичній конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Кам'янське, 2020), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, у тому числі 6 – статей в наукових фахових виданнях, із них 1 – стаття в зарубіжному виданні, 4 – тези конференцій . Загальний обсяг публікацій автора за темою дослідження – 3, 45др.арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 220 сторінок. Обсяг основного тексту становить 194 сторінки. Список використаних джерел включає 215 найменувань.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1.1. Поняття і сутність розвитку державної інноваційної політики

Україна потребує нарощення конкурентних переваг на магістральних напрямках як технологічного, так і фінансово - економічного й організаційно-функціонального порядку. Здійснення радикальної економічної реформи й формування інноваційної економіки в нашій країні усе гостріше порушує питання про необхідність більш тісної взаємодії держави й бізнесу.

Проблема державного регулювання інноваційною діяльністю безпосередньо пов'язана з проблемою інноваційної складової економічного зростання і економічної рівноваги в Україні.

В умовах глобальних трансформацій соціально-економічної системи нашої країни потребують докорінного перегляду організаційно-змістові, теоретичні, методичні засади організації державного регулювання сферою інноваційної діяльності. На думку багатьох дослідників управлінсько-організаційних основ діяльності галузі [1, 22, 24], першочергового розв'язання вимагають питання, пов'язані з переосмисленням ролі та місця держави, місцевого самоврядування, громадських організацій та установ у розвитку та підвищенні ефективності діяльності галузі інновацій.

На сучасному етапі динамічний розвиток економіки в Україні неможливий без створення державного механізму з підтримки і стимулюванню інноваційної діяльності в науково-технічній сфері. Нині саме науково-технічні інновації визначають рівень конкурентоспроможності національних товарів і усієї економіки в цілому в глобалізаційній світовій системі. В індустріально розвинених країнах, держава є головним стимулюючим, підтримувальним початком і навіть в деяких випадках век-

тором, що визначає напрям інноваційного розвитку національної економіки. Необхідно відмітити, що державне регулювання інноваційної сфери значно взаємозв'язане з інвестиційною політикою держави, що фінансує фундаментальні наукові дослідження і інноваційні проекти [26, с.57].

Існує велика кількість трактувань значення "інновація". Проаналізувавши їх, ми синтезували своє поняття інновацій. Отже, поняття "інновація" в загальному сенсі торкається усіх типів створення і розвитку чогось нового, ведущого до знищення застарілого або до значного підвищення ефективності наявного. Інновації можуть мати такі характеристики, як креативність, перевага і циклічність. Під креативністю розуміється творче створення чого-небудь, процес оформлення нової ідеї. Перевага є здатність кожної наступної інновації привносити досі невідоме поліпшення, або відоме, але вживане в новій якості і ефективніше. Під циклічністю розуміється те, що інновації, як правило, з'являються групами і цей процес нерівномірно розташований в часі.

Суть інновацій полягає в застосуванні знань, нової інформації (відкриттів, винаходів і так далі) для поліпшення і вдосконалення процесів, методів, об'єктів діяльності людини [33].

Термін "інновація" відповідає новому розвитку технологічного сектора. Цей термін використовується, зокрема, для опису вступу та використанні нових методів виробництва і нових товарів, в цьому випадку йдеться про технологічні інновації. Технологічна інновація ділиться на інновацію продукту (новий або істотно поліпшений товар) і інновацію процесу (використання досконаліших технологій). Інновації, таким чином, асоціюються з новим виробництвом, товаром або значним їх поліпшенням, що може мати на увазі модифікацію устаткування, товару або організації виробництва. Інновації націлені на виробництво нових продуктів або істотне поліпшення наявних, але на такі зміни, які неможливо отримати за допомогою застарілого устаткування або класичних методів. Вони можуть

використовувати, наприклад, переваги в гнучкості виробництва, в зниженні вартості, поліпшенні довкілля і умов праці і так далі.

Інновації - досить широке поняття, проте деякі його межі мають бути обкреслені, щоб уникнути його розмитості. Так, незначні технічні або естетичні зміни, привнесені до продукту, не являються інновацією продукту, якщо ці зміни помітно не модифікують поліпшення, вартість або використання матеріалів і компонентів продукту. Наприклад, в текстильній промисловості зміни в структурі волокон, що призводять до створення нових тканин або значного підвищення стійкості існуючих тканин, можуть бути розглянуті як інновації, оскільки вони створюють нові товари або істотно покращують старі. У протилежність - новий колір або новий малюнок не будуть розглянуті як продукт, що має інновацію.

Інноваційний процес в державному регулюванні - це процес перетворення знань в інновації, який можна представити як ланцюг подій, витікаючих від знань, ідей до створення інновацій, їх впровадження і поширення аж до виникнення на основі створених інновацій нових знань і ідей, які знову народжувати більш просунуті інновації [41].

Згідно чинної "Концепції розвитку національної інноваційної системи".від 17.06.2009 № 680-р, інноваційна діяльність - це діяльність, направлена на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і оновлення номенклатури і поліпшення якості продукції (товарів, послуг), що випускається, вдосконалення технології їх виготовлення з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішніх і зарубіжних ринках. При цьому інноваційно-інвестиційна діяльність - це діяльність, пов'язана з капітальними вкладеннями в інновації [69].

Велику роль в розвитку інновацій грає поширення знань. Під знаннями розуміється сукупність відомостей і результат процесу пізнання в якій-небудь області. Поширення знань через систему освіти і навчання є необхідним і надзвичайно корисним інструментом, який сприяє зростанню

економічної сили суспільства. Проте, розповсюдження знань складає тільки один аспект розвитку знання, другий важливий аспект - це їх широта і відсутність меж на шляху знань. Економічне зростання в кількісному і якісному сенсі залежить від відсутності перешкод для поширення знань і інновацій між підприємствами, між різними економічними секторами і навіть країнами.

Знання, на яких інноваційні процеси ґрунтуються, зазвичай різняться по глибині, джерелу походження, якісним і кількісним показникам і так далі. У свою чергу, інноваційна діяльність розуміє акумуляцію інформації з різних джерел.

Не дивлячись на те, що дослідження - це процес створення нових знань, інновації не є дослідженням. Відмінність між дослідженням і інноваціями стала визнаватися і допускати в економічному аналізі. На наш погляд, дослідження є справою наукових фахівців, інновації - це справа підприємців, такий підхід ідентичний шумпетеріанським поглядам. Ця відмінність не зменшує ні в якому разі ролі дослідника в наукових відкриттях, який живить прогрес знань, як і ролі державної влади, стимулюючих розвиток промислової ініціативи і інновацій. Тим паче, що вплив на інновації виявляється не лише з боку ринку, але також з лабораторій. Відмінність між інновацією і дослідженням можна підтвердити неспівпаданням показників їх виміру. Економічний аналіз з недавнього часу встановив нові показники, які вимірюють аспекти розвитку інновацій, а не одні аспекти оцінки динаміки наукових досліджень. Нині підприємства оцінюють не лише долю витрат на дослідження, але також і інші зусилля для створення інновацій, такі, як придбання патентів і ліцензій, формування концепції продукту, мале експериментальне виробництво, рівень освіти працівників, технологічний рівень устаткування, вивчення ринків і інше. Проте дані про науково-технічні дослідження були і втім залишаються головними показниками технологічного рівня розвитку промисловості або навіть країни в цілому [80, с. 111].

У літературі про інновації описано дві основні форми виникнення інновацій - це лінійна модель і модель інтерактивна. У лінійній моделі, званою ще традиційною моделлю, виникнення інновацій розглядається як лінійний процес. У основі цієї моделі знаходиться дослідження. Дослідження породжує винахід. Винахід лягає в основу інновації. Нарешті, інновація поширюється і веде до створення нових продуктів і нової техніки. Саме у лінійній моделі розвитку інновацій часто відбувається зміщення понять дослідження і інновації. Таким чином, використовується лінійна послідовність подій без повернення і зворотної взаємодії. В цьому випадку зростання інновацій являється обов'язковим слідством із збільшення об'єму НДР, що проводяться. Проте так не завжди відбувається на практиці. На наш погляд, ця модель є застарілою і не відбиває реальний стан речей. Ми можемо підтвердити це недавніми дослідженнями інноваційних підприємств, проведеними П. Корбел і І. Пекіа-Галето (P. Corbel, Y. Peccia - Galetto). Дослідження показують, що збільшення об'єму інновацій не співпадає із зростанням (інтенсивністю) науково-технічних досліджень. Так, діяльність, згідно інтенсивності досліджень, розділяється на "діяльність з високою інтенсивністю" для секторів, в яких витрати і об'єм НДР найбільші, "діяльність з середньою інтенсивністю" для секторів з середніми витратами і об'ємом НДР і так далі. В ході досліджень з'ясувалося, що інноваційні підприємства, що відносяться до групи "середньої інтенсивності" (тобто середні витрати, що мають, і об'єм НДР), здійснюють найбільшу кількість інновацій. Таким чином, за емпіричними дослідженнями підтверджується, що не існує прямого і абсолютного зв'язку між зростанням об'єму наукових досліджень і збільшенням створення кількості інновацій.

Що стосується інтерактивної моделі розвитку інновацій Н. Розенберга, можливості створення інновацій можуть, приміром, витікати з еволюції структури попиту, продуктів або наукових і технічних нововведень на відміну від лінійної моделі, в якій інновації відбуваються строго з досліджень. Велику роль в інтерактивній моделі грають споживачі,

постачальники, конкуруючі підприємства, держава. Процес створення інновацій залежить від способу, за допомогою якого підприємства розпізнають існування можливостей для створення нововведень і виробничих стратегій, за допомогою яких підприємства на це реагують. Інновації в інтерактивній моделі, таким чином, представляються як взаємодія, з одного боку, можливостей, запропонованих ринком, з іншого боку, базою технологічних знань і засобів, які має в розпорядженні підприємство. На нашу думку, інтерактивна модель в порівнянні з лінійною представляється реальним віддзеркаленням дійсності, оскільки процес створення інновацій є складним переплетінням різних чинників (попит, поведінка користувачів, вплив держави, науково-технічний прогрес і так далі), які виказують взаємовплив, а не просто процес від дослідження на інновації [89].

Створення інновацій є складним процесом, що проявляється через сукупність поведінки підприємства. Концепції інновацій еволюціонують від "лінійної моделі" до "моделі інтерактивної", до нових способів розгляду інноваційних процесів як глобальних, в яких підприємства конкурують один з одним на ринку, так і входять у взаємодію з державою і іншими країнами. Від рівня і якості взаємодії залежать колективні досягнення усіх учасників ринку.

Проаналізувавши моделі появи інновацій, вважаємо необхідним розглянути, які форми і види вони можуть приймати. Розрізняють зазвичай дві основні форми інновацій. З одного боку, інновації абсолютно нові - тоді говорять про радикальну інновацію (англ.: "breakthrough", фр.: "percees nouvelles"). З іншого боку, при поліпшенні існуючих показників говорять про поступову інновацію, або крокову інновацію.

Під радикальною розуміється інновація, що має характеристики, які представляють значну позитивну відмінність по відношенню до вже наявних технологій і товарів. Такі інновації можуть використовувати радикально нові технології або технології, засновані на асоціаціях з існуючими, але мають

абсолютно нове застосування. Наприклад, перші мікропроцесори або відеомагнітофони були радикальними інноваціями.

Поступова інновація з'являється у разі, коли існуючий продукт наводить свої показники до помітного збільшення або поліпшення. Поступово інновацію можна класифікувати на два види. Перший - коли простий продукт може бути поліпшений (через збільшення переваг або зменшення вартості), наприклад, завдяки використанню компонентів або матеріалів більш високопродуктивних. Другий - коли складний продукт, який включає декілька технічно інтегрованих підсистем, може бути поліпшений за допомогою часткових змін, привнесених однієї з підсистем [88, с.287].

Одже радикальний або поступовий характер інновацій може істотно впливати на розмір або природу послідовностей, які можуть статися на підприємстві внаслідок застосування інновацій. Радикальне нововведення може підштовхнути іноді до значної нерівності на підприємстві, що є навіть загрозою для підприємства, тоді як поступова інновація може стати джерелом додаткових прибутків.

Окрім радикальної і поступової, інновації можуть класифікуватися також таким чином:

- 1) за сферою застосування інновацій : технологічні, соціальні, організаційні, інформаційні, фінансові і т.д;
- 2) за мірою інтенсивності і темпам засвоєння інновацій : швидкі, рівномірні і так далі;
- 3) за масштабами поширення : глобальні, національні, регіональні, великі, середні і так далі.

Розглянувши процеси появи інновацій, необхідно проаналізувати, який вплив чинять інновації на технологічну еволюцію в державному управлінні і навпаки. Розкриваючи взаємини в державі технологічної еволюції і інновацій, слід зазначити, що нудний світ одноманітного копіювання продуктів зник. Він замінюється в світі, в якому економічні агенти вільно експериментують, постійно піддаються ризику і уміють протистояти

непередбаченому. Знання, технології, що постійно зростають в області, поширюються безперервно і нові можливості відбиваються в нових методах виробництва, нових продуктах і нових структурах. За розрахунками фахівців, на початку ХХ ст. "обсяг знань" подвоюється кожні 50 років. Нині цей процес займає лише рік, а в недалекій перспективі за прогнозами відбуватиметься протягом одного місяця [91, с.344].

Отже, технологічна еволюція руйнує старі структури, народжуючи нові економічні і громадські умови. Нове економічне і громадське середовище надає, у свою чергу, основи для появи нових революційних технологічних винаходів. Технологічна еволюція не має зворотної течії, крім того, має кумулятивний характер. Вона виробляє масштабну економію різноманітних ресурсів і приносить множину як позитивних, так і негативних результатів. Технологічна еволюція модифікує чинники виробництва і виробничі стосунки. Деяке устаткування стає застарілим, і деякі професійні кваліфікації робітників і службовців теж. Ця технологічна еволюція створює попит на нове устаткування, пов'язане із застосуванням останніх технологій, також вона дає народження новим запитам в області професій. Нове устаткування підштовхує поширення застосування нових методів виробництва і нові методи виробництва притягають нові інвестиції. Процес економічного зростання - це "коктейль" з технологічних змін, капіталовкладень, державного регулювання і підтримки інновацій, інвестицій в людські ресурси і устаткування, а також діяльності самих підприємств, удосконалювальних внутрішнє управління і структуру.

У зв'язку з вищевикладеним приходимо до висновку, що стосунки між технологічною і економічною еволюціями не лінійні, а спіралеподібні, тобто кожен виток економічного зростання викликаний стрибком технічного прогресу. У свою чергу, технологічна еволюція визначається економічними процесами, які протікають у державі.

На рівні макроекономіки технологічні зміни викликають циклічне зростання в різних областях, в яких стан нерівності є правилом, а стан

рівноваги - виключенням. Процес економічного зростання виникає поштовхами, в основному з причини того, що споживачі, втрачають гнучкість і здатність пристосовуватися до нових умов, що швидко міняються, викликаних технологічних прогресом. Слідуює, крім того, згадати іншу причину циклічності, таку, як виникнення перешкод при проникненні на ринки, що веде до виникнення тимчасового стану між появою інновації і її продажу на ринку. Як тільки поширення технологічних інновацій нового циклу починається, їх кумулятивний характер і зростаючі прибутки від них побуджує до розвитку фази великої технологічної експансії в контексті економічного циклу. Це призводить до того, що виробничі структури радикально змінюються, нова виробнича діяльність починає виникати такою, що визнається, тоді як стара - зникає. Після фази піку цей процес поступово затухає до появи нового циклу технологічних інновацій. Протягом циклу технологічних інновацій на ринку утворюються багаточисленні інноваційні підприємства, часто невеликого розміру [92].

Технологічна еволюція в державі ґрунтується на дослідженнях, звернених до безлічі джерел інформації : науковим знанням, доступним для усіх; імітації того, що вже використовують інші підприємства (ця інформація виходить від постачальників і клієнтів); знанням і ноу-хау, створені самими підприємствами. У деяких галузях промисловості дослідження виконуються в типових рамках в науково-дослідних лабораторіях; у інших - дослідження проводяться спільно відділами маркетингу і розвитку; у третіх вони головним чином ґрунтується на "навчанні через роботу" і "навчання через використання". В нашому випадку, необхідно підкреслити, що підприємці діють у стані неповноти знання, вони отримують знання і навички з досвіду, придбаваючи емпіричним шляхом нові можливості розвитку.

Сьогодні ринок більше не є тільки інститутом, що надає ресурси, але є організаційним механізмом, що дозволяє розкрити нові потреби, нові методи виробництва і створити нові продукти. Підприємства більше не виробляють товарів з метою задовольнити потреби споживачів, вони нині здійснюють

виробництво на основі впливу переваг покупців через проміжні стратегії, які вони приймають з точки зору можливостей винаходів і інновацій, тобто вони виробляють такі продукти, які покупець ще не встиг сформулювати для себе у вигляді потреб. При цьому слід підкреслити, що технологічні зміни чинять як прямий вплив на підприємства, де вони застосовуються, так і непряму дію на інші підприємства і промисловість в цілому [94].

Переваги споживачів не є більше простий встановлений факт, вони залежать в основному від розвитку нових продуктів які є послідовністю технологічної еволюції. Бажання споживачів не встигають за технічним прогресом, що нестримно розвивається, хоча в деякій мірі тимчасові орієнтації і траєкторії технологій визначаються за допомогою переваг споживачів. На нашу думку, при постійній зміні продуктів і методів виробництва на ринку і в контексті виробництва поставщики грають головну роль, споживачі - другорядну. Рішення з придбання нових товарів залежать від рівня зарплати і прибутків в суспільстві, при цьому в розвинених країнах на рівні ринкової стратегії відбувається зміщення з цінової до нецінової конкуренції.

Риси технологічної еволюції, що характеризують економічний розвиток, стають помітніші, якщо мають в розпорядженні дієві можливості фінансування інноваційної діяльності і ці риси тим яскравіше, чим активніше стимулюється процес утворення капіталу для розвитку інновацій.

Грунтуючись на вищевикладеному, приходимо до висновку, що суть інновацій полягає в застосуванні знань для вдосконалення процесів, методів, об'єктів діяльності людини. При цьому процес взаємин між інновацією і технологічною еволюцією - це взаємозворотний процес, при якому якісне і кількісне зростання інновацій викликає технологічну еволюцію в усіх сферах життєдіяльності людини, яка, у свою чергу впливає на підвищення рівня якості і об'єму майбутніх інновацій.

Вивчаючи міждисциплінарні зв'язки публічного управління, на разі з дисципліною «Економічну теорію», можна помітити, що технологічні інно-

вації довгий час були забуті економічним аналізом, який в основному займався дослідженням рівноваги ринків. Сьогодні ж інновації стали серцем великих теоретичних економічних досліджень. Ми бачимо, що за останні 50 років економічна теорія пройшла складний шлях від опису підприємства, фірми і держави як окремих елементів інноваційного процесу до їх розгляду як взаємозв'язаних ланок складної системи. В той же час прийшло усвідомлення, що наука як головне джерело інновацій не є замкнутим, обмеженим стінами університетів і наукових центрів системою, а органічно вбудована в економічні та державні процеси, що відбуваються як у рамках держав, так і в глобалізаційній економіці. Аналіз наукових підходів по вивченню інновацій, на наш погляд, дозволяє виділити шість основних підходів у вивченні інноваційних процесів, а саме: класичну політичну економію, підходи Й. Шумпетера і його послідовників, цикли Н. Кондратьєва, теорію ендогенного зростання, неокласичні і еволюційні теорії.

Одним з перших, хто почав досліджувати складові інноваційних процесів, такі як розподіл праці, винаходи, технічний прогрес, був Адам Сміт. Для А. Сміта розподіл праці - це мотор, який підштовхує розвиток ринку по зростаючій спіралі продуктивності. У трьох перших главах книги "Дослідження про природу і причини багатства народів" А. Сміт показує, що розподіл праці є джерелом продуктивності тому, що зростанню продуктивності сприяє більше використання машин. Ця модель індустріальної організації веде до спеціалізації і механізації, яка не має меж. Ми бачимо, що в конструкції А. Сміта обмін і прибуток, отриманий в результаті обміну, підштовхують підприємця, ремісника або професійного робітника до технічного прогресу. А. Сміт особливо ретельно вивчив відношення між розподілом праці, винаходом і механізацією. Розподіл праці веде фактично до створення особливого ланцюга, що звільняє потенціал продуктивності. У результаті ринок має потребу для свого зростання в спеціалізації і розподілі праці. Таким чином, приходимо до висновку, що модель А. Сміта виглядає так: розподіл праці - продуктивність - дохід -

механізація - технічний прогрес. Отже, ця модель дозволяє побудувати схему надзвичайно успішного економічного зростання на основі розподілу праці і технічному прогресі [100, с.45].

Положення, висунені А. Смітом, були розвинені в кумулятивних теоріях зростання, зокрема в роботах А. А. Янга, який в 1928 р. звертає увагу, що розподіл праці між індустріями і об'єм зростання місткості внутрішнього ринку (зокрема, американського) дозволяє розподілу праці сильніше спонукати розвитку засобів виробництва. На наш погляд, це не веде до вертикальної інтеграції або горизонтальної концентрації промисловості, що являється головним двигуном розвитку ефективної продуктивності в олігополії, але, швидше за все, призводить до диференціації промисловості, що є основою продуктивності, подібної до тієї, яка виникає усередині фірми або окремої індустрії.

Також одним з перших, хто досліджував основи інновацій, був Девід Рікардо. На нашу думку, Д. Рікардо передбачив підхід до інновацій, даний пізніше шумпетріанцями. Д. Рікардо відмічав, що ефект від винаходів - це зростання розподілу праці і відкриття нових ринків. Розгляд прогресу в усіх його видах дозволив Д. Рікардо створити теорію, в якій вартість роботи взаємозв'язана з технічним прогресом. Він уперше позначив типи прогресу, які були розкриті пізніше Й. Шумпетером, а саме: виробництво нового блага і нової продукції, відкриття нових ринків збуту товарів, відкриття нових джерел ресурсів, поява нової організації виробництва [102, с.37].

Вивчаючи спадщину Д. Рікардо, що стосується технічного прогресу, приходимо до ув'язнення, що він здійснював свій аналіз в трьох напрямках. Перший напрям виражався в тому, що висока зарплата підштовхує капітал активніше до заміщення робочих місць машинами - це стає слідством теорії індукованих інновацій. Ця ідея була повністю повторена і продовжена Д. Хіксом і П. Самуельсоном.

Друге - Д. Рікардо відкрив проблематику з питання технологічного безробіття, розвинену потім К. Марксом в "Капіталі" і сучасними

дослідженнями у галузі державного регулювання сфери технологічного безробіття. Ця тема була відроджена в дослідженнях технічного прогресу і зайнятості і знайшла сьогодні нове віддзеркалення у К. Фрімена і Л. Соете.

Третє - Д. Рікардо проголосив нейтральність впливу винаходів (що не призвели до зміни продуктивності праці) на ставки відсотків, що призводять продукти і зарплату. Він вважав, що зміна заробітної плати без жодної зміни продуктивності праці не впливає на ціну, а лише змінює розподіл вартості створеного продукту між підприємцем і робітником.

Таким чином, А. Сміт і Д. Рікардо можна розглядати як основоположників теорії інновацій: ідеї, запропоновані ними і сьогодні є джерелом появи теорій і гіпотез у сфері інновацій [130, .79-80].

Одне з головних місць в становленні сучасної теорії інновацій займає Й. Шумпетер. Він вніс величезний вклад до усвідомлення ролі інновацій в економіці. Він вважав, що виробництво не може існувати без постійних революційних змін в техніці і технології виробництва, засвоєнні нових ринків, реорганізації ринкових структур. Такі постійні інновації, здійснювані у виробничому процесі, є джерелом прибутку. Інновації є основою конкуренції нового типу, гораздо дієвішою, ніж цінова конкуренція.

Й. Шумпетер вважав, що існує круг зовнішніх позитивних чинників, інновацій, що є мультиплікатором. Він відмічав, що "поява одного підприємця полегшує появу інших підприємців" і "успіхи першовідкривачів на ниві підприємництва залучають до цієї сфери все більше нових комбінацій". Ми повністю розділяємо точку зору, що прогресуюче зростання інновацій значною мірою залежить від зовнішніх позитивних чинників і серед цих позитивних чинників сьогодні виходить на перший план не лише зростання кількості підприємців, але і роль держави, що підтримує і стимулює створення інновацій.

Й Шумпетер розкриває соціально-економічні основи інновацій, а саме:

- причину появи нових комбінацій - старі інновації ("нова комбінація може бути отримана з часом із старої", при цьому "нові комбінації, як

правило, не займають місце старих, а з'являються поруч і конкурують з ними") [133].

- появу об'єктивних труднощів при створенні інновацій з часом;
- неспівпадання функцій винахідника, технічного фахівця і підприємця.

У свою чергу, "виконання функції підприємця завжди повинне узгоджуватися із здійсненням інших видів діяльності". Що стосується не співпадання функцій винахідника і підприємця, які раніше часто співпадали, то сьогодні численні приклади демонструють, що успіх технічному нововведенню приносять не винахідники, а підприємці. Теза про поєднання функцій підприємця з іншими дуже чітко відповідає реаліям сьогоднішнього часу. Підприємець і особливо інноваційний підприємець, повинен виконувати функції менеджера, психолога, лідера і авторитету свого підприємства, а також провидця, здатного передбачати місце своєї фірми в умовах науково-технічного прогресу, що швидко розвивається.

Й. Шумпетер презентує другий підхід до технологічної інновації. Він відмічає, що на основі конкуренції здійснюються квазібіологічні процеси, типу руйнування, коли нове замінює старе. При монопольному капіталізмі інновації усе менш і менш є результатом роботи підприємця і все більш і більш - команди дослідників - "виконавець". На наш погляд, на сучасному етапі розвитку відбувається об'єднання функцій "виконавця" і "підприємця".

Отже, існують дві позиції в шумпетеріанському аналізі. Позиція перша посилає до "Теорії економічного розвитку" (1911 р.), яка надає велику значущість ролі підприємців, що здійснюють інноваційний процес, тобто що створюють нові комбінації (нові продукти, процеси, ринки і так далі). Здатність фінансувати нові продукти - це передумова технічних змін. При цьому відзначається, що процес появи інновацій переривчастий.

Позиція друга розкривається в книзі "Капіталізм, соціалізм і демократія" (1942 р.). Згідно цієї позиції, капіталістичне підприємство створює і постійно модифікує методи виробництва. Існують олігополії, великі

підприємства, стимулюючи інновації. Одна з основних гіпотез другої позиції полягає в тому, що науково-дослідні лабораторії беруть на себе підприємницькі функції шляхом об'єднання функцій "інноватор" і "підприємець". Таким чином, Й. Шумпетер доводить, що структура ринку, що склалася, є цінною, оплачуваною значну частину технічного прогресу [138, с.102].

У роботах Й. Шумпетера можна побачити передформулювання підходів, використовуваних в сучасних роботах про інновації, наприклад в роботах К. Фрімена, Л. Соєте, Б. Лундвалла, Р. Нельсона і багатьох інших.

Багато сучасних підходів, що досліджують інноваційні процеси, мають шумпетрианські коріння. Наприклад, ідея наукового поштовху (Science push), що провокує технічний прогрес, була рекомендована Й. Шумпетером. Він звертає особливу увагу на творчу функцію в інноваційному процесі гігантських підприємств, знаходячи взаємозв'язок між структурою ринку і розвитком інновацій. Необхідно відмітити, що ситуація сьогодні зміниться і провідну роль в створенні інновацій грають малі підприємства. Підхід, розроблений Й. Шумпетром, має на увазі, що фірма, яка займається інноваціями, створює розрив в умовах конкуренції і має владу монополію на ринку. Суть прибутку також пов'язана з інноваціями, тому що "прибуток - це результат здійснення нових комбінацій". .

Отже, Й. Шумпетер був першим економістом, що визнав обмеженість статичної теорії загальної рівноваги. Він привернув увагу до глибинних причин і механізмів розвитку економіки в державі. Вивчивши роботи Й. Шумпетера, можна вичленувати основні моменти приросту знання про інновації[191].

По-перше, це конкуренція, заснована на інноваціях, головним джерелом якої стає науково-дослідна діяльність великих підприємств. Саме інновації і конкуренція призводять до наступного "творчого руйнування" галузей і ринків.

По-друге, Й. Шумпетер виділив творчість людини, спочатку новатора-підприємця, потім дослідника, здатного утілити нові ідеї в ефективні економічні рішення.

По-третє, він виділив різкий науковий розвиток, науковий поштовх, який провокує зростання науково-технічного прогресу. Роботи Й. Шумпетера можна резюмувати в ідеї, що технічні зміни - це постійний процес активності, вплив на економічне зростання і залежний від поведінки керівників підприємств.

Ф. Хайєк є другим найбільш відомим після Й. Шумпетера представником "молодої австрійської економічної школи". Найбільший вклад до теорії інновацій внесла його концепція "розсіяного знання", згідно якій конкурентний ринок представляється у вигляді особливого інформаційного пристрою, що координує і використовує різноманітні знання мільйонів незалежних одна від однієї людей. У роботі "Сенс конкуренції" ставить питання про принципову обмеженість багатьох механізмів державного регулювання цієї області.

Ф. Хайєк одим з перших досліджував специфічні особливості економічного розвитку, а саме: невизначеність і обмеженість інформації, малі знання, тобто умов, що становлять основу інноваційного процесу. Хоча ці положення Ф. Хайєк не зв'язував безпосередньо з аналізом інноваційної діяльності, але, на нашу думку, вони представляються принциповими для розуміння таких феноменів, як економіка, що базується на знаннях.

Що стосується російських дослідників інновацій, то одним з перших внес-ших істотний вклад в їх вивчення, був Н.Д. Кондратьєв. Він увійшов в исто-рию світової економічної науки як автор теорії великих циклів кон'юнк-тури (довгих хвиль, циклів Кондратьєва), хоча його вклад значно глибше і поширюється на дослідження планування і прогнозування, економіки перехідного періоду і інші області економічного знання [199].

Серед сучасних науковців необхідно відмітити М.Д. Кондратьєва який розробив теорію великих циклів в економіці протягом 50-60 років, згідно

якої перехід до нового циклу пов'язаний з розширенням запасу капітальних благ, що створюють умови масового впровадження винаходів . Він зв'язував перехід до нового циклу з технічним прогресом: "...перед початком підвищувальної хвилі кожного більшого циклу, а іноді на самому її початку спостерігаються значні зміни в умовах господарського життя суспільства. Ці зміни зазвичай виражаються в тій або іншій комбінації, в значних технічних винаходах і відкриттях, в глибоких змінах техніки виробництва і обміну. ".

Великий вклад в дослідження інновацій вніс С. Ю. Глазьев, який у своїх роботах досліджував питання виміру НТП, технічного розвитку економіки в контексті зміни світової економіки, створення інноваційного потенціалу, прискорення економічного розвитку на основі науково-технічного прогресу [201].

1.2. Інноваційні процеси як державні засади економічного зростання суспільства.

Навколишній сучасний світ представлений величезною кількістю операцій, що здійснюються людьми в процесі своєї діяльності. Діяльність людини, у міру розвитку прогресу, має тенденцію все більш і більш збільшувати свою економічну складову. Основною тенденцією сучасної економіки є прагнення до глобалізації. Глобалізація економіки, стираючи межі між державами при формуванні глобальних ринкових стосунків, пред'являє нові вимоги до розвитку економічних суб'єктів як усередині країн, так і окремих регіонів. Розвиток сучасного суспільства супроводжується проявом наступних чинників: фінансових, виражених в концентрації капіталу; політичних, виражених в прозорості меж як лібералізації міжнародних відносин в цілому; правових, виражених у вигляді норм, регульованих світової організації Торгівлі; виробничих, виражених в

збільшених виробничих можливостях, що перевершують не лише регіональні, але і національні ринки; маркетингових, виражених в нових формах формування потреб, соціально-психологічних, виражених в послабленні ролі традицій, національних особливостей бізнесу, підвищенні мобільності людей [186].

Сучасні економічні стосунки відрізняються розвитком інфраструктури обміну і взаємодії, тобто посилюються процеси обміну між підприємствами, регіонами, державами не лише у вигляді руху товарів і фінансів, але і у вигляді передачі технологій, об'єктів інтелектуальної власності, інтеграції виробничих чинників.

Складність і багатогранність стосунків в економіці призводять до труднощів по формуванню достовірних описів реальної економічної картини світу. Складність економіки доповнюється тим, що багато державних процесів мають або економічне значення, або економічні наслідки. Проте необхідність в економічному знанні в державному управлінні настільки велика, що суспільство вимушене використовувати моделі економіки.

Вивчення економіки, як відзначається в сучасних підручниках [181], засновано на трьох речах: теорії, факти і фантазії. Більшість теорій з'являлися як фантазія або гіпотеза, заснована на спостереженнях. Такі гіпотези перевірялися достатньою кількістю фактів, що і підтверджувало статус гіпотези як теорії (як наприклад, вважав К. Поппер). Ідея революційних відкриттів в економіці була знехтувана більшістю економістів, що вважають, що пізнання економіки носить еволюційний характер. В результаті такого підходу в економіці склалися ряд теорій, що претендують з певною мірою достовірності на опис істинного розвитку суспільства. У найбільш загальному вигляді, процес побудови уявлень виглядає таким чином [170]:

- виявлення конкретного факту, предмету вивчення і постановка проблеми;

- формулювання гіпотези про взаємодію факту, що вивчається, з економічним розвитком;
- формулювання державних уявлень про економіку (у загальному випадку теорії);
- перевірка вірності уявлень;
- прийняття або перегляд теорії.

Найбільш значною проблемою, навколо якої і засновані більшість відмітних ознак різних знань, є проблема економічного зростання в державі та економічної рівноваги. Економічне зростання включає не лише кількісну зміну обсягу виробництва, але і вдосконалення компоненту зростання (продукції і чинників виробництва). Нині не існує єдиного теоретичного підходу до опису реального економічного розвитку суспільства. Більшість теорій, базуючись на певних передумовах, описують ті або інші особливості економіки за певних умов.

Найбільш поширеним сучасним поясненням в державному регулюванні даного процесу є пояснення економічного зростання результатом взаємодії безлічі чинників, які об'єднані в три групи : чинники попиту, чинники пропозиції, чинники розподілу. Чинники попиту підвищують сукупний попит суспільства на вироблювану їм продукцію, чим стимулюють її зростання. До них відносять заробітну плату, податкову політику держави, заощадження населення. Чинники пропозиції визначаються кількістю і якістю природних ресурсів (земля, корисні копалини, клімат), кількістю працездатного населення, наявністю капіталу, рівнем технології і так далі. Ці чинники безпосередньо впливають на економічне зростання. Чинники розподілу включають розподіл природних, трудових і фінансових ресурсів держави. Цей розподіл має бути організований так, щоб чинники розподілу сприяли економічному зростанню, а не стримували його.

Критика сучасних теорій представлена як критикою прибічників однієї теорії інший, так і критикою усіх існуючих теорій в принципі. Критика

теорій заснована на непідтвердженні рекомендацій теорії в практичній діяльності (наприклад, рекомендації Кейнса під час великої депресії; розробки Шарпа, автора одного з кращих інвестиційних теорій, що привели до краху фінансового ринку; рекомендації неомонетаристів під час фінансової кризи в державах і так далі). Ряд менеджерів (особливо у фінансовій сфері) стверджує, що будь-які уявлення про світ помилкові, отже, будь-яка теорія невірна [172, с. 344].

Проте в процесі еволюції економічних навчань, як було виявлено нами в результаті виконаного дослідження, сформувалися ряд положень, які визнані практично усіма макроекономічними теоріями. Такі положення були вироблені в процесі пошуку причин економічного зростання, заснованого на змінах в характері громадського виробництва.

Теоретичною основою концепції змін стали інновації і інноваційні процеси. Ф. Хайек стверджує, що ринкова економіка є постійний пошук і використання інновацій [199]. Вивчення інноваційних процесів привело до виявлення певних закономірностей в розвитку окремого підприємства, різних галузей і економіки в цілому. Крім того, більшість теорій визнають, що економічне зростання носить хвилеподібний, циклічний характер - в різних теоріях представлений як довгохвильова динаміка, коливальна динаміка, концепція циклів, концепція криз.

Перша криза капіталізму була відмічена в Англії в 1821 році, потім кризи наступили в Англії і США - в 1836 р., в США - в 1841 і 1847. Першою світовою кризою вважається криза 1857 р., потім кризи 1873, 1882, 1890 р.. Значні кризи сталися в 1900-1901 р. (США і Росія). Світова криза 1929 -1933 року залишається неперевершеною за своїми масштабами і досі. Кризова динаміка зберігається досі. Падіння виробництва і фінансові кризи відбувалися в США в 1973 рр., в 1981 -1982 рр., в 1990 - 1991 рр., у Великобританії в 1991-1992, азіатська криза в 1997 р.[194, с.278]

Початок досліджень довгохвильової динаміки був покладений Х. Кларком в 1847 році, що звернув увагу на 54-річний період між кризами, В

XIX столітті економісти, вивчаючи капіталістичний спосіб виробництва, звернули увагу на наявність 7-11 - літніх циклів, що складаються з трьох стадій : підйом, криза, депресія.

У роботах Родбертуса, Туган- Барановського і багатьох інших відзначалося, що така циклічність є невід'ємна частина капіталістичного ладу. На основі вивчення статистичних даних і очевидної циклічної природи процесів, що відбуваються, Н.Д. Кондратьєв в 1925 році розробив теорію хвилевих коливань в державному виробництві. У його роботах показано, що до застосовано поняття "Життєвий цикл". На основі цього поняття в теорії виділяються стани громадського виробництва : становлення (прогрес), стійкий стан, загибель (регрес), і ці стани залежать, передусім, від довгих хвиль в економіці або великих циклів кон'юнктури. Важливим, з точки зору розробленої в дисертації теорії, являється розуміння того факту, що регрес є природний стан певного способу виробництва, конкретної технології, окремого підприємства [191].

Концепція великих циклів Кондратьєва містить основні частини: емпіричний доказ "великої моделі циклу", емпірично встановлені закономірності і їх теоретичне пояснення.

Таким чином, три види хвиль дозволили коректно описати хвилову суть економічних процесів у державі. Завершеність хвелевої теорії надали емпіричні постулати:

- перед початком підвищувальної хвилі кожного великого циклу відбувалися глибокі зміни в техніці (технології) виробництва на основі кардинальних винаходів і відкриттів, радикальних нововведень;
- періоди підвищувальних хвиль супроводжуються великими соціальними потрясіннями в житті суспільства, тоді як на нижній ділянці такі потрясіння незначні;
- знижені ділянки характеризуються депресією сільського господарства;

• великі цикли кон'юнктури виявляються в тому ж єдиному процесі динаміки економічного розвитку, в якому проявляються і середні цикли з фазами їх становлення, стабілізації і регресу, тому середні хвилі нанизані на хвилі великих циклів кон'юнктури.

Таким чином, підвищувальна хвиля пов'язана як з оновленням і розширенням основних благ в державі, так і з радикальними змінами в продуктивних силах суспільства. Для реалізації подібних процесів потрібне залучення значного капіталу, причому з кожною новою хвилею концентрація капіталу повинна зростати, оскільки попередня хвиля забезпечує пороговий потенційний рівень розвитку продуктивних сил. Крім того, на зниженні хвилі потреба в капіталі зменшується, що дозволяє забезпечити його накопичення для наступної підвищувальної хвилі. Кондратьєвим були виявлені три великі цикли кон'юнктури : з 1780-1790 рр. до 1844 - 1851 гг; з 1844-1851 гг. до 1890 - 1896 рр.; з 1890-1896 рр. до 1914 - 1920 рр.[190]

Хвилева теорія дозволила австрійському економістові Й. Шумпетеру [192] сформулювати концепцію подолання криз в державному виробництві на основі використання інноваційних процесів. Фундаментальна робота Шумпетера "Ділові цикли" описує можливості розвитку на основі технічних, організаційних, економічних і державних управлінських нововведень формулювати основні положення теорії мультициклічності хвильових коливань в економіці.

На нашу думку, визначення внутрішніх чинників, за Шумпетером, повною мірою відбиває суть категорії "інновація". До внутрішніх чинників (принципово нових комбінацій, що дістали назву нововведень або інновацій) віднесені Шумпетером наступні [191]:

- створення нового продукту;
- використання нової технології виробництва;
- використання нової організації виробництва;
- відкриття нових ринків збуту;
- відкриття нових джерел сировини.

Ми погоджуємося із затвердженням Шумпетера, що інвестування вторинне по відношенню до інновацій і слідує після них, будучи складовою частиною інноваційної діяльності в державі. Таке державне регулювання нововведеннями забезпечує ефективну монополію виробника на основі конкуренції, яка вигідно відрізняється від цінової конкуренції. Ефективна конкуренція забезпечує розвиток громадського виробництва за рахунок інноваційного оновлення капіталу і ефективно сприяє виживанню підприємств в період спадів і криз. Як правило, спад є необхідною умовою для накопичення капіталу і вивільнення ресурсів, які надалі забезпечать нову динаміку економічних систем.

Г. Менш провів аналіз базисних винаходів і технічних нововведень і підтвердив, що якщо винаходи розподілені рівномірно в часі, при існуванні піків активності, то масове впровадження винаходів приходить на підвищувальні хвилі кондратьєвських циклів. Результати досліджень були узагальнені в "метаморфозній моделі інновацій", яка описує економічний розвиток як результат взаємодії двох тенденцій: стагнації і рівноваги, з одного боку, і довгохвильової динаміки з іншого боку.

К. Фрімен вводить в державну економічну модель поняття інноваційного потенціалу як джерела зростання що, на нашу думку, істотно доповнює інноваційну теорію; нововведення по Фрімену є системою заходів щодо розробки, освоєння, експлуатації і вичерпання виробничо-економічного і соціально-організаційного потенціалу, що лежить в основі нововведень.

Дослідження Массачусетського технологічного інституту (зокрема, роботи Дж. Форрестера) засновані на повній відмові від рівноважного стану в економіці і перенесенні акценту з макроструктури економіки в цілому на моделювання мікроструктури (економіки фірми). Важливою частиною досліджень є вивчення механізму економічних трансформацій на рівні підприємства, тоді як науково-технічний прогрес, кількісні показники економічного зростання і амплітуда їх змін залишаються на других ролях. Довгохвильові коливання, властиві процесу відтворення капіталу,

визначаються поведінкою окремих фірм і індивідів, що і стає об'єктом моделювання [171].

Дж. Форрестер детально розглядає зв'язок типології нововведення з фазами довгої хвилі. Впровадження винаходів з наступною появою імітаційних, доповнюючих і покращуючих нововведень, він зв'язував з принципами модернізації підприємств, з розвитком підприємств, інноваціями в області організації і управління. Необхідно відмітити, що дослідження Форрестера поставили науково-технічний прогрес на другий план, внаслідок чого сталася відмова від ідеї ініціації підйому в економічному циклі технологічними нововведеннями. Найбільш застосовним в теорії Форрестера стало положення про вивчення первинних імпульсів мікроекономіки на рівні фірми на тлі довгохвильової динаміки, оскільки дозволяє не лише якісно застосовувати ідею ділових циклів, але і виявляти результативність поведінки економічного суб'єкта на тлі підвищувальних і знижувальних хвиль Кондратьєва [148].

Детальніше вивчення джерел розвитку промисловості (як підприємств і галузей) здійснюється в теорії фірми як частині інституціонального підходу. Дослідження теорії фірми важливі для розуміння процесів, що відбуваються в промисловості, і об'єктивній необхідності державного регулювання інноваційної діяльності. У теорії фірми сформульовано два напрями інноваційного розвитку (Дж. Дауні): передатний механізм і інноваційний механізм. У першому випадку, фірма з витратами нижче середніх, матиме великий прибуток і використовуючи потенціал прибутку, більше витрататиме на нове устаткування і НДР з наступним зниженням витрат. У другому випадку, високі витрати служать спонукальним мотивом для пошуку нових технологій, що дозволяють понизити витрати. Дж. Дауні припустив, що передатний механізм переважає інноваційний механізм, проте, джерелом передатного механізму можуть бути тільки виконані дії інноваційного механізму. У цьому підході важливо, що Дж. Дауні не лише виділив необхідність інноваційних процесів, але і показав, що інновації можуть мати

різну міру готовності для свого використання. Якщо для фірм з низьким рівнем витрат потрібний інноваційний потенціал з вищою мірою готовності для використання, то для фірм з високим рівнем витрат можливе використання інноваційного потенціалу з меншою мірою готовності. На нашу думку, ця передумова являється істотною при організації інноваційних процесів в промисловості [139].

Дослідження Р. Солоу стали значущою подією для інноваційних концепцій: оскільки він у рамках вже основного економічного вчення - неокласичної теорії і неомонетаризма, що базуються на кейнсіанських і вальрасовських підходах, показав вплив технічного прогресу на економічне зростання в державі. Виробничі функції Р. Солоу поставили технічний прогрес нарівні з традиційними елементами економічних теорій (заощадженнями, працею, зайнятістю та ін.). Р. Солоу показав, що на розвиток промисловості впливає організаційний механізм державного регулювання, який спонукає технічний прогрес і такий вплив виражається двояко: як процес вибуття капіталу (за рахунок зростання віддачі внаслідок технологічного прогресу) і залучення інвестицій в привабливі сфери в державі. Якщо процес вибуття капіталу лінійний, а залучення інвестицій носить експоненціальний характер, то привабливість вкладень в ту або іншу сферу знижується протягом часу. Одночасний розгляд вказаних процесів дозволяє визначити точку динамічної рівноваги. Але Р. Солоу, з'ясувавши вплив технологічного прогресу на розвиток суспільства, не торкнувся природи розвитку промисловості. Теорія Р. Солоу пояснює рівноважний розвиток економіки, проте кризи 90-х років XX століття частково поставили під сумнів виводи цієї теорії, так її прогнози стали менш точними. Однією з причин такої розбіжності є те, що неокласична теорія не розглядає нерівноважні стани, хоча один з таких станів описує природу виникнення потенціалу (в період перевищення швидкості вибуття капіталу над швидкістю інвестицій). Також технологічні зміни глобального характеру повинні призводити до зміни економічної парадигми, проте причини зміни

технологічних устроїв і оптимальність такої зміни не пояснює жоден з існуючих макроекономічних підходів [106].

Закономірності науково-технічного прогресу в державі з урахуванням циклічної періодизації виявлені і в роботах Ю.В. Яковца. На поєднанні поступальної еволюційної і стрибкоподібної революційної ходи він розробив моделі економічного і науково-технічного розвитку. Розвиток цих моделей спрямований на вивчення типології інноваційних систем і інноваційної спрямованості інвестицій, оцінку їх впливу на економічне зростання.

Розвиток технологічного устрою стає приводним механізмом для ділових циклів, оскільки саме технологічний устрій визначає зміни в системі цінностей і переваг і вказує напрям розвитку середніх хвиль.

Сучасні науковці, вивчаючи еволюцію технологічних устроїв, справедливо відмічають, що в економіці України до кінця 80-х років простежується виправдане неефективне використання інноваційного потенціалу, тоді як це могло служити передумовою для стабільного економічного зростання.

У роботах Оголевої Л.Н., на основі аналізу сучасних концепцій, були виконані дослідження саме інноваційної складової економічного зростання, що дозволили виробити рекомендації по використанню інноваційних можливостей в економіці України [104].

Пошук джерела економічного зростання і використання як таке інновацій здійснюється не лише в теоретичних дослідженнях, але і в практичній діяльності по зміцненню української економіки. Наказом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. були затверджено "Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020", де уперше формування національної інноваційної системи визначене як найважливіше завдання, невід'ємна частина економічної політики держави. В процесі її створення і розвитку необхідно вирішити дві головні взаємозв'язані завдання:

- формування сприятливої нормативно-правової бази інноваційної діяльності при залученні результатів наукових досліджень до економічного

обороту, передусім, в питаннях охорони, розпорядження і використання прав на інтелектуальну власність, створену за рахунок бюджетних коштів;

- побудова розвиненої інфраструктури підтримки інноваційної діяльності і передачі отриманих результатів наукових досліджень, що мають комерційний потенціал, в підприємницький сектор для виводу на ринок нових наукомістких товарів і послуг.

Рішення цих завдань створить умови для ефективного державно-приватного партнерства, спрямованого на створення інноваційного сектора економіки на користь держави, громадянського суспільства і бізнесу. У сфері інноваційного розвитку економіки України ставиться мета створення економічних, інфраструктурних і інституціональних основ переходу до інноваційної стадії розвитку України. У першочерговому порядку передбачається зростання фінансування пріоритетних напрямів, реструктуризація галузевих НДІ, розвиток системи венчурного інвестування і системи страхування інноваційних ризиків, ухвалення державних законів, регулюючих стосунки у сфері інтелектуальної власності. Вказані напрями розвитку повинні розглядатися не лише на макроекономічному рівні, включатися в промислову політику держави, але і враховуватися при розробці бюджетів і вдосконаленні законодавчої бази[102, с. 78].

У виробничо-господарській діяльності, на нашу думку, спочатку закладена неповнота використання ресурсів, можливостей споживання і виробництва. Виробнича сфера не в змозі переробити увесь об'єм ресурсів, що знаходяться в її розпорядженні, у тому числі продуктів, що поступають з інноваційної сфери. А та, у свою чергу, в неповній мірі освоює накопичені науково-технічні нововведення. Реальне використання ресурсів в усіх сферах національної економіки свідомо менше потенційних можливостей, проте, цей факт не характеризує національну економіку як неефективну. Інноваційна сфера не покликана впроваджувати абсолютно усі науково-технічні напрацювання. Вона включає їх в інноваційний процес в об'ємі, необхідному виробничій сфері для прибуткового застосування.

Необхідно відмітити, що в цьому дисертаційному дослідженні визначається інноваційний процес як процес перетворення наукових знань в інновацію, представлений як послідовний ланцюг подій, в ході яких інновація "перетворюється" з ідеї в кінцевий продукт, послугу, технологію і широко поширюється в практику. Слід підкреслити, що інноваційний процес не закінчується впровадженням, він триває і потім: у міру освоєння ринком нововведення удосконалюється, модифікації підвищують її ефективність і покращують споживчі властивості. Такий комплексний підхід впливу інновацій на економічне зростання суспільства показаний на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Процес впливу інновацій на економічне зростання держави.

На основі вищевикладеного, автором зроблений висновок про те, що в результаті еволюції інноваційної теорії розвитку, не відкидаючи історичних напрацювань в області макроекономіки, дозволили створити теоретичне уявлення продержавне регулювання в області економіки на основі циклічних змін, виявити роль інновацій як джерел зростання і причин порушення економічної рівноваги в державі і сформулювати основи для практичного прогнозування, організації і управління на основі інноваційних концепцій.

1.3. Досвід зарубіжних країн в регулюванні інноваційних процесів

Європейські підприємства нині залучені в оточення, які визначаються через взаємодію національних і європейських ініціатив, загальних для усіх держав-членів Європейського Союзу (ЄС). У останні десятиліття сталися істотні зміни в Європейському Союзі: значно знизилися роль внутрішнього ринку кожної країни-члена, введена нова єдина грошова система. Одночасно стала збільшуватися роль загальноєвропейської єдиної політики у сфері інновацій, проте роль національної державної політики у цій сфері продовжує залишатися головною.

Існує також протилежна точка зору - національна інноваційна політика не в пріоритеті Європейського Союзу [50]. Прибічники цього підходу вважають, що нація втратила свою значущість в області напрямів розвитку інновацій. З одного боку, деякі сектори ґрунтуються на ефектах агломерації, розташованих на місцевій основі, більш обмежених, ніж національний простір, де неформальний обмін і довіра - істотні елементи цього процесу. З іншого боку, деякі сектори - такі як авіація, інформатика, фармація - все більш і більш об'єднуються в невелику кількість транснаціональних корпорацій, які концентрують знання усередині, заздалегідь вилучаючи їх з

національних просторів. Але і ця точка зору не має одностайності. Наукова, технологічна і економічна спеціалізація різних національних територій буде в майбутньому швидше закріплюватися, чим послаблятися. Транснаціональні корпорації, навіть найбільш потужні, будуть залишатися завжди залежними від цієї національної спеціалізації.

У інноваційній сфері в ЄС існує головним чином три рівні державного регулювання: європейський, національний і регіональний - і два типи втручання: підтримка пряма, спрямована безпосередньо на інноваційні підприємства і непряма, спрямована на створення сприятливого середовища для інновацій. Відносно нечасто керівництво ЄС координує науково-дослідницькі національні політики, зазвичай це застосовується, скорочення невиправданих національних витрат при дублюванні наукових досліджень, що досягається через узгодження програм країн-членів [52, с.117].

З 70-х років Європа стала запізнюватися в розвитку технологій в порівнянні з конкуруючими промислово США і Японії, тому Європейська спільнота по атомній енергетиці на саміті в Парижі (1972 р.) прийняла принцип єдиної політики науки і технології при здійсненні спільних проектів і координації національних інноваційних політик. З 1982 р.. Рада ЄС визначає напрями розвитку сфери науки і техніки в Союзі. Цей напрям реалізуються через взаємодію програм НДР, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг держав-членів, особливо в області інформаційних технологій, телекомунікацій і біотехнологій.

Європейські програми в інноваційній сфері погоджують національні цілі і пріоритети, встановлюють загальну взаємодію і розподіл ресурсів на підставах, що дозволяють уникати кон'юнктурного тиску на національні бюджети. Програма ESPRIT (стратегічна програма у сфері інформаційних систем і технологій) перша продемонструвала цю політику, послідовно продовжену іншими програмами [136, с.45].

На рівні методів регулювання інноваційної сфери ЄС володіє достатньо широкою гаммою інструментів, включаючи прямі і непрямі засоби, участь в

національних і багатонаціональних проектах, у тому числі взаємодії з державами третього світу і міжнародними організаціями.

Прямі дії з підтримки інноваційної діяльності фінансуються бюджетом ЄС і в більшій частині торкаються досліджень, що продовжуються у своїх власних установах, так званих Загальних центрах наукових досліджень. Суми, що інвестуються в першу програму розвитку НДР в ЄС 1984-1987 рр., були відносно скромні, близько 3 750 мільйонів екю.

Найбільш значна частина бюджету ЄС на НДР прямує на дослідження з розділеними витратами (дослідження здійснюються в інститутах, університетах або підприємствах країн-членів ЄС, з фінансовою участю ЄС зазвичай у розмірі 50 % від загальної вартості проекту) [145].

У Європейському Союзі приблизно 65 % НДР, що фінансуються національними урядами, реалізується в університетах і дослідницьких державних інститутах. В той же час, наприклад в США, біля половини державних фондів, фінансуючих НДР, орієнтовані на підприємства, а в Японії державне фінансування НДР майже повністю націлене на підприємства.

Основний напрям державного фінансування інноваційної сфери в ЄС - це фундаментальні дослідження, інші важливі напрями: створення інновацій в оборонному секторі, в сільському господарстві і для успішного здійснення національної промислової стратегії.

Головний принцип державного фінансування в ЄС відносно простий: державний сектор здійснює переважне фінансування проектів, які не фінансуватимуться приватним сектором на початкових стадіях розвитку інновацій. Приватні інвестиційні джерела повинні прийти на зміну державним у фазі зростання. При цьому державне втручання повинне регресувати тим більше, чим ближче підприємство знаходиться до стадії реалізації продукту на ринку. Таким чином, НДР, створення прототипів і нових інноваційних підприємств держави слід підтримувати в пріоритетному порядку.

У ЄС працюють численні загальноєвропейські програми, які здійснюються за підтримкою держави і направлені на розвиток інноваційної діяльності. Це такі програми, як RDT для малих і середніх підприємств і ESPRIT для усіх типів підприємств. Існують також програми поширення і підвищення значущості нових технологій, такі як VALUE, CRAFT і SPRINT, а також програми по субсидуванню підприємств для купівлі нового обладнання і матеріалів у рамках програми "Промислові технології і матеріали" (BRITE - EURAM). Загальноєвропейська підтримка торкається також різноособистих засобів фінансування в області ризикового капіталу, зокрема це такі організації, як Venture Consort або Eurotech Capital, які виконують ризикові капіталовкладення в європейські підприємства і розвивають транснаціональні високотехнологічні проекти [146].

Нині ЄС намагається переорієнтовувати діяльність в інноваційній сфері згідно з двома основними напрямками: перше - перенесення підтримки з НДР на підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг у світовій економіці; друге - орієнтація інноваційної діяльності за окремими галузях і секторах економіки (довкілля, енергетика, сільське господарство і так далі) на співпрацю усієї сукупності галузей і секторів. Згідно Європейської Комісії, це повинно дозволити переорієнтовувати промислову політику з директивної і галузевої в політику горизонтального співробітництва. У таких рамках політика НДР повинна ґрунтуватися на первинних проектах з розвитку ключових технологій, здатних чинити прямий вплив на підвищення конкурентоспроможності європейських підприємств. Прикладом цього "горизонтального" підходу є сприяння розвитку суміжних технологій, застосування яких охоплює декілька секторів економіки.

На макроекономічному рівні європейська інтеграція привела до трьох основним результатів, що впливають на життєвість і умови розвитку інноваційних підприємств. По-перше, сталося зближення і полегшення умов доступу на національні ринки, що привело до розширення нових можливостей для інноваційних підприємств: це дозволяє досягти більшого

об'єму виробництва і менших витрат на дослідження і науково-технічний розвиток.

По-друге, посилення конкуренції, пов'язане з європейською інтеграцією, чинить вплив на можливості розвитку інноваційних фірм і загартовує їх для конкурентоздатної боротьби за рамками ЄС.

Нарешті, відкриття національних державних ринків для сукупності інноваційних підприємств впливає на зростання конкуренції на цих специфічних ринках і призводить до збільшення проблем з державними агентствами, що надають підтримку підприємствам на національному рівні.

Європейський Союз здійснює з першого дня своєї появи політику активної конкуренції в інноваційній сфері, яка має тенденцію до затвердження на усіх національних просторах країн-членів. Питання ставиться про оптимальний рівень конкуренції по відношенню до інновацій.

Аналіз інноваційної сфери ЄС по відношенню до Японії і США демонструє затримку розвитку європейських показників протягом останнього десятиліття. Статистичні показники вказують на необхідність збільшення країнами ЄС науково-дослідних зусиль, проте нині відбувається зниження об'ємів засобів на НДР в цілому по Європі, які фінансуються урядами. Показники технологічної конкурентоспроможності, такі як динаміка експорту промислових товарів, рівень високо-технологічних товарів в загальному об'ємі експорту, дані відносно патентів і ліцензій, підтверджують, що європейське положення в більшості технологічних секторів демонструє порівняльну слабкість по відношенню до своїх головних конкурентів [172, с.554].

На наш погляд, до причин відставання Європейського Союзу в інноваційній сфері в порівнянні з США і Японією можна віднести наступні:

- 1) недостатньо сильна взаємодія між університетами, державними дослідницькими лабораторіями і підприємствами;
- 2) затримку розвитку секторів, виробників нових комунікаційних і інформаційних технологій;

- 3) слабкість втілювання результатів науково-дослідних робіт у виробництво;
- 4) повільніше зростання витрат на НДР;
- 5) державне фінансування НДР приблизно на 65%, направляються в університети і дослідницькі державні інститути, а не на підприємства;
- 6) обмежений розмір засобів ЄС, що інвестуються, які представляють частину приблизно в 1/50 бюджету ЄС.

Проте існують і позитивні тенденції в ЄС, такі як

- а) існування великої кількості дієвих програм з підтримки державних інновацій в різних областях;
- б) здійснення політики активної конкуренції в інноваційній сфері на світовому ринку;
- в) підтримка "європейських інноваційних підприємств-чемпіонів";
- д) дерегламентація сфери науки і технологій;
- е) відкриття внутрішніх державних ринків для підприємств інших країн-членів ЄС;
- ж) переорієнтація державної фінансової підтримки на прикладі дослідження на передконкурентній стадії [195].

Юридичні і інституціональні рамки зростаючої ролі Європейського Союзу у сфері європейських науково-дослідницьких розробок встановлені. Усе це приводить до значного зменшення кола проблем, які потрібно вирішувати. Інструменти для вирішення існують і значні зусилля додаються на рівні Європейського Союзу, зусилля, які не завжди знаходять підтримку на рівні національних державних політик стран- членів.

Досвід розвинених країн у сфері інновацій дуже важливий для України, оскільки вивчення і застосування його з урахуванням специфіки нашої держави є необхідною складовою розвитку. Йдеться не про запозичення повних систем механізмів державного регулювання інноваційної сфери, а про освоєння і пристосування форм державного втручання, які представляються найбільш ефективними. У європейських і інших індустріально розвинених

країнах діє приблизно однакові методи державного стимулювання інноваційної активності, тому було б доцільно зупинитися на аналізі державної підтримки інновацій однієї з таких країн, як Франція, де державна підтримка інноваційної сфери з'являється в усьому своєму різноманітті форм і методів. Франція є країною, для якої державний імпульс знаходиться давно в центрі інноваційної системи.

Як показав зроблений аналіз, головним імпульсом інновацій у Франції є держава, регулюючи інноваційні процеси в країні. Держава чинить регулюючу дію на інноваційну діяльність через цілу низку засобів, а саме [198]:

- 1) освітню систему (підвищення рівня і якості освіти майбутніх працівників);
- 2) ринок праці (встановлення соціальних гарантій для працівників);
- 3) державні замовлення (стимулювання і підтримка інноваційного виробництва);
- 4) передачу технологій з державного сектора частці (чи виконання державними науковими установами замовлень на дослідження від приватних підприємств);
- 5) пільги і субсидії окремим галузям промисловості (транспорт, озброєння, авіабудування і фармацевтична промисловість);
- 6) зміна структури і напряму розвитку приватних фірм (фірм, що бажають отримати державні субсидії);
- 7) проведення політики розвитку інновацій в державному секторі .

Проаналізуємо на основі статистичних даних об'єм державної підтримки інноваційної сфери у Франції. Державна підтримка з фінансування усього об'єму інноваційної діяльності, включаючи НДР склала близько 16% від загальних витрат приватних підприємств. Незважаючи на високе зростання децентралізації державного управління у Франції, аналіз цифр показує, що державні кредити продовжують представляти 72% стимулюючих кредитів з підтримки науково-дослідницьких розробок і передачі технологій

від сукупності державного фінансування; залишок фінансової допомоги ділиться між ЄС (15%) і регіонами (13%), що представляє долю, відносно скромну для Франції, вклад місцевого самоврядування надзвичайно низький - 0,3%

У 1998 р. у сферу науково-дослідницької діяльності було спрямовано близько 2% валового внутрішнього продукту (реально ця цифра нижче із-за великої частини витрат, що направляються на військові дослідження). Аналіз джерел фінансування показує, що засоби підприємств складають 50,5% [210, с. 339].

Незважаючи на провідну роль малих і середніх підприємств з розвитку інновацій, розподіл державних кредитів вказує на чітку тенденцію концентрації витрат і дослідницьких зусиль на великих підприємствах (приблизно 180 підприємств з більш ніж 2000 працівників, виконуючих 63% загальних досліджень підприємств, що отримали 73% державного фінансування). Одночасно підприємства з менш ніж 500 працівниками (близько 3900 підприємств) реалізували 26% наукових робіт і отримали 13% державного фінансування.

В той же час розподіл державного фінансування проходить не відповідно до долі цих секторів в загальному об'ємі НДР, що проводяться підприємствами, а більш спрямовано в автомобільну, потім авіабудівну і космічну промисловість, у виробництво устаткування для комунікацій, виміру і контролю. Це пов'язано з тим, що Франція визначила ці сектори як пріоритетні для країни і старається максимально підтримувати їх конкурентоспроможність на світовому ринку.

Нині у Франції державні і регіональні органи управління високо оцінили значущість інноваційної стратегії, що впливає на зайнятість, економічне зростання і розвиток конкурентоспроможності підприємства. Оскільки важливість ролі інновацій усе більш визнається, державні органи прагнуть організувати найефективніше зовнішнє фінансування і підтримку інновацій, як на державному, так і на ринковому рівні [15].

Державне втручання поступово зміщується до фаз розвитку підприємств, де діяльність найбільш ризикована і найменш адаптована до традиційних способів фінансування. Майже усі країни ЄС, у тому числі Франція, прийняли специфічні заходи в області податкових дій підтримки.

Нині у Франції існує чотири рівні спеціалізованого державного втручання у сферу інновацій :

1) консультаційні і професійні організації, що "радять", як правило, безкоштовно (але останнім часом з'явилася тенденція до платності цих послуг) і що приносять різноманітну інформацію на підприємства, але що не надають фінансову підтримку;

2) організації, що надають підприємствам технології, розроблені державними установами (технічні центри, державні науково-дослідні лабораторії, центри CRITT), і приватними (наприклад, SRC, які проводять підприємствам науково-технологічні консультації і здійснюють передачу технологій).

3) державні організації, що фінансують інновації, в основному "група чотирьох"; при дотриманні деяких умов надають підприємствам фінансову підтримку у формі податкового кредиту на дослідження, субсидій, премій або пільгових кредитів;

4) приватні фінансові організації, які пропонують увесь арсенал відшкодовуваних кредитів (банківський кредит, ризикове фінансування і так далі).

У Франції в останнє десятиліття велику роль в розвитку інноваційної сфери зіграли мережі фінансування і поширення інновацій. відношення між підприємствами і їх партнерами ґрунтуються на близькості, що призводить до сприятливої співпраці. Ця близькість формується і здійснюється, як правило, на неформальному рівні функціонування мереж. Взаємини між підприємствами і різними організаціями, що спеціалізуються на їх підтримці, характеризуються звичкою працювати разом протягом тривалого часу. Близькість сприяє встановленню довірчих стосунків з часом і сприяє

збільшенню прохань про інформацію, раду або інші послуги. Ця близькість взаємовідносин найчастіше обмежується географічним полем дії організацій, наприклад Агентства регіональною науковою і технічною інформації і формується на базі регіональних торгово-промислових палат або мікроорганізмів місцевого ризикового капіталу [20, с. 77].

Серце мережі організовується навколо одного або двох інституціональних членів підтримки інновацій залежно від специфіки кожного регіону. Вибір координуючої організації ґрунтується на досвіді економічного регулювання інноваційної сфери і на компетентності, що визнається партнерами і підприємствами.

У 1990 р.. Міністерство наукових досліджень і Міністерство промисловості створили мережу поширення технологій (СРТ), яка діяла до 1996 р. в усіх регіонах Франції. Мета цієї мережі - надати повне задоволення технічного і технологічного попиту підприємств. У мережі працює близько 800 фахівців, місія яких полягає в наступному :

- у визначенні технологічних потреб підприємств і зв'язуванні їх із зовнішніми дослідженнями, як державними, так і приватними;
- полегшення підприємствам доступу до нових технологій і техніки.

Мережі фінансування і поширення інновацій можуть привести до успіху не в 50% інноваційних проектів, а досягти того, що 80-90% реалізовується проектів сприятимуть організованому інституціональному оточенню. Але в основному представлені мережі залишаються ще занадто розсіяними і існують локально, що часто призводить до ігнорування діяльності один одного, до перевитрати енергії і державних коштів. Але існує ряд загальних проблем, які існують не тільки у Франції при реалізації науково-дослідницької діяльності. Серед них хотілося виділити блокові сфери їх діяльності.

1. Пристосування форм державного втручання до нових вимог виробництва. До сімдесятих років велика частина індустриальних країн мала

звичку удаватися до великих дослідницьким проектів на основі державного замовлення, зокрема Міністерства оборони. Протягом останніх десятиліть ці програми показали їх обмеженість. У результаті більшість країн ЄС зменшили кількість і об'єм фінансування подібних програм і деякі країни навіть розглянули питання завершення цих державних програм [38, с. 199].

2. Приділення особливої уваги генеруванню ідей і взаємозв'язаним науко- технологічним дослідженням, тобто залучення в цю область широкої сукупності секторів економіки, навчальних закладів і лабораторій, виявлення особливої гнучкості програм.

3. Поєднання кооперації і конкуренції в цілях сприяння розвитку дослідницьких і інноваційних мереж співпраці. Вже більше десятиліття організація мереж науково-технологічної співпраці стала широко застосовуватися і розвиватися. Зближення інноваційних підприємств зі своїми постачальниками і клієнтами і навіть в деяких випадках - з конкурентами для досягнення загальних цілей призводить до зміни традиційних меж між кооперацією і конкуренцією. Емпіричні спостереження показали, що економічний дохід від інновацій тоді вище, коли дослідження не ізольовані один від одного. Таким чином, необхідно сприяти об'єднанню інноваційних організацій в мережі, щоб максимізувати громадський виграш. Сьогодні дослідницькі і інноваційні програми в Європі все більш і більш здійснюються у рамках національних мереж. Посилення цих мереж могло б ще більш активізувати науко- технологічні дослідження.

4. Сприяння зростанню і зміцненню взаємовідносин між державними дослідженнями і інноваційними підприємствами. Державні фундаментальні дослідження є одним з найважливіших факторів розвитку інновацій і деякі економісти вважають, що роль цього чинника зростатиме при передачі інформації, отриманої у рамках державних фундаментальних досліджень.

5. Посилення сектора нових технологій. У Європі протягом 20 останніх років програми з підтримки секторів нових технологій не досягають

необхідних результатів. Тому потрібне посилення підтримки даних секторів, оскільки вони є центральною точкою зростання економіки в середньостроковому періоді.

6. Посилення науково-технічних центрів і сприяння максимальному поширенню інновацій, а також перетворення їх на джерела національної конкурентоспроможності. Недостатньо тільки створювати інновації, необхідно також сприяти їх поширенню. Засоби передачі і поширення технологій мають бути досконалішими, особливо для середніх і малих підприємств. Наукові дослідження необхідно зробити доступнішими і прикладними для підприємств.

На нашу думку, до особливостей інноваційних процесів у Франції можна віднести наступні. Французька держава надає величезну значущість розвитку інновацій і є провідним імпульсом для їхнього розвитку. У останнє десятиліття збільшується значущість сектора високих технологій у французькому економічному зростанні. Структури рівномірно розташовані в усіх регіонах Франції. Державне фінансування інновацій прямує в пріоритетні галузі для країни: в автомобільну, в авіакосмічну промисловість і на виробництво устаткування для комунікацій. Не дивлячись на те, що малі підприємства проводять 1/3 інновацій, 73% державного фінансування передається великим підприємствам. Проте держава прагне перебороти цю тенденцію і більше направляти фінансової підтримки малим і середнім підприємствам. Існує величезна кількість структур і програм підтримки інновацій, що призводить часто до дублювання функцій і неефективної витрати засобів. Створені мережі поширення технологій і фінансування інновацій, щоб оптимізувати і збільшити державну підтримку за рахунок концентрації різноманітних ресурсів і припинення практики дублювання функцій. З середини 1990-х років існує Новий ринок, який надає фінансові капіталовкладення для інноваційних підприємств [52, с.87].

Грунтуючись на досвіді регулювання інноваційних процесів країн ЄС і Франції, можна виділити аспекти, корисні для становлення і розвитку

української інноваційної сфери. Українська інноваційна сфера прогресуватиме при виконанні наступних умов, а саме:

- а) держава є головним стимулюючим і підтримувальним початком в інноваційній сфері;
- б) існування дієвих правових механізмів інноваційної діяльності;
- в) застосування пільгового оподаткування, субсидування, кредитування і амортизаційної політики по відношенню до інноваційних підприємств;
- г) особлива підтримка окремих галузей, що представляють національну спеціалізацію цих країн на світовому ринку;
- д) існування і формування недержавних інститутів, фінансуючих інновації, наприклад бірж для високотехнологічних підприємств;
- є) створення спеціалізованих мереж в масштабі усієї країни, що роблять увесь комплекс підтримки і консультацій інноваційним підприємствам;
- ж) наявність більшої кількості програм підтримки інноваційної діяльності, проте ці програми не повинні дублювати один одного, як проходить в деяких випадках у Франції;
- з) державне фінансування не лише фундаментальних наукових досліджень, але і прикладних, здійснюваних приватними фірмами;
- і) пріоритетний напрям державних коштів на дослідження, які сприятимуть конкурентоспроможності національних товарів і послуг на світовому ринку;
- к) стимулювання розвитку суміжних технологій;
- л) здійснення політики активної конкуренції в інноваційній сфері;
- м) надання особливої підтримки малим інноваційним фірмам.

Розвиток інновацій і їх лідерство в економіці є загальносвітовою тенденцією розвитку науково-технічної політики, причому цей процес не залежить ні від типу держави, ні від політичного режиму. Інноваційна діяльність успішно розвивається і у федеральних державах (США

Німеччина), і в унітарних (Франція) і в умовах конституційної монархії (Великобританія, Нідерланди, Іспанія). Хоча, звичайно, рівень використання інновацій в окремих країнах світу і регіонах нерівномірний: на нашу думку, він залежить від готовності конкретної держави організовувати інноваційний процес, управляти цим процесом і регулювати виникаючі стосунки в інноваційній сфері[88].

У сучасному світі інновації не відбуваються самі по собі. На постійній основі вони впроваджуються лише там, де є відповідні умови для виникнення ідей і розуміння їх цінності і значення, для забезпечення їх здійснення. Формування таких умов покликана здійснювати державна інноваційна політика як механізм регулювання власне інноваційної діяльності.

Державна інноваційна політика є складовою частиною державної соціально-економічної політики і спрямована на розвиток і стимулювання інноваційної діяльності. Вона визначає цілі, напрями, форми і методи діяльності органів державної влади відносно усіх етапів інноваційного циклу аж до використання нововведень в господарській діяльності суб'єктів економіки.

З питань, в яких пропорціях повинні поєднуватися механізми державного і ринкового регулювання, які межі і напрями державного втручання, існує широкий спектр думок і підходів : від повного державного монополізму до крайнього економічного лібералізму. Але у будь-якому випадку необхідність виконання державою певних функцій не ставиться під сумнів.

Як і в усіх інших сферах діяльності, в інноваційній сфері існують області і монополізму, і вільної конкуренції. Так, вільна конкуренція примушує компанії оптимізувати зусилля, розробляти товари досконаліші, ніж у конкурентів. Проте наявність безлічі приватних фірм може привести до дублювання наукових робіт неефективного витрачання засобів і навіть передчасних спроб винахідництва в прагненні зробити відкриття першим (що веде до великого невиправданого витрачання ресурсів).

Монополія має переваги в порівнянні з вільною конкуренцією - налагоджене фінансування, великий спектр різноманітних проектів, що дозволяє легко переживати невдачі окремих НДР, можливість швидко використовувати нововведення і так далі. Проте велика організація досить неповоротка і, якщо вже зайняла міцну позицію, вважає себе захищеною і втрачає стимули до винахідництва.

Свої недоліки має і варіант олігополії : мале число фірм може привести до великого числа дублюючих НДР без реальної їх різноманітності, оскільки головна мета - забезпечити продукт, схожий з продуктами конкурентів[94].

Тому в дисертаційному дослідженні зроблений висновок про те, що держава зобов'язана сприяти забезпеченню раціонального використання інноваційного потенціалу, не порушуючи ринкової рівноваги, що склалася, і не упускаючи з виду такі важливі напрями, як забезпечення обороноздатності країни, підтримку соціальної сфери, збереження екології і тому подібне

Інноваційна сфера має особливості, які обумовлюють необхідність державного регулювання, :

1) окремі підприємства не в змозі здійснювати дорогі проекти, наприклад, проводити фундаментальні науково-дослідні роботи, які не дають безпосереднього економічного ефекту;

2) часто інноваційні проекти характеризуються досить тривалим терміном окупності і високою мірою ризику, що зупиняє приватних інвесторів;

3) існують інновації, що взагалі не мають комерційного виміру, такі, як: фундаментальні, соціальні, екологічні, військові дослідження і тому подібне;

4) часто наукові досягнення можуть виявитися ефективними лише у разі великомасштабного впровадження. У окремого господарюючого суб'єкта обмежені виробнича база і ринки збуту, тому у підприємства - "одинака" інноваційні інвестиції можуть виявитися недостатньо прибутковими;

5) економічний ефект від інновацій не можна виміряти одним прибутком, він визначається результатами діяльності, що виходять за рамки окремих підприємств. Значна доля інноваційних ефектів проявляється поза сферою додатка засобів первинного інвестора;

6) державне втручання повинне регулювати прагнення підприємств-інноваторів монополізувати ефект від науково-технічних досягнень, захищаючи як права інноваційного підприємства, так і суспільства в цілому.

Регулююча роль держави в інноваційній сфері визначається його функціями. Функції державного управління міняються на різних етапах розвитку суспільства, відбиваючи як появу нових глобальних тенденцій, так і специфіку конкретного суспільства. Так, в середині XIX століття процеси індустріалізації спричинили появу феномену державного промислового протекціонізму. У першій половині XX століття основною функцією держави було регулювання грошової системи. У другій половині XX століття держава зіткнулася з необхідністю стимулювати розробку і використання нововведень[95].

Набір методів і засобів, за допомогою яких здійснюється державна інноваційна політика, досить широкий. Вони включають:

- 7) заходи, стимулюючі інноваційну активність бізнесу шляхом коригування податкового, патентно-ліцензійного законодавства;
- 8) регулювання передачі технології, системи контрактних взаємин;
- 9) зняття або вступ ряду обмежень відносно охорони довкілля;
- 10) антимонопольне законодавство;
- 11) різні форми підтримки міжорганізаційної кооперації і малого інноваційного бізнесу.

Державне регулювання інноваційної діяльності в розвинених країнах формується на основі науково-технічної політики (НТП), яка виражає відношення держави до наукової і науково-технічної діяльності і є порівняно новим напрямом державної діяльності передових країн в порівнянні із

зовнішньою, економічною, соціальною і іншими сферами політики, що мають багатовікову історію.

Українські науковці виділяють наступні східці розвитку науково-технічної політики (з їх класифікацією згоден і автор)[96, 101]:

- Період інституціоналізації;
- Період бурхливого кількісного зростання капіталовкладень в науку, зростання сфери "наука-техніка", числа учених і інженерів, числа наукових організацій і так далі;
- Період залучення регіонів в активний науковий процес, охоплення малого і середнього бізнесу;
- Період, в якому державна політика знаходить по відношенню до сфери "наука-техніка" усеосяжний характер.

У усіх індустріально розвинених країнах інноваційний розвиток визнаний одним з першочергових джерел лідерства нації. Розуміння значення науки прийшло в післявоєнний період - тоді чинниками, що визначають присутність держави в науці, стали пріоритети обороноздатності і національної безпеки, включаючи розвиток ядерних технологій. З часом внутрішні і зовнішньополітичні пріоритети мінялися, і з ними мінявся сукупний рівень державної підтримки науки і техніки.

Першим періодом є період інституціоналізації, що характеризується створенням в системі державної влади на різних рівнях спеціалізованих органів, що відповідають за розробку і здійснення НДР, за управління національною наукою.

В ідеалі, установи, що відповідають за наукову діяльність, мають бути сформовані в центрі, в регіонах і на місцях в двох гілках державної влади - законодавчій і виконавчій. У першій - комітети, підкомітети або комісії у складі парламентських органів. У другій - міністерства або їх аналоги, або абсолютно самостійні, або що поєднують управління наукою з управлінням якоюсь іншою галуззю, наприклад, промисловістю або освітою. Проблема полягає в тому, що ідеальний повномасштабний варіант не виникає миттєво,

процес створення інфраструктури установ, що відповідають за науку, займає роки і навіть десятиліття. Організаційна структура органів управління наукою, як і будь-яка інша бюрократична система, постійно міняється, добудовується, періодично скорочується і розростається, що гальмує його безпосередню роботу.

Проте для першого періоду розвитку науково-технічних проєктів (НТП), коли пріоритетним завданням держави є, в першу чергу, індустріалізація, ідеальний повномасштабний варіант не вимагається і не складається. Досить організувати центральні урядові і парламентські органи, що стають "точками зростання" системи державного управління наукою, і одночасно, офіційно, юридично знаменують виділення НТП в самостійну специфічну галузь управління національним господарством.

Головне досягнення етапу інституціоналізації - розуміння необхідності державного підходу до наукових досліджень, до керівництва наукою, її планування і прогнозування. Інноваційна система визнається окремою специфічною галуззю державної діяльності, якою повинні займатися спеціалізовані державні органи.

Тенденції, спостережувані в другому періоді, багато в чому стали наслідком першого: відбувалося бурхливе кількісне зростання капіталовкладень в науку, збільшувалося число учених і інженерів, число наукових організацій і так далі. Друга світова війна дала країнам-лідерам науковий заділ (атомну енергію, абсолютно нову електроніку, перші кроки електронно-обчислювальної техніки, ракети, нові телекомунікаційні системи і багато що інше), який був незмірно багатий довоєнного наукового багажу.

Другий період показав, що держава повинна мати розвинену науково-технічну сферу і відповідним чином її фінансувати [4].

Бурхливе післявоєнне зростання наукової галузі сповільнилося до кінця 60-х років і навіть змінилося певним розчаруванням: хоча наука і техніка у ряді напрямів швидко прогресувала, об'єми відкриттів впали, і кожне давалося зі все більшими витратами засобів, чим попереднє. У 70-х прийшли

"нафтові шоки", що потрясли світову економіку, розхитавши фінансове положення багатьох корпорацій і держав. Під впливом цих чинників державна політика розвинених країн зазнала значні зміни, і період багатого фінансування науки і її екстенсивного розростання до сімдесятих років завершується.

Третій період орієнтований на пошук найбільш ефективних форм організації досліджень і розробок. Екстенсивний шлях розвитку наукової сфери змінюється інтенсивним. Необмежене фінансування припиняється і відбувається перехід до вибору пріоритетних напрямів. Зокрема, ця тенденція проявляється в появі так званих "національних програм", в яких об'єднуються можливості державного, корпоративного і приватного секторів, в тісній кооперації університетів і приватного капіталу, у виникненні і розвитку спільних дослідницьких центрів.

Таблиця 1

Витрати деяких країн на дослідження і розробки (% від ВВП).

Роки	1957	1965	1970	1975
Франція	1,1	2,03	1,93	1,80
ФРН	1,0	2,10	2,06	2,22
Японія	1,0	1,52	1,85	1,96

З настанням третього періоду приходить розуміння того, що присутність держави потрібна не лише на стадії фундаментальних досліджень, але і в секторі прикладних досліджень і розробок, які до цього вважалися виключно прерогативою приватного промислового сектора. Прогрес техніки в таких областях, як мікроелектроніка або біотехнологія, згладив межу між фундаментальною і прикладною наукою, а конкуренція, що посилюється, змусила державу узяти під контроль стадії циклу нововведення від розробки до створення дослідного зразка. Вторгнення

держави в сферу конкуруючих приватників зажадало перегляду антимонопольного законодавства і коригування принципу рівних можливостей, декларованого економікою капіталізму.

Безумовно, частина інтенсивних форм організації досліджень і розробок з'явилися і була узяті на озброєння ще до настання третього періоду, але бурхливий розквіт і широке поширення таких форм, а також само усвідомлення їх переваг, сталося саме в третьому періоді формування сучасної науково-технічної політики [22, с.100].

Державна політика перестала бути тільки науково-технічною і перейшла в достовірно інноваційну фазу. Сам термін "інноваційна політика" був уперше використаний в доповіді "Технологічні нововведення: управління і умови здійснення", підготовленій Міністерством торгівлі США в 1967 році. Проте, до теперішнього часу цей термін однозначно не визначений, тому різні країни вкладають в нього свій сенс, віддаючи на практиці пріоритет або науково-технічній, або інвестиційній політиці.

На початку 80-х років третій період завершується. Нова політика у рамках четвертого періоду розвитку полягала в перерозподілі функцій по управлінню науково-технічним розвитком від центру до регіонів. З цієї пори уряду розвинених країн роблять упор на залучення до досліджень і розробок регіонів (і відповідно, їх органів, що управляють), зберігаючи накопичений арсенал науково-технічної політики.

Цей крок по "наукофікації" регіонів цілком логічний, оскільки до цього моменту основні об'єми досліджень і розробок були в декількох невеликих районах. Наприклад, в США основним плацдармом науки були знаменита "Силіконова долина", "Трикутний науковий парк" (Північна Кароліна) і ряд престижних університетів. У Японії науково-технічним ядром був регіон Токіо-Осака, в якому на початок 80-х знаходилося 80 % промислових і державних дослідницьких лабораторій країни, 70 % науковців і 60 % професорсько-викладацького складу ВНЗ і головні сили високотехнологічних виробництв [38, с. 209]. Французька наука і високотехнологічне виробництво

були зосереджені в Парижі, поблизу столиці і в департаменті Або де Франс. Аналогічна ситуація склалася у ФРН, Великобританії і низці інших розвинених країн.

У США тенденція до поширення науково-технічної політики в регіони проявилася у виникненні програм науково-технічного розвитку, в зростанні числа наукових парків, технополісів і інкубаторів.

Японія пішла по шляху впровадження програми технополісів, що охоплюють практично усі префектури країни. Відповідний закон був ухвалений в квітні 1983 р.[208]

У Франції в 1982 р. був ухвалений закон "Про планування розвитку науки і технології", відповідно до якого уряд і департаменти розробили детальні схеми спеціалізації кожного регіону на тих або інших наукомістких галузях господарства з урахуванням традицій, науково-технічного потенціалу і раціонального розподілу праці між регіонами. Створені до цього часу технополіси в районі Гренобля і Ніцци отримали додатковий поштовх в розвитку.

До 1988 р. в Західній Європі вже налічувалося більше 200 наукових парків, з них 163 діючих, 26 у стадії будівництва, інші знаходилися на різних стадіях планування. У наукових парках Великобританії, Франції і ФРН працювали близько 53 тис. людина (у 1985 р. число складало дещо більше 16 тис. людина).

Отже, на нашу думку, четвертий період еволюції науково-технічної політики приніс три головні результати: по-перше, поширення науки і технології в регіони; по-друге, залучення малого і середнього бізнесу до процесу інновацій; і в третіх, необхідність організаційних рішень на державному рівні для формування національної інноваційної системи. В результаті була сформована база для структурної перебудови національних економік на наукомісткій основі [209].

У п'ятому періоді, що почався у кінці 80-х років і нині триває, національна інноваційна політика несе глобальний, усеосяжний характер,

"пронизуючи" усі три сектори науки і усі стадії процесу нововведень : фундаментальні, прикладні дослідження, розробку-впровадження новинок у виробництво і, нарешті, вихід з новим товаром на ринок. Зараз основний упор робиться саме на останню, впроваджуючу стадію. В той же час, як виявлено в процесі дослідження, інноваційна політика розвинених країн стає збалансованою, приділяючи відповідну увагу кожної з фаз розвитку нововведень.

Акцент на запити кінцевого споживача найяскравіше проявився в 80-х роках. Так, в США були ухвалені закони, що усувають заборону кооперації у сфері досліджень і розробок і передачі технічних досягнень з державного в приватний сектор. Був детально регламентований порядок передачі технологій, матеріальної винагороди авторів винаходів, схема продажу ліцензій приватним фірмам, причому з наданням покупцеві виняткового права використання купівлі.

У 90-х роках уряд США виробив угоди між державними центрами досліджень і розробок і промисловими компаніями про кооперацію в створенні нових видів продукції (Cooperative research and development agreement). І якщо число таких угод в 1990 р. склало 460, то до 1996 р. воно досягло 3688 і згодом стабілізувалося на рівні порядку 3200 угод в рік. У рамках цих угод за останні роки отримано в середньому по 3816 патентів на винаходи в рік [210, с. 89].

Сучасний етап завершив будівництво систем інноваційної політики в розвинених країнах світу. Інноваційна політика охоплює усю сферу науки і техніки, має в розпорядженні багатий арсенал різноманітних інструментів реалізації прийнятих рішень, методологію їх розробки, різноманітні ефективні форми організації досліджень і розробок. На наукову основу перейшли або переходять усі інші напрями діяльності держави, його економічна, зовнішня, оборонна, соціальна політика. Інноваційна політика до певної міри стає базою, на яку усі ці види державної політики спираються.

У Великобританії фінансування основних галузей науки і техніки зосереджене у рамках бюджетів відповідних урядових відомств. Проте, неурядові організації і організації громадського сектора нині також грають все більшу роль в науковій і технологічній інфраструктурі країни.

При усьому багатстві наукового потенціалу, сучасна українська інноваційна сфера ще відстає від розвинених країн. Причини цього були закладені ще в радянські роки. По-перше, економіка до розпаду Радянського Союзу була орієнтована на потреби військово-промислового комплексу в збиток цивільному сектору. По-друге, радянський уряд зробив серйозну стратегічну помилку, зорієнтувавши науку, техніку і виробництво на копіювання ряду західних технологій і продуктів. По-третє, свою негативну роль зіграв інституціональний розподіл наукових досліджень і промислового виробництва. По-четверте, концепція тотального контролю населення не давала розвиватися інформаційним технологіям, які, як з'ясувалося, виявилися пріоритетними в справі досягнення світового лідерства. Нарешті, виразно проявлялася нездатність технологічно модернізувати деякі сегменти економіки і суспільства, не змінюючи усю систему, в якій такі елементи взаємодіють один з одним [194, с.302].

Періоди розвитку інноваційної політики в розвинених країнах і в Україні приблизно співпадали, проте не співпадав зміст державних заходів. Перераховані вище протиріччя і гальмівні чинники радянського політико-економічного пристрою зумовили відставання країни у світовому технологічному змаганні. І хоча останніми роками уряд не припиняє спроби створити в Україні інноваційну сферу, вантаж минулих помилок залишається занадто важким.

Сучасна державна інноваційна політика - це сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансових і інших заходів, пов'язаних з просуванням нової або поліпшеної продукції на ринок збуту. Таким чином, інноваційна політика є ширшим поняттям, ніж науково-технічна, яка традиційно зводиться до вибору пріоритетів в науці і техніці.

Основні питання інноваційного розвитку сьогодні регламентуються Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність", і судити про загальне відношення держави до інноваційної сфери можна саме по цьому документу.

Згідно з Законом України "Про наукову і науково-технічну діяльність", "державна науково-технічна політика - складова частина соціально-економічної політики, яка виражає відношення держави до наукової і науково-технічної діяльності, визначає цілі, напрями, форми діяльності органів державної влади в галузі науки, техніки і реалізації досягнень науки і техніки"[70].

Визначаються основні цілі і принципи державної науково-технічної політики - розвиток, раціональне розміщення і ефективне використання науково-технічного потенціалу, збільшення вкладу науки і техніки в розвиток економіки держави, реалізацію найважливіших соціальних завдань, забезпечення прогресивних структурних перетворень в області матеріального виробництва, підвищення його ефективності і конкурентоспроможності продукції, поліпшення екологічної обстановки і захисту інформаційних ресурсів держави, зміцнення обороноздатності держави і безпеки особи, суспільства і держави, зміцнення взаємозв'язку науки і освіти.

Метою державної політики в області розвитку національної інноваційної системи є формування економіки, здатної за рахунок виводу на ринок інноваційної продукції (послуг) і її комерціалізації забезпечити реалізацію затверджених стратегічних національних пріоритетів: підвищення якості життя населення, досягнення економічного зростання, розвиток фундаментальної науки, освіти, культури, забезпечення оборони і безпеки шляхом об'єднання зусиль держави і підприємницького сектора економіки на основі встановлення взаємовигідної співпраці.

Висновки до першого розділу

Як свідчить зроблений у першому розділі роботи науковий аналіз, для досягнення мети державної політики в області розвитку державної інноваційної системи необхідно виконати наступні основні завдання:

- сформулювати науково-технічні пріоритети інноваційної діяльності з урахуванням забезпечення безпеки держави в економічній, оборонній, науково-технологічній, природно-ресурсній, екологічній і інших життєво-важливих сферах;
- забезпечити раціональне поєднання і реалізацію державного регулювання і ринкових механізмів, включаючи заходи прямого і непрямого стимулювання інноваційної діяльності;
- створити умови для збереження кадрового потенціалу вітчизняної науки і забезпечення спадкоємності в науковій і технологічній сфері;
- забезпечити розвиток малих і середніх підприємств, що працюють в області комерціалізації технологій;
- посилити державну підтримку науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в конкурентоздатних галузях, до яких, передусім, відносяться: космічні, авіаційні, ядерні, біохімічні і інформаційні технології, перспективні матеріали;
- забезпечити розвиток інноваційних технологій, спрямованих на підвищення ефективності використання енергетичних і природних ресурсів країни, включаючи унікальні технології, створені в оборонно-промисловому комплексі країни;
- забезпечити прискорення процесів інтеграції наукової, освітньої, виробничої діяльності для економічно ефективної реалізації програм

підвищення конкурентоспроможності української економіки на світовому ринку;

- здійснити державну підтримку і забезпечити спільну з підприємницьким сектором економіки реалізацію найважливіших інноваційних проектів державного значення (інноваційних проектів національного значення) в пріоритетних конкурентоздатних секторах внутрішнього і світового ринків високотехнологічної продукції;
- здійснити державне сприяння формуванню науково- виробничих корпорацій, орієнтованих на серійний випуск і реалізацію інноваційної продукції (послуг) в кооперації з малими високотехнологічними підприємствами;
- забезпечити стимулювання залучення вітчизняних інвестицій паливно-енергетичного комплексу, харчовою і мікробіологічною галузей промисловості у високотехнологічний сектор економіки країни;
- розробити і впровадити екологічні, енерго- і ресурсозберігаючі вимоги в інноваційній продукції (послугам), пропонованій для внутрішнього ринку;
- забезпечити заохочення ініціативи і заповзятливості вітчизняних дослідників, розробників і виробників інноваційної продукції (послуг) в сферах освіти і культури, науково-технічній, технологічній і виробничій діяльності;
- забезпечити рівноправну глобальну інтеграцію усіх сегментів національної інноваційної системи на основі міжнародних систем якості, сертифікації і оцінки відповідності інноваційної продукції (послуг).

Основними напрямками державної політики в області розвитку національної інноваційної системи є:

- створення сприятливого економічного правового середовища відносно учасників інноваційної діяльності;

- формування інфраструктури національної інноваційної системи для розвитку і вдосконалення інноваційно-технологічного підприємництва;
- вдосконалення системи державної підтримки комерціалізації результатів інноваційної діяльності, підготовки виробництва і виводу на ринок інноваційної продукції (послуг), включаючи підготовку і перепідготовку кадрів для інноваційної діяльності.

Основними механізмами реалізації державної політики в області розвитку національної інноваційної системи є:

- формування в законодавстві цілісної системи організаційно-правових, економічних і інших норм стимулювання, підтримки і регулювання інноваційної діяльності;
- перехід від галузевого принципу державної підтримки інноваційної діяльності до програмно-цільового шляхом координації державних, регіональних, міжвідомчих і галузевих цілевих програм, а також програм соціально-економічного, науково-технологічного і інноваційного розвитку країни, включаючи підтримку інноваційної діяльності в державних академіях;
- збільшення долі позабюджетних ресурсів в міру просування результатів інтелектуальної діяльності до реалізації інноваційних проектів на ринку;
- розвиток внутрішнього ринку наукомісткої продукції з глибокою мірою переробки;
- адресна ресурсна підтримка інноваційної діяльності організацій малого і середнього підприємництва шляхом їх залучення до участі у державних, цілевих відомчих і регіональних програмах і інноваційних проектах;
- формування у підприємців мотивації до розвитку інноваційної діяльності;

- формування об'єктивних економічних показників в науково-технічній і інноваційній сфері в цілях оцінки рівня і динаміки комерціалізації науково-технічних розробок;
- формування критеріїв вибору пріоритетів інноваційної політики і виявлення конкурентоздатної продукції (послуг) на стадії проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Реалізація представлених вище напрямів повинна забезпечити до 2030 року істотні структурні перетворення в економіці України, долі у внутрішньому валовому продукті оброблювальної промисловості, сфери складних організаційних, технічних і побутових послуг, що ведуть до зростання, по наступних основних індикаторах:

- питома вага організацій, що здійснюють технологічні інновації, в загальному числі організацій повинно скласти не менше 20%;
- питома вага організацій, що здійснюють організаційні інновації, в загальному числі організацій повинно скласти не менше 60%.

РОЗДІЛ II.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Особливості концептуальних основ реалізації інноваційної політики держави

Держава прагне, щоб від будь-якої його діяльності, у тому числі в інноваційній сфері, громадський дохід був як можна вищий. У цьому плані виникають складнощі для держави, і вони полягають в тому, щоб примирити зростання громадського доходу від наукових досліджень із збереженням або збільшенням приватного доходу, оскільки найбільшу циркуляцію знань може приводити до найменшого прибутку винахідників і інноваторів, що, у свою чергу, веде до зменшення кількості інновацій.

Рух технологічної інформації, яка є вектором науково-технічних знань, не є зовнішнім по відношенню до економічної системи. Рух технологічній інформації залежить від інституціонального оточення, в якому воно відбувається, і від поведінки економічних агентів. Інституціональне оточення і поведінка економічних агентів регулюється державою. Саме від політики держави залежить прогрес або регрес інноваційних процесів. Інноваційні процеси ж чинять вплив на соціально-економічний розвиток усієї країни [80, с.45].

У області технологій ринок не враховує діяльність окремих приватних агентів, чії дії можуть вплинути на суспільство через створення інновацій. Агент (в даному випадку - винахідник, наукова лабораторія або підприємство) не може, як правило, отримувати тільки приватну вигоду від свого винаходу: інші агенти здатні використовувати нове знання, яке, у свою чергу, може виробити нові винаходи, що є для них джерелом прибутку без відшкодування витрат первинному винахідникові. Тому приватний дохід від

дослідження може бути меншим в порівнянні з громадським доходом. Агенти можуть одночасно інвестувати в дослідження, які приносять досить великий приватний прибуток, і в проекти, які даватимуть високий громадський дохід, але маленький - приватний, проте для цього потрібна відповідна політика держави.

Державі необхідно стимулювати приватний сектор, щоб він вкладав засоби в інноваційні проекти з малим приватним доходом і великим громадським, наприклад, інноваційні проекти, що стосуються екології, охорони здоров'я і так далі. Щоб отримати значний громадський дохід від інновацій, методам державного втручання слід шанувати ринкові правила, особливо при реалізації податкової підтримки, субсидій, державного замовлення, підтримки фінансових державних і приватних інститутів, наукової співпраці між приватними фірмами. Як гарному хазяїну, державі необхідно використовувати ці засоби дуже розумно. Кожне з них має свої переваги і недоліки, які можуть бути дуже ефективними в одних обставинах і нейтральними або навіть шкідливими в інших. Ці засоби державної підтримки використовуються пов'язаний, щоб отримати якнайповніші результати і уникнути зайвих витрат.

У неокласичному представленні, коли ринок не досягає результатів, бажаних суспільством, існує потенційна можливість для державного втручання. Політика уряду, що представляє громадські інтереси, дозволяє перевершувати чисто індивідуальні інтереси, що відносяться до ринку[81, с.110].

Місія держави в інноваційній сфері полягає в тому, щоб інвестиції прямували в дослідження і інновації або з великим громадським доходом від цієї діяльності, або в дослідження, що забезпечують досягнення рівня децентралізованої рівноваги знань в національній економіці. Держава має в розпорядженні для цього багату палітру засобів:

- інвестування в систему державних досліджень;

- заохочення фірм, що інвестують в інновації через субсидії, податкові пільги або інші засоби;
- обмеження провалів ринку через зміну інституціонального і законодавчого оточення, в якій оперують агенти (політика, конкуренція, законодавство про патенти, регулювання фінансових ринків і так далі).

Істотний вклад в обґрунтування державного втручання в сферу регулювання і підтримки інновацій вніс Кеннет Ерроу, завдяки ньому таке втручання стало широко відомим і застосованим різними країнами. Проте, приклади, способи оптимального державного втручання в сферу фінансування інновацій залишаються досі маловивченими. На сьогодні не існує абсолютно чудового інструменту з точки зору державної інноваційної політики, і жодна країна не створила системи підтримки, яка була б абсолютно захищена від економічних труднощів і кон'юнктурних змін.

К. Ерроу в 1962 р. застосував до наукових досліджень термін "суспільне надбання". Він звернув особливу увагу на фундаментальні дослідження: саме там приватний дохід, поза сумнівом, набагато нижче (привласнення приватних результатів фундаментальних знань дуже обмежене, і їх пряме економічне застосування незначне), тоді як громадський дохід вищий, оскільки фундаментальні знання поширюються в далеких і численних видах досліджень, що проводяться в різних областях [84, с. 38].

До цього традиційного аргументу на користь державного втручання в сферу досліджень і інновацій К. Ерроу додає ще і ризик. Винахідницька діяльність зачасто занадто ризикована, щоб приватні інвестори вкладали кошти в неї. На наш погляд цей аргумент часто є важливим тоді, коли фірми не мають достатніх грошових коштів або коли вони вимушені шукати зовнішнє фінансування. У першому випадку провал в представленому проекті не зможе бути компенсований успіхом в майбутньому проекті, оскільки фірма може зникнути на той час (не маючи засобів, щоб вижити після свого провалу, фірма збанкрутить). У другому випадку зовнішній

інвестор потрапляє в інформаційну асиметрію: він не знає так само добре, як підприємець, усі тонкощі інноваційного проекту, і він ризикує отримати пропозиції слабких інноваційних проектів або не отримати долю, на яку він розраховував у разі успіху (наприклад, через інформаційні маніпуляції або через розпливчаті формулювання результатів дослідження в контракті фінансування). У обох випадках це в основному торкається малих і середніх підприємств, які сконцентровані на здійсненні одного або декількох інноваційних проектів, оскільки великі підприємства ведуть численні проекти паралельно і диверсифікують ризики. До того ж великі підприємства мають легший доступ до грошових коштів, наприклад, до фінансових ринків і державної підтримки.

Державне втручання, запропоноване К. Эрроу, має ясні концептуальні установки, які базуються на двох взаємодоповнюючих підставах, : з одного боку, держава є потужною і доброзичливою, а ринок знаходиться в стані досконалої конкуренції. Проте на практиці держава не завжди є тільки добродісною і могутньою, а ринок не завжди знаходиться в стані досконалої конкуренції, як проголошувала теорія.

З іншого боку, опис знання спрощується. На нашу думку, гіпотеза, що знання - це абсолютно доступне громадське надбання, прийнятна у тому випадку, якщо знання вироблене і є незалежним від волі виробника і якщо воно циркулює без перешкод. У реальності існування цих обставин в повному об'ємі практично відсутнє. Таким чином, як нам здається, К. Эрроу пропонує занадто спрощену модель, що не враховує інші чинники, що чинять вплив на інноваційні процеси [86].

Наприклад, ринок фірм, що взаємодіють між собою, багатший, ніж представлення, яке дає ідеал досконалої конкуренції. Підприємства, що працюють над дослідницькими і інноваційними проектами, співпрацюють з іншими підприємствами, об'єднуючи свої зусилля. Тоді як в теорії вони повинні конкурувати один з одним. У секторі електроніки великі підприємства створили прецедент по обміну близьких або пересічних

ліцензій, що дає кожному доступ до технологічного портфеля інших підприємств. Це зменшує безперервні сварки через першості наукових і технологічних відкриттів. Іншим прикладом такої співпраці є нафтова промисловість, що має особливо високий рівень введення інновацій. Необхідною умовою життєвості таких угод є підтримка інтересу з боку учасників і можливість здійснення репресій до "обманщиків". Контролем і санкціями по відношенню до порушників повинна займатися держава.

Отже, державне регулювання інноваційних процесів викликано недостатністю і обмеженістю дії ринкових механізмів на появу і поширення інновацій. Детальніше недоліки ринкового регулювання інноваційної сфери можна розглянути в наступних напрямках [92].

1. Нездатність приватних економічних агентів акумулювати достатні засоби для реалізації масштабних інновацій. Це викликано тим, що процес створення, поширення і впровадження у виробництво інновацій стає все більш і більш капіталомістким. Вдосконалення процесів наукового пізнання робить НДДКР усе більш дорогими.

2. Деякі інновації можуть стати економічно ефективними лише при значних об'ємах впровадження у виробництво, які можуть забезпечити тільки державні органи.

3. Державне втручання в інноваційну сферу дозволяє уникнути ізольованості НДДКР, здійснюваних підприємствами різних форм власності.

4. Існує науково-дослідна діяльність, яка не може приносити дохід і, отже, здійснюватися на комерційній основі. До такої діяльності відносяться фундаментальні наукові дослідження, результати яких, як правило, не можуть бути комерціалізовані.

5. Інноваційна діяльність часто зв'язана з різними видами ризиків і тривалим періодом погашення витрат на реалізацію проекту. Тому підприємцям потрібно значні зовнішні стимули для спонукання здійснення інноваційного проекту, такі стимули надає держава через податкову підтримку, гарантії, різні пільги.

6. Економічний ефект інновацій проявляється в різних видах і в багатьох сферах. Тільки на державному рівні можна оцінити повну ефективність проекту.

7. Існує прагнення до стабільного витягання надприбутку за рахунок монопольного володіння науково-технічними досягненнями. Розвиток інформаційних систем і патентно-ліцензійних механізмів дозволяє запобігати вступу зрозумілого з комерційної точки зору прагнення господарюючих суб'єктів в гострий конфлікт з інтересами суспільства.

8. Висока вартість інноваційної продукції і послуг робить їх недоступними для масового споживача. Відсутність зовнішньої підтримки платоспроможного попиту на інноваційні товари може уповільнити і навіть припинити зростання інновацій.

Вищеперелічені причини державного втручання, запропоновані Мінделі Л.Е., необхідно доповнити, на наш погляд, наступними [95, с. 97]:

По-перше, тільки держава може забезпечити проведення масштабної, всеосяжної політики інноваційного розвитку країни. Інноваційний розвиток тоді приносить успіх національній економіці, коли йде паралельно в усіх секторах і галузях економіки. Ізольовані заходи, спрямовані на розвиток інноваційних процесів в окремих секторах і галузях, а тим більше на окремих підприємствах, не можуть принести позитивного результату в масштабі усієї країни, а можуть привести до перекосів в економіці.

По-друге, тільки на державному рівні можна забезпечити захист і просування національних інноваційних розробок шляхом протекціоністської політики і оформлення міжнародних патентів і ліцензій на винаходи. Окрім відкритої протекціоністської політики у вигляді субсидій і митних зборів в багатьох країнах проводиться прихована протекціоністська політика через державні замовлення, що направляються в сферу НДДКР, які виконують приватні національні фірми. Більшість інноваційних фірм не можуть здійснити захист своїх винаходів на світовому рівні через незнання цієї області і недоліку фінансових коштів.

По-третє, у рамках державного регулювання може бути здійснена передача технологій і розробок, створених в державному секторі, у тому числі і у військово-промисловому комплексі, приватному секторі. Яскравими прикладами такого трансферту є передача технологій Інтернету, реактивного двигуна, телекомунікаційних технологій та ін. приватному сектору економіки.

По-четверте, вибудовування взаємовигідного і плідного співпраці в міжнародному масштабі у сфері науки і техніки можна забезпечити тільки на державному рівні. Нині не завжди, але дуже часто міжнародна науково-технологічна співпраця є односторонньою, коли розвинені країни отримують більше вигоди від співпраці з менш розвиненими країнами шляхом використання науково-технологічного потенціалу цих країн, і часто у рамках цієї так званої співпраці відбувається "витік мізків" з менш розвинених країн. Хоча не можна не відмітити, що існує передача застарілих технологій від розвинених країн менш розвиненим, де вони ще можуть принести користь економіці.

По-п'яте, державне регулювання інноваційної сфери показує важливість, яку надає цій сфері держава, : держава виступає позитивним прикладом для приватних національних і зарубіжних інвесторів і інноваційних підприємств.

По-шосте, окремі господарюючі суб'єкти, передусім малі підприємства, об'єктивно опиняються в гірших умовах в порівнянні з великими підприємствами при реалізації інновацій зважаючи на наявність у них вищих витрат виробництва, відсутності достатніх фінансових коштів для вдосконалення техніки і технологій. Завданням держави стає формування системи підтримки малого інноваційного бізнесу [96, с.444].

Проте державне регулювання також має свої недоліки і межі. Зокрема, державне регулювання грає особливу роль в інформаційній сфері, де часто вплив і компетенція держави обмежені і недостатні. Якщо держава повинна заповнити інформаційні пропуски, необхідно, щоб регулювання було здатне

визначати і контролювати економічних агентів, одержуючих завдяки державному втручанню контракти на проведення наукових досліджень і створення інновацій. Визначення пропусків знання не є легкою річчю за відсутності адекватних вимірювальних інструментів. Як виміряти прибуток, який отримає суспільство від деякого дослідницького або інноваційного проекту? Звісно, виконавці проекту зуміють показати привабливі аргументи дослідження, але вони ж, очевидно, зацікавлені в сприятливому рішенні про надання державної підтримки.

Якщо держава не бере участь безпосередньо в проекті, насилу можна стверджувати, що вигоду отримає суспільство, а не прямі учасники. Причина цьому - інформаційна асиметрія, подібна до тієї, з якою стикаються приватні інвестори, коли вони повинні оцінити дохід від запропонованого інноваційного проекту. Проте, якщо держава безпосередньо бере участь в проекті, положення автоматично не спрощується, оскільки встає питання: якою мірою держава представляє колективні інтереси? Насправді, держава діє за допомогою уряду, адміністрацій, служб, агентств і індивідуумів, чий інтереси у своїй сукупності не завжди співпадають з інтересами суспільства. Чи дійсно проекти, вибрані дослідниками і експертами у сфері державного сектора, відповідають інтересам нації? Вибір пріоритетних напрямів державної інноваційної політики або великих проектів для державного фінансування завжди викликає суперечки між приватними конкурентами, з одного боку, і внутрішньодержавним сектором - з іншого [100].

В цілому існують провали держави, як існують і ринкові недоліки. Це служить аргументом для ліберальних політичних екстремістів, що вимагають заборонити будь-яке втручання держави в економіку. Можливість прояву цих недоліків повинна спонукати більше продуману державну політику в цій області.

Проте вважаємо, що в деяких випадках прийнятніше дозволяти функціонувати ринку, незважаючи на наявність ряду недоліків, чим

збільшувати складні державні регламентації економіки з ризиком загострити проблему і створити нові економічні перекося.

Систематичне втручання держави в економіку однозначно необхідно у випадках частих провалів на ринку, провалів, наслідки яких неможливо виправити без зовнішнього втручання. Тому важливу роль в розвитку інновацій грає державна інноваційна політика.

Державна інноваційна політика має ряд основних напрямлень. Виділимо чотири, на наш погляд, найважливіших.

1. Полегшення руху знань через стимулювання винахідників, щоб останні розголошували свої відкриття через патенти.
2. Будівництво інфраструктури для здійснення цього руху (наукові зустрічі, форуми і так далі).
3. Масштабне і якнайшвидше впровадження науково-технічних досягнень у виробництво.
4. Сприяння передачі знань з державного сектора досліджень в приватний сектор.

Таким чином, якість, швидкість і обсяг поширюваних знань та їх впровадження у виробництво виходять на перше місце в державній інноваційній політиці. У зв'язку з цим вже в 1995 р. П. Девид і Д. Форей [103, с.58] запропонували ввести поняття "Рівень поширення інформації в країні" як показника досягнення держави в інформаційній і інноваційній областях.

Проаналізувавши основні напрями діяльності держави в області інноваційної політики ряду високо технологічно розвинених країн, вважаємо необхідним виділити як провідні функції державних органів по регулюванню інновацій наступні.

1. Визначення напрямку розвитку. Держава визначає направлення, стратегії і пріоритети розвитку інноваційної діяльності в країні. Для їх досягнення держава розробляє державну інноваційну політику. Жодна країна не може розвивати одночасно і рівномірно усі галузі науки і промисловості, тому держава визначає конкурентоспроможні напрями і пріоритети

розвитку. Вибір залежить як від наявних усередині країни ресурсів - наукових, технічних, природних, трудових і так далі, - так і від ситуації, що складається на світових ринках.

2. Прогнозування змін інноваційної сфери. Із-за складності і великого об'єму подібний прогноз можуть здійснити тільки державні органи. Прогноз повинен торкатися як національної, так і міжнародної інноваційної сфери. Прогноз дозволить вірно вибудовувати свою політику на перспективу інноваційним підприємствам і організаціям сфери НДДКР. Наприклад, більше 90% американських фірм займаються питаннями технологічного прогнозування, витрачаючи на ці цілі не менше 1% від усіх сум, що виділяються на НДДКР.

3. Планування розвитку національної інноваційної сфери. Воно займає важливе місце в економіках розвинених країн. Наприклад, Європейський Союз планує науково-технічну кооперацію великих приватних підприємств усередині союзу з метою вирощування європейських "підприємств-чемпіонів".

4. Накопичення і розподіл засобів на НДДКР і інновації. Особливо важлива акумуляція засобів на фундаментальні дослідження, оскільки їх розвиток є прерогативою держави, а також на створення нових інноваційних підприємств. Акумуляція може здійснюватися не лише через безпосереднє фінансування інноваційних процесів державою, але і через накопичення ресурсів в приватному секторі економіки. Держава може концентрувати не лише грошові кошти, але і науково-технічну інформацію, кадрові, інтелектуальні, матеріально-технічні ресурси, необхідні для розвитку інновацій.

5. Взаємодія з регіонами в регулюванні інноваційної сфери. Тільки при повній взаємодії держави з регіональними органами управління можна досягти успіху в розвитку інновацій. Регіональні програми розвитку інновацій не повинні суперечити національним програмам, а мають бути, навпаки, інтегровані в них. Державна інноваційна політика повинна зважати

на специфіку регіонів і прагнути до вирівнювання регіональних перекосів в науці, техніці і виробництві.

6. Регулювання міжнародних взаємин в інноваційній сфері. Держава регулює міжнародну науково-технічну і інноваційну кооперацію і передачу технологій, здійснює протекціоністську політику національних інноваційних товарів і технологій [105].

7. Заохочення розвитку, інновацій. Головну роль, яку грає тут держава, - це створення умов, при яких організації, які здійснюють інновації, отримують більший вигаш від діяльності в інноваційній сфері, чим якби вони діяли в іншій сфері. Держава забезпечує заохочення за допомогою створення зручної інноваційної інфраструктури, пільгових кредитів і оподаткування, субсидій, гарантій і інших способів підтримки.

8. Інтеграція науки і техніки з виробництвом. На жаль, на цей час промисловість не поспішає застосовувати нові технології у виробництві, для цього є свої причини, такі, як ризик, недостатність фінансових коштів або фахівців і так далі. Державі слід підштовхнути промисловість як до здійснення прикладних наукових досліджень, так і до застосування нових технологій і створення нових продуктів. Держава може це здійснити, наприклад, через підвищене оподаткування застарілої техніки і товарів.

9. Формування законодавчої бази інноваційної діяльності. Потрібне не лише створення законодавства, що сприяє розвитку інновацій, але формування дієвих механізмів його втілення в життя. Важливе місце займає державна охорона інтелектуальної власності.

10. Формуючи інфраструктуру розвитку інновацій держава створює різні інститути підтримки і розвитку інновацій як приватні, так і державні, які роблять фінансову, інформаційну, правову, консультаційну і так далі підтримку підприємствам і організаціям. Воно також створює державні організації, виконуючі НДДКР і здійснюючі нововведення в галузях державного сектора, наприклад обороні, охороні здоров'я, освіті і інших. У

Франції, наприклад, існують державні організації, виконуючі НДДКР за замовленням приватних фірм [128].

11. Створення мереж по підтримці інновацій. Нині це питання дуже актуальне для розвинених країн. Зазвичай виділяють три мережі: фінансову, консультаційну і мережа поширення і передачі технологій. Тільки у рамках цих мереж інфраструктура розвитку інновацій може принести максимальну користь. Ці мережі пронизують і об'єднують національний, регіональний, місцевий рівні управління і різноманітні форми підприємств і організацій, що працюють в інноваційній сфері. Прикладом діяльності таких мереж є трансферт технологій, розроблених великими підприємствами, середнім і малим підприємствам. В Україні існує досвід співпраці мережевої інфраструктури трансферту технологій INOVA (Франція) і державних інноваційних програм України.

12. Кадрове забезпечення інноваційної сфери. Державі слід прагнути виростити як винахідників, так і висококваліфікованих працівників, менеджерів, підприємців, здатних розвивати і застосовувати інновації. Тому програми навчання в учбових закладах мають бути збалансованими і йти в ногу з розвитком науки і техніки. У останні десятиліття в Європі, США, азіатських країнах форсовано здійснюється підготовка топ- менеджерів і менеджерів середньої ланки для роботи у сфері нових технологій [134].

13. Інтеграція освітніх установ в інноваційну діяльність. У світлі американського досвіду можна побачити, що технологічні університети та інститути стають вектором політики зростаючої взаємодії між освітньою системою, з одного боку, інноваційними підприємствами і державною підтримкою в створенні нових підприємств на базі учбових закладів - з іншого.

14. Орієнтування інновацій на рішення екологічних і соціальних проблем. З одного боку, державі слід особливо підтримувати інновації, що приносять соціальну стабільність і благополуччя, що забезпечують екологічну рівновагу. З іншого боку, тільки державні органи в масштабі усієї

країни здатні запобігти негативним наслідкам інновацій в соціальній (наприклад, зростання роботизації призводить до скорочення робочих місць) і екологічній (наприклад, забруднення довкілля, викликане техногенним розвитком) сферах.

Для України на сьогоднішній момент найбільш актуальними функціями державних органів в інноваційній сфері, на наш погляд, є визначення пріоритетів розвитку, формування законодавчої, інфраструктурної, кадрової складових інновацій, стимулювання інноваційної активності, сприяння інтеграції освітніх, дослідницьких установ з виробничими підприємствами.

Як відзначалося раніше, внаслідок того, що ринкове регулювання не здатне повною мірою забезпечити успішний інноваційний розвиток країни, то на перший план виходить державна інноваційна політика. Державне регулювання є формою дії держави на економічну систему з метою забезпечення або підтримки певних процесів і змін економічних явищ за допомогою сприяння формуванню господарських зв'язків і пропорцій, координації економічної діяльності на основі узгодження приватних і громадських інтересів.

Під державною інноваційною політикою розуміється комплекс цілей, а також методів дії державних структур на суспільство в цілому, спрямованих на ініціацію і підвищення економічної і соціальної ефективності інноваційних процесів. При цьому необхідно розрізняти інноваційну і науково-технічну політику держави. У другому випадку держава переслідує мету отримання нових наукових знань і реалізацію їх в новій техніці і технологіях, тоді як в першому випадку упор робиться на широке і швидке застосування досягнень техніки і технологій в промисловості і сфері послуг, що ведуть до позитивного економічного і соціального ефекту. Слід також відмітити, що державна інноваційна політика - це ширше поняття, ніж науково-технічна політика, яка є одним з її елементів [138, с.89]. Сьогодні інновації пронизують буквально усі сторони економічного життя, і державна

інноваційна політика все тісніше переплітається з іншими складовими державного регулювання соціально-економічних процесів.

Для здійснення регулювання інноваційної сфери держава формує цілі, принципи і пріоритети своєї політики. Головна мета інноваційної політики - створення і широке застосування інновацій в реальному секторі економіки. Визначення цілей політики держави базується на принципах і механізмі реалізації цієї політики. Зміст принципів залежить від соціально-економічної системи країни, глибини дії державних інститутів на економічну діяльність. До основних принципів державної інноваційної політики, на наш погляд, слід віднести свободу наукової і науково-технічної творчості; правову охорону інтелектуальної власності; інтеграцію науково-технічної діяльності і освіти; розумне поєднання конкуренції і кооперації у сфері науки, техніки і виробництва; концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного розвитку. У розвинених країнах існує також принцип субсидарності, тобто спільного фінансування інноваційних проектів державними, регіональними, місцевими органами управління і підприємствами, проектів, що мають важливе економічне або соціальне значення для країни. Також в розвинених країнах розвинений принцип рівності доступу підприємств до державної підтримки, хоча в останні десятиліття росте пріоритет підтримки малих і середніх інноваційних підприємств.

Що стосується механізму реалізації інноваційної політики, то слід зазначити, що інноваційна політика, що не має державного розмаху, стає неефективною. У цьому зв'язку слід підкреслити, що державна інноваційна політика має бути комплексною і взаємозв'язаною. Спонтанні, ізольовані заходи по стимулюванню інновацій, навіть дуже радикальні, як правило, малорезультативні, а частенько приносять протилежний ефект. На нашу думку, необхідно змінювати лінію технологічної політики, сприяючи розвитку тільки НДДКР, слід активно стимулювати поширення і застосування передових технологій. У багатьох країнах, у тому числі і в

Україні, економічне зростання не досягло рівня теоретично можливого, якщо враховувати рівень сучасного науково-технічного потенціалу. До того ж важливо, що відставання в економічному зростанні країн, що не використовують потужність інновацій, збільшується нині внаслідок зростаючої інтернаціоналізації ринків : майже усі національні ринки стають пов'язаними з міжнародними ринками. Національні підприємства все більш і більш вступають на міжнародних ринках в конкуренцію, яка базується на постійному впровадженні технічних інновацій [148].

Без сумніву, держава грає провідну роль в стимулюванні наукових і технологічних досліджень. Проте державне втручання припускає також попереднє вилучення ресурсів з інших секторів економіки. Переміщення ресурсів не дискваліфікує державне втручання, але припускає велику відповідальність у виборі програм і аналізуванні результатів, для цього існують свої критерії оцінки. До таких критеріїв, на наш погляд, можна віднести надання виправданих державних ресурсів для дослідницького або інноваційного проекту, по-перше, у випадках, коли приватне підприємство не зацікавлене здійснювати дослідження само по собі без отримання державного фінансування (тому що прибуток, очікуваний від проекту, буде нижчий за його вартість) і, по-друге, результати проекту для сукупності економіки або суспільства перевершать вартість державних витрат на цю програму.

Вважаємо важливими, щоб державна інноваційна політика не використовувала єдину модель дії на усі сектори економіки. Відмінності в підходах можуть проявлятися в податковій допомозі або стимулюванні створення інноваційних підприємств. С. Ю. Глазьев теж вважає, що управління науково-технічним прогресом має бути як можна різноманітніше . Також необхідно, щоб регіональна політика логічно інтегрувала в масштабі усієї країни галузеві розміщення інноваційних підприємств так, щоб посилити їх ефективність у рамках усієї держави. Інакше з'являється великий ризик, що мета - урівноваження регіонального інноваційного потенціалу -

може привести до неефективного використання інновацій в масштабі усієї країни [153].

Практичний механізм формування і реалізації інноваційної політики в країнах світової спільноти трохи розрізняється, проте в країнах з ринковою економікою схожі закономірності розвитку виробництва і в загалі однакові підходи до інноваційної діяльності. До особливостей реалізації інноваційної політики в різних країнах відносяться різні долі витрат на дослідження і розробки у валовому національному продукту. Тут лідери - США, потім - Японія, країни ЄС і Південна Корея. По об'єму державного фінансування НДДКР в число лідируючих країн світу входять США, Франція, Голландія, Німеччина, Великобританія, Японія [157]

За формами підтримки у світовій практиці розділяються державні стратегії активного втручання, децентралізованого регулювання і змішаного.

Стратегія активного втручання - це стратегія, при якій держава визнає науково-технічну і інноваційну діяльність головними чинниками національного економічного зростання. Ця стратегія припускає істотну підтримку інноваційних національних процесів на законодавчому рівні і в зовнішній політиці держави. Наприклад, в Японії, Франції, Нідерландах і інших країнах, що застосовують цю стратегію, існують тісні відносини між органами державного управління, наукою і виробництвом, які діють спільно у рамках міжнародної конкуренції. Держава здійснює не лише координацію інноваційних процесів, але і грає активну роль в організації, фінансуванні, контролі, законодавчому супроводі, а також здійснює всякого роду підтримку цих процесів.

Стратегія децентралізованого регулювання припускає відсутність жорстких директивних зв'язків в інноваційній сфері між державою і інноваційними підприємствами і організаціями, але при цьому держава зберігає значущу позицію в інноваційній сфері. У США, Великобританії і інших країнах, прибічниках цієї стратегії, на перше місце в інноваційній діяльності виходять суб'єкти господарювання, а держава прагне створити їм

максимально сприятливі економічні, фінансово-кредитові, податкові, законодавчі і інші умови.

Змішана стратегія застосовується країнами (наприклад, Швецією), в яких є значний по впливу і розмірам державний сектор і керівництво яких прагне підтримати високий експортний потенціал держсектора. При змішаній стратегії уряд використовує по відношенню до державних підприємств стратегію активного втручання, а до інших - стратегію децентралізованого регулювання [159].

Що стосується організаційної форми розробки державної інноваціонізаційної політики, то її основою може служити взаємодія сукупності міністерств, відомств і регіональної влади, відповідальних за різні сфери і складові частини науково-технічного, інноваційного і економічного потенціалів, а також приватні науково-дослідні фірми і виробничі підприємства.

На нашу думку, зв'язок між державою і фірмами в області державного регулювання і підтримки інноваційних процесів має бути прямим і зворотним. Наявність зворотного зв'язку дозволяє фірмам коригувати державну інноваційну політику і певним чином впливати на вибір державних методів інноваційної політики відповідно до потреб промислових фірм. Це робить саму державну інноваційну політику тісніше пов'язаною з тенденціями розвитку ринків і об'єктивними процесами, що відбуваються в національній економіці.

Знання методологічних основ державного регулювання інноваційної сфери дозволяє побудувати успішну інноваційну політику, яка дає сьогодні надію державі увійти до нового благого етапу розвитку економіки в цілому. Але для цього необхідно знайти згоду між розвитком інновацій, виробничою системою і державним регулюванням інноваційної сфери. За умови сприятливого з'єднання цього круга факторів інновації зростання і зайнятість стимулюватимуть один одного в розвитку.

2.2. Оцінка фінансово - економічного механізму державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється за допомогою цілеспрямованої дії органів державного управління на інтереси інститутів, що працюють в інноваційній сфері. Такі дії можуть бути як прямі, спрямовані на підприємства і організації, що безпосередньо здійснюють інновації, так і непрямі, впливаючі не безпосередньо, а як такі, що змінюють середовище, в якому діють інноваційні структури.

До прямих методів економічної дії відносяться законодавче регулювання, інвестування у вигляді фінансування (цільового, предметно-орієнтованого, проблемно-спрямованого), пільгового кредитування і субсидування інноваційних підприємств і організацій. Головною прямою дією на інноваційні процеси є державне фінансування. Засоби можуть бути представлені великим, середнім і малим підприємствам на різних етапах інноваційної діяльності, особливо важливе надання засобів на перших етапах розвитку інновацій, що викликано високою невизначеністю результатів, складністю оцінки віддачі вкладення, високою капіталоємністю початкових етапів інноваційного процесу [160].

Завданням непрямих економічних методів є формування середовища, сприяючи розвитку інноваційній діяльності. Серед таких методів традиційно використовуються податкове і амортизаційне регулювання, кредитна і фінансова політика, регулювання цін, політика протекціонізму вітчизняних інноваційних технологій і продуктів, державні замовлення і так далі

Найбільш значущими непрямыми методами є податкова політика і кредитна політика. Кредитна політика регулює об'єм фінансових ресурсів, доступних для фінансування нововведень. Це здійснюється засобами регулювання рівня заощаджень, які виступають головним джерелом кредитних ресурсів на ринку капіталу, а також за допомогою управління

рівнем позикового відсотка. Проте приплив засобів на ринок капіталу ще не означає, що ці засоби будуть спрямовані на інвестування інноваційних підприємств. Тому кредитна політика має бути орієнтована не лише на приплив капіталу, але і на його напрям в інноваційну сферу.

До методів непрямої дії на інноваційну діяльність відноситься регулювання міжнародного технологічного обміну і співпраці. Специфічною формою дії держави на інноваційну діяльність є збір і обробка даних, необхідних для довгострокового прогнозування і планування технологічного розвитку, а також діяльність держави в області підготовки і перепідготовки кваліфікованих науково-технічних і інженерних кадрів. [163]

Розглянемо детальніше пряму підтримку у вигляді кредитів і субсидій. Інновації є за своєю природою найбільш ризикованим видом інвестування, а традиційні фінансові системи обережні за своєю природою і здатні бути гальмом для розвитку інновацій. Крім того, якість фінансування інновацій істотно впливає на якийсь час і об'єм появи і оновлення високотехнологічних підприємств. Тому особливу роль грає державне фінансування інновацій.

Держава може надати безвідплатне фінансування підприємств з обґрунтуванням, що громадський вигравш від цих інновацій компенсує вартість державних витрат. Сенса державного фінансування - зменшити вартість дослідження і створення інновацій для підприємств, щоб збільшити приватний дохід, а потім, з часом, - і державний. Це фінансування може проводитися за допомогою субсидій (наприклад, програма "Еврика" в Європі або "Програма новітніх технологій в США". Окрім субсидій держава може розподіляти інноваційним підприємствам позики на пільгових умовах. У індустріально розвинених країнах зазвичай ці позики мають нульові ставки відсотків, і вони погашаються тільки у разі успіху інноваційного проекту. Таким чином, держава переймає на себе частину ризику підприємства, що створює інновацію; якщо дослідження не досягне успіху, підприємство не виплачує повну вартість витрат [170].

Проаналізувавши зарубіжний досвід субсидування і кредитування, можна зробити висновок, що субсидії слід надавати прогресивним дослідницьким проектам, де є великий ризик і невисокий прибуток, в той час, як відшкодовувані державні кредити краще надавати інноваційним проектам з нормальним або високим рівнем рентабельності, але здійснюваним малими або середніми підприємствами, в яких головна проблема - це фінансування і середній рівень ризику.

Необхідно відмітити, що, на нашу думку, державне фінансування має ряд недоліків. По-перше, держава грає роль ринку, що займається відбором технологій. Вона допомагає деяким інноваційним проектам, що сприяє підприємству бути ефективнішим в порівнянні з потенційними конкурентами. У цьому роль держави яка "вибирає переможців" є негативною, оскільки держава не завжди виробляє відбір ефективніше, ніж ринок (державних служб часто не має останній інформації про відкриття в науці і техніці, і вони можуть піддатися маніпуляціям з боку підприємств-одержувачів підтримки).

По-друге, державне фінансування призводить до "ефекту вдалого випадку" : підприємства частенько отримують субсидування від держави на проекти, які вони у будь-якому випадку стали б здійснювати. Це багато в чому анулює ефект державного важеля, тобто зростання приватних інвестицій, породжених державними витратами [171, с.123].

Поки інвестування в інноваційну сферу залишається на відносно слабкому рівні, не можна сподіватися на подолання технологічного відставання в будь-якій країні. Щоб стимулювати зростання економіки, необхідно створити план фінансування інноваційної сфери, який дозволить підвищити рівень сучасних технологій на підприємствах. Ширша і капіталомістка взаємодія між технологічними інноваціями і фінансуванням може дозволити державі вводити темпи економічного зростання вищі, ніж ті, які існують в країнах, де немає чіткого плану фінансування інноваційної діяльності.

Що стосується непрямої підтримки, то зараз політика непрямої підтримки інноваційних підприємств набуває зростаючий розмах. Її мета - створення сприятливого фінансового і податкового середовища для тих, хто підтримує і розвиває інноваційні підприємства, і, звичайно, для самих підприємств. Традиційний державний підхід по підтримці будується на наданні прямих засобів допомоги інноваційним підприємствам, таких як пільгові кредити або субсидії. Цей підхід не ігнорується, але в більшості промислово розвинених країн, що добилися успіху в інноваційній діяльності, акцент ставиться на непрямих засобах підтримки. Розглянемо детальніше найбільш широкомасштабний, всеосяжний і успішний спосіб непрямої підтримки інновацій - податкове регулювання і стимулювання.

Податкова політика дозволяє державі впливати практично на усі сторони діяльності, пов'язані з інноваціями. Податковою політикою можуть бути передбачені податкові пільги на певні види діяльності, пов'язані з розвитком інновацій, зокрема виключення з суми оподатковуваної частини засобів, що прямують на створення і впровадження нових технологій і устаткування, проведення НДДКР, що сприятиме прискоренню оновлення основного капіталу і стимулюватиме впровадження технологічних інновацій. Слід підкреслити, що, надаючи податкові пільги залежно від часу окупності технологій, що були придбані, і техніки, держава має можливість стимулювати довгострокові капіталовкладення в них. У свою чергу, диференціюючи оподаткування прибутків, отриманих з різних джерел, держава впливає на структуру фінансових джерел інноваційних процесів. Різні пільгові умови оподаткування прибутку, що направляється на інноваційний розвиток, стимулюють діяльність, пов'язану із створенням і впровадженням нової техніки [174].

Проаналізувавши різні форми підтримки, приходимо до висновку, що найважливішою економічною умовою успішного інноваційного розвитку країни є стимулююча система оподаткування, орієнтована на створення сприятливого економічного клімату підприємств на основі зниження

податкового тягаря з метою підвищення швидкості оновлення устаткування і продукції, що випускається, збільшення витрат на НДДКР, впровадження у виробництво науково-технічних інновацій. Величина прибутку, що залишається у фірми після виплати податків, в істотній мірі визначає можливості інноваційної діяльності взагалі. Отже, податкове стимулювання підприємств повинне збільшувати об'єм засобів на фінансування інноваційної діяльності, що сприяє прискоренню оновлення виробництва на принципово новій технологічній основі.

Податкова підтримка інноваційної діяльності - це ліберальна система, що сприяє підприємствам, які не мали до останнього часу потреби бути високопродуктивними за рахунок впровадження інновацій і отримання від цього побічних прибутків у вигляді зменшення податків. [181, с.298]

На наш погляд, податкова підтримка є практично ідеальним рішенням державного втручання в інноваційну діяльність. По- перше, через широке охоплення підприємств, що здійснюють інновації. По- друге, через те, що податкова підтримка пов'язана з повною автономією прийняття рішень підприємством на відміну від субсидій або пільгових кредитів, коли підприємства починають підлаштовуватися під необхідні критерії відбору. По-третє, тому що для отримання податкової підтримки підприємство спочатку повинне виробити витрати в області інновацій. По-четверте, через відсутність необхідності в попередній державній оцінці інноваційних проектів і підприємств, що обмежує державну бюрократію, а також знижує витрати на вивчення документів. Таким чином, податкова підтримка здійснює справжнє державне стимулювання і напрям засобів на розвиток інновацій.

Податкові інструменти підтримки інноваційної сфери зазвичай менш критиковані. Державні і політичні структури позитивно відносяться до податкової підтримки, оскільки вона не вимагає негайних грошових вливань з державного бюджету, хоча і веде до зменшення податкових вступів в найближчих періодах, проте до збільшення - в подальших.

Використання податкових пільг для стимулювання діяльності по технологічному переозброєнню і збільшенню НДДКР на підприємствах стало широко застосовуватися в промислово розвинених країнах Заходу з 50-60-х рр.[184, с.67]

Вивчивши світовий досвід різноманітних податкових пільг, стимулюючих розвиток інновацій, можна виділити найбільш значущі, класифікувавши їх по декількох видах. Отже, у світовій практиці використовуються нижченаведені види податкових пільг

Пільги на приріст інноваційних витрат і діяльність в пріоритетних інноваційних напрямках

- 1) надання дослідницького і інвестиційного податкового кредиту;
- 2) надання пільг з урахуванням пріоритетності виконуваних інноваційних проектів;
- 3) зменшення податку на приріст інноваційних витрат;
- 4) цільові інвестиційні і інноваційні податкові пільги під виконання особливо важливих замовлень, програм або проектів по створенню, впровадженню і використанню результатів НДДКР;

Пільги на прибуток

- 5) "податкові канікули" протягом декількох років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів;
- 6) пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій, ноу-хау і інших нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності;
- 7) податкові знижки у вигляді звільнення від оподаткування частини прибутку, що реінвестується в технологічне переозброєння виробництва або в НДДКР;
- 8) зниження ставок податку на прибуток, спрямований на замовлені і спільні НДДКР;
- 9) зменшення прибутку оподаткування на суму вартості приладів і устаткування, що передаються внз, НДІ і іншим організаціям;

10) вирахування з прибутку оподаткування внесків до добродійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;

11) зарахування частини прибутку підприємств на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі;

Пільгове обкладення прибутків від інноваційної діяльності і заробітної плати

12) пільгове оподаткування дивідендів юридичних і фізичних осіб, отриманих від інноваційних проектів;

13) пільговий податковий режим опціонів акцій інноваційних підприємств, особливо для працівників цих підприємств;

14) спеціальні інвестиційні, інноваційні, наукові фонди, які формуються за рахунок відрахувань від фонду заробітної плати;

Пільги окремим видам інноваційних підприємств і організаціям, що здійснює кооперацію в інноваційній сфері

15) податкові пільги для малих інноваційних підприємств;

16) пільговий податковий режим як для організацій, безпосередньо займаючихся венчурним кредитуванням, так і для фізичних і юридичних осіб, що вкладають кошти в ці організації;

17) податкові пільги для приватних підприємств, сприяючих реалізації державних науково-технічних, інноваційних і інвестиційних програм;

18) пільгове оподаткування співпраці науки внз і промисловості;

Пільги окремим спеціалізованим територіям

19) територіальні знижки (надбавки) до встановлених податковим пільгам для регулювання регіональних особливостей інноваційного розвитку територіальних комплексів;

20) податкові зони ("гавані") з особливим пільговим режимом обкладення в межах технопарків, технополісів, науково-промислових зон[189];

Пільги, зазвичай вживані при перехідному стані економіки

21) цільові інвестиційні і інноваційні податкові пільги у рамках технологічного переозброєння виробництв, що знаходяться на межі банкрутства;

22) можливість відстрочення сплати частини податків при тимчасовій нестачі ліквідних засобів у інноваційних підприємств;

23) індексація наявних інвестиційних і інноваційних податкових пільг для збереження їх діяльності в умовах інфляції.

На нашу думку, найбільш корисними для України були б наступні види пільг :

а) пільги на приріст інноваційних витрат і діяльність в пріоритетних напрямках. Ці пільги дозволять, по-перше, збільшити витрати на інноваційний розвиток і швидше здійснити технологічну реорганізацію виробництва на основі інновацій. По-друге, стимулювати сектори і напрямки розвитку, які можуть стати основою національної технологічної спеціалізації на світовому ринку;

б) пільги окремим спеціалізованим територіям. Це викликано тим, що Україна - величезна країна і їй слід концентрувати підтримку і пільги на окремих територіях, які можуть стати полюсами зростання в окремих регіонах. Особливої підтримки вимагають технопарки;

в) пільги, зазвичай вживані при перехідному стані економіки. Особливу увагу слід приділити пільгам, які стимулюють швидке технологічне переозброєння виробництва, що дуже важливо для побудови індустріально розвиненої економіки [168].

Зупинимося трохи детальніше на найширше вживаних податкових пільгах в індустріально розвинених країнах. У усіх країнах ОЕСР, за винятком Нової Зеландії, поточні витрати на дослідження (заробітної плати і проміжні витрати) розглядаються як ввідні ресурси, таким чином, вони виводяться з прибутку оподаткування. До капітальних витрат на устаткування для досліджень податкові органи часто відносяться

доброзичливіше, ніж до активів такого ж типу, наприклад, комп'ютерам, що не мають відношення до досліджень. Дослідницьке устаткування є також об'єктом прискореної амортизації.

Найбільш значна міра підтримки - це податковий кредит для досліджень. Нині він застосовується більш ніж в десяти розвинених країнах. Він був введений в Канаді в шестидесяті роки, в США - в 1979 р. і у Франції - в 1983 р. Його принцип - забирати нарахований державою податок після віднімання з нього суми витрат на дослідження. Різні механізми, специфічні для кожної країни, існують по застосуванню податкового кредиту для досліджень. Податковий кредит може базуватися "на рівні" - це тоді, коли частина суми витрат на дослідження віднімається з податку; чи на "прирості" - тоді, коли частина збільшення витрат на дослідження більша, ніж було заявлено. В науковій літературі дається інше розуміння дослідницького податкового кредиту. У Мінделі Л.Е. [158, с. 205] це "надання дослідницького і інвестиційного податкового кредиту, тобто відстрочення податкових платежів в частині витрат з прибутку на інноваційні цілі", тоді як податковий кредит на заході - це не відстрочення платежів, а зменшення нарахованого податку на суму коштів, витрачених на НДДКР або інновації. Головний плюс податкового кредиту для досліджень полягає в тому, що пільга надається після здійснення НДДКР за рахунок власних засобів підприємства.

Податковий кредит на дослідження відноситься до епохи домінування "лінійної моделі" інновацій, представляючої інновації як продукт досліджень. Мета податкового кредиту для досліджень - зменшити вартість досліджень для фірм і таким чином спонукати реалізовувати більше досліджень, чим якби вони робили це без державної підтримки. Питання ефективності цього заходу ставиться, в першу чергу, на рівні здатність проводити більше досліджень за рахунок засобів фірм. Небезпека, як і для субсидій, полягає в "ефекті вдалого випадку". Проте деякі оцінки показують, що цей захід успішніший в порівнянні з субсидуванням. Наприклад, аналіз

податкової підтримки і субсидування у Франції показують, що сума приватних витрат на наукові дослідження, породжена одним франком державних субсидій (пряма підтримка), дорівнює сумі між нулем франків і одним франком приватних інвестицій (нуль, коли фірма збільшує свої витрати на суму державного субсидування, не додаючи свої засоби), а один франк податкового кредиту (непряма підтримка) породжує два франки приватних капіталовкладень на дослідження. Фінансово-економічні механізми державного регулювання податкового кредиту на дослідження приносить пропорційно рівні переваги як малим і середнім, так і великим підприємствам [160].

Нові тенденції виробничої системи, зростаюча роль інноваційних витрат, значні дослідницькі зусилля потребують сьогодні розширення механізму податкового стимулювання і нових форм, наприклад такий, як пільговий податковий режим для опціонів акцій інноваційних підприємств. Йдеться про контракт між фірмою і працівником, якому надається опціон, право на вибір з продажу акцій підприємства за фіксованою ціною (з твердою вартістю і конкретною датою, наприклад, через три роки) або продаж акцій за ринковою ціною. Тому, якщо акції інноваційної фірми збільшать свою вартість, працівник матиме прибуток як наслідок свого вибору (чистим прибутком буде різниця між ціною купівлі і ринковою ціною у момент продажу). Якщо ж ринкова вартість акцій впаде, то працівник відшкодує втрату шляхом продажу акцій назад своєму підприємству за фіксованою ціною. Діяльність і прибутки від опціонів інноваційних підприємств підпадають під пільговий режим оподаткування. Ринок опціонів має переваги для малих інноваційних фірм, пропонуючи відшкодування потенційно вище для дослідників, керівників і службовців, навіть якщо нині недостатньо засобів у підприємства. Така форма також дуже вигідна державі, оскільки самі працівники підприємства вкладають гроші у своє інноваційне підприємство. Крім того, опціони є потужним стимулом для працівників, оскільки рівень їх доходу залежить більшою мірою від результату роботи.

Отже, оподаткування є важливим засобом дії на структуру прибутків, воно може зменшити або збільшити ризик інноваційних проектів, воно може направити капіталовкладення в більш менш привабливі інноваційні проекти, а не в традиційне виробництво, не дивлячись на те, що воно менш ризиковано.

Значне місце в підтримці інноваційної діяльності займає державне замовлення. Держава є користувачем науки і технологій у своїй діяльності по обороні, як захисник довкілля, і в деяких країнах - як виробник товарів і послуг (енергія, космічна і авіаційна промисловість). Частина цих потреб задовольняється державними лабораторіями (Державні НДІ в Україні, Комісаріат по атомній енергетиці у Франції, Національні лабораторії в США), але інша частина задовольняється за допомогою приватних досліджень і розробок; наприклад в Україні йде перебудова на цю нову модель взаємодії держави з наукою [134].

Необхідно відмітити, що в західних країнах державні наукові дослідження значно збільшили свій об'єм під час першої і особливо другої світової війни і залишалися такими, що очолюють аж до кінця холодної війни. Зі зниженням потреб оборони (початок дев'яностих років) державна дослідницька діяльність і державні замовлення істотно впали практично в усіх країнах і особливо в Україні. Держава обернула свої погляди до приватних наукових досліджень.

Чому держава вважає за краще в деяких випадках замовляти приватним фірмам проведення НДДКР, створення технологій і устаткування, чим робити це самостійно? На наш погляд, цьому є наступні причини.

Перша причина - існування специфічної конкуренції між тим або іншим підприємством, яка може бути успішно використана для задоволення деяких державних потреб. Звернення до підприємств дозволяє використовувати механізм конкуренції і знижувати вартість проекту, підвищувати якість в протилежність державним лабораторіям [131].

Друга причина - це пунктуальний і терміновий характер деяких замовлень, які не можуть виконати терміново державні лабораторії через відсутність спеціалізованих розробок, інформації, устаткування, наукових фахівців.

Третя причина - немає необхідності в створенні державної інфраструктури для виконання декількох наукових досліджень і розробок в якій-небудь області, тим паче, що цю інфраструктуру потрібне буде підтримувати постійно.

Нарешті, державне замовлення може бути використане як важіль технологічної і інноваційної політики. Держава є першим клієнтом створюваного продукту, що дозволяє таким чином фірмі здійснювати НДДКР і виробництво без суперництва з іншими підприємствами перш ніж виходити на конкурентний ринок. Держава також може сподіватися на сприяння зростанню внутрішнього рівня науково-технологічного розвитку підприємства, що буде корисно фірмі при здійсненні інших проектів. Наприклад, згідно з європейськими дослідженнями, стимулювання приватних наукових і інноваційних підприємств через державні замовлення є одним з головних досягнень Європейського космічного агентства [128].

Існують відмінності у взаєминах між приватними і державними дослідницькими структурами. Державний замовник, на відміну від недержавного, не має права довільно змінювати вартість робіт, а повинен керуватися державними нормативами. Розподіл прав на об'єкти інтелектуальної власності, отриманих в ході інноваційних робіт, що виконуються по державному замовленню, повинно регламентуватися державними нормативними документами, а не формуватися при укладенні кожного договору, як при недержавних замовленнях.

Державне замовлення представляє, проте, на нашу думку, дві небезпеки для інноваційної і технологічної політики. З одного боку, він веде до сприяння великих фірм на відміну від маленьких і середніх. Це викликано тим, що великі фірми мають спрощений доступ до державних замовників :

позначається краще знання державної інфраструктури, часто дуже складної, і наявність в штаті підприємств працівників, що спеціалізуються на "добуванні" державних замовлень. Таким чином, існує перекіс, створений державними структурами, на користь великих підприємств у сфері державних замовлень. Щоб обмежити це явище, застосовуються правила специфічного доступу на державний ринок малих і середніх підприємств [102, с.83].

З іншого боку, існує небезпека, що держава змінить напрямлення і навіть траєкторію розвитку "абонованих" підприємств.

До того ж вимоги державних ринків, особливо оборонного ринку, дуже відмінні від конкурентних ринків. Вартість і термін вважаються головними критеріями, при цьому нерідко в жертву приноситься якість продукції. Підприємства, пов'язані з державними ринками, ризикують втратити здатність боротися на конкурентоздатних ринках.

Слід особливо відмітити специфічну форму підтримки інновацій, таку як науково-технічна кооперація. Держава може дозволяти і навіть заохочувати підприємства об'єднуватися навколо науково-дослідних проектів для загальної вигоди, щоб вони могли зменшити витрати на НДДКР. У рамках кооперації кожен партнер отримує інформацію, відкритті і розробки, створені іншими учасниками, і збільшує таким чином свої приватні можливості. З'являється взаємодія, яка зменшує схильність підприємств зберігати або приховувати свої технології від інших.

Кооперація між фірмами веде до порушення політичних договорів про конкуренцію, наприклад таких, як Римська угода в Європі або Акт Шерману в США. Проте держави приймають особливі законодавчі заходи, щоб дозволити фірмам зберегти конкуренцію і працювати разом у сфері НДДКР. Наприклад, для вирішення цієї проблеми в США був прийнятий Акт про національну науково-дослідну співпрацю в 1984 р. Державна влада може навіть заохочувати фірми, які співробітничать одна з одною, створюючи для них умови доступу до деяких джерел державної фінансової допомоги

[97]. Це випадок Sematech в США або програм ESPRIT і BRITE- в Європі. У Японії організація співпраці між великими фірмами є істотною складовою технологічної політики держави. Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості збирає підприємства навколо великих програм, часто вибраних і фінансує самих підприємств, в яких міністерства служать головним чином гарантом дотримання чесної поведінки при кооперації кожного учасника. Необхідно уникати, щоб учасники цих програм приймали стратегію "таємного пасажира", яка полягає в тому, щоб ледве сприяти виконанню програми, стримуючи і обмежуючи своїх дослідників і свою інформацію, але при цьому отримувати максимальну вигоду від співпраці з партнерами. [99, с.37]

Підприємства отримують багатократні переваги від науково-технологічної співпраці. Вони зменшують вартість дослідження і ризик проекту через розподіл його з іншими підприємствами, а також можуть користуватися інформацією, отриманою партнерами. Співпраця у сфері НДДКР - це також переваги для суспільства: можна чекати, що фірми скоротять період створення нових технологій і товарів і збільшать кількість і якість досліджень.

Проте якщо співпраця тяжіє більше до розвитку товарів або навіть виробництва, тоді йдеться швидше про угоду, яка заборонена чинним законодавством, : споживачі виявляються захопленими картелями, колективною монополією, яка у результаті нав'яже ціни вищі, ніж існують насправді. Тому співпраця дозволяється тільки на ранніх стадіях інноваційних проектів, у стадії так званого "перед - конкурентного дослідження".

На жаль, існують і негативні сторони науково - технологічної співпраці. Обмеження навіть на рівні ранніх стадій проекту не завжди дають позитивний результат: співпраця знижує рівень конкуренції і призводить до результатів таким, що потенційно завдає збитку, таким як зменшення

різноманітності дослідницьких шляхів і установка бар'єрів при вході на ринок для підприємств, виключених з кооперації [100, с. 59].

Отже, є величезна різноманітність форм і видів державного регулювання і підтримка інновацій, але, на наш погляд, провідне місце серед них повинні займати непрямі методи.

2.3. Методологія державного регулювання інноваційного розвитку підприємств

Для вироблення дії на існуючу організаційну платформу (поєднання у просторі та часі процесів і ресурсів, сприйнятливих до певного типу інновацій, що дозволяють, з одного боку, скоротити час на відбір здійсненості інновації, з іншого боку, скоротити час на комерціалізацію (від моменту ідеї до моменту масових продажів) значну роль грає можливість оцінки її поточного стану у світлі тенденцій, що вже склалися, тобто аналізу її діяльності в історичній ретроспективі.

Аналіз життєвого циклу продукції використовує біологічну аналогію для опису розвитку об'ємів продажів як функцію часу. Ця модель передбачає, що протягом свого життя, як і усі живі організми, товари проходять чотири стадії: зародження, зростання, зрілість і спад. Вказані стадії є життєвим циклом продукції, який вирішує дві задачі, : завдання опису концептуальної основи динаміки ринку і завдання нормативної основи управління новою продукцією. Такий підхід дозволяє виявити для кожного етапу життєвого циклу продукції специфічні маркетингові стратегії для максимізації прибутковості [10,224,254].

Введення інноваційної технології може передбачити розвиток нового життєвого циклу продукції. У такому разі, слід провести новий аналіз життєвого циклу продукції, який об'єднує змінені припущення.

Необхідно відмітити, що модель життєвого циклу продукції не може належним чином визначити, які чинники дійсно впливають на життєвий цикл продукції, за умови, що час є залежною змінною. Час не надає корисної інформації про те, які важелі регулювання можна використовувати для досягнення мети. Крім того, відомості про продажі з часом не надають стратегічної інформації для управління технологією як одні з рушійних чинників майбутніх продажів.

У моделі життєвого циклу продукції технологія не явно спрямована, але замість цього включена як один з похідних чинників, рушійних продажів.

Важливе стратегічне обґрунтування для регулювання наступного підходу - аналізу кривих - полягає в тому, що у кожної технології існує природна межа рівня прибутку, який вона виробляє. Об'єми робіт по наукових дослідженнях і досвідчених розробках досягають точки перегину, відбиваючись в рівні зростання результативності, що зменшується. На цьому етапі, підприємство може розглядати можливість скорочення інвестицій в поточну технологію, оскільки винагорода буде невеликою, або перемикання на іншу криву, яка потенційно запропонує значніші компенсації від наукових досліджень і досвідчених розробок.

Процедура, що описує реалізацію цієї аналітичної технології, складається з двох основних етапів.

Етап 1 - Оцінка технологічної загрози, з якою стикається підприємство. Є необхідною передумовою розробки технологічної стратегії. На цій стадії виділяють декілька аналітичних підходів: складання переліку поточних і потенційних альтернатив технології; виявлення поточних і майбутніх технічних чинників, що мають купівельну цінність; встановлення меж існуючої технологічної платформи підприємства.

Етап 2 - Розробка своєчасної стратегічної реакції у відповідь на будь-які виявлені технологічні погрози. Передусім, необхідно виявити можливі технології, які могли б вплинути на підприємство. Далі слід проаналізувати сукупні витрати по кожному варіанту, включаючи аналіз альтернативних

витрат, вхідних і вихідних витрат, вартостей перемикання на іншу сферу, витрати на вертикальну або горизонтальну інтеграцію і так далі, що дозволить з'ясувати, як довго поточна технологія залишатиметься життєздатною, і як скоро альтернативні технології стануть стійкими і, можливо, витіснять її. В основному, в результаті цього аналізу формується уявлення про можливе існування інших 8-кривих, впливаючих на ринок підприємства в даний момент, або вірогідних зробити цю дію в майбутньому [10].

Оскільки аналіз кривих є витратним і складним, необхідно звернути увагу на періодичність його проведення. Нами пропонуються основні ознаки, які дозволяють виявити досягнення природних меж поточної технології, або що конкуренти почали працювати на особливій кривій:

- віддача від наукових досліджень і досвідчених розробок падає; непропорційна спрямованість більшою мірою на процес, ніж на поліпшення товарної ефективності;
- функція наукових досліджень і досвідчених розробок не є творчою або інноваційною, якою вона має бути;
- відсутність видимих удосконалень продуктивності навіть після заміни основного штату по наукових дослідженнях і досвідчених розробках;
- заміна частки ринку конкурентами на основі стратегій ніш. Щоб ефективно інвестувати на світовому ринку, важливо не лише розвивати свої технології, але і знати, в якому напрямі розвиваються конкуренти. Окрім усього іншого, така інформація потрібна для того, щоб не порушити законним чином оформлені права інших виробників на ті або інші технічні і технологічні рішення. Для цих цілей потрібний патентний аналіз.

Переклад патентних даних в конкурентну інформацію дозволяє забезпечити поточну технічну конкурентоспроможність, прогнозувати технологічні тенденції і планувати потенційну конкуренцію, засновану на нових технологіях.

У світовій практиці патент на винахід визначається як гранд права власності його винахідника [153]. Патентоспроможні риси можуть включати: 1) операційні методи або процеси; 2) фізичних структури; і 3) характерні властивості товару. Унікальна послідовність процесних етапів може бути патентоспроможною навіть у тому випадку, якщо усі окремі етапи добре знайомі; розташування їх в особливому порядку може принести унікальний результат. Аналогічно, стара властивість або структура може бути патентоспроможною, якщо використовується в іншому або новому контексті.

Необхідно також відмітити, що патенти спочатку були розроблені як соціополітичний механізм для стимулювання інновацій і прогресу. Цінність патентного аналізу проявляється в широкому спектрі стратегічних застосувань (таблиця. 2).

Таблиця 2

Застосування аналізу патентних тенденцій.

Використання в бізнес-плануванні	Вигоди користувача
Аналіз технологічної конкуренції Порівняти портфелі і стратегії компанії. Охарактеризувати технології великого і малого зростання конкурентів	Вдосконалені стратегії і рішення по управлінню товаром Більша увага кращим довгостроковим придбанням ринку
Оцінка ризиків нового підприємства. Оцінити потенційні придбання технологій. Проаналізувати можливості організації спільного підприємства	Кращі придбання технологій Понижений ризик вкладень Понижена невизначеність планування
Управління портфелем патентів Виявити цінні патенти, товарні області або супутні результати Виявити потенційних технічних покупців	Вдосконалені прибутки від патентів (ліцензувати, продавати, розвивати) Раннє виявлення потенційного нового супутнього бізнесу

Управління науковими дослідженнями і досвідченими розробками Оцінити плани про процес/товар. Визначити основні визначальні технології	Поліпшене розміщення наукових досліджень і досвідчених розробок (підбирати переможців, уникати тих хто програв) Більша увага винахідницьким ідеям
---	--

Існує безліч способів збору даних і аналізу патентної інформації. Наприклад, нескладна методика аналізу патентної активності (Patent Hit Count by the Year) дозволяє оцінити, наскільки підприємству потрібна нова технологія; скільки потенційних конкурентів діють або збираються діяти в цій же сфері; чи немає на цьому стратегічному напрямі "вузьких місць" в освоєнні технології, яку фірма має намір патентувати.

При аналізі діяльності конкурентів звертаються і до звітів про терміни оновлення технічних рішень (Innovation Cycle Speed reports). Вони дозволяють оцінити темпи розробки нових технологій конкурентами, відштовхуючись від середньої ретроспективної глибини патентних посилань на відомий рівень техніки, перевершений або обійдений цим запатентованим винаходом. Якщо конкурент часто цитує свої більше ранні патенти, це може означати, що він освоїв стержневу технологію і в прискореному темпі створює засновану на ній нову продукцію. Якщо ж він цитує і чужі патенти, з цього може витікати вірогідність створення ним аналогічній продукції, з якою конкурент хоче вийти на ринок першим.

Результати патентного аналізу можуть бути інтегровані в дослідження кривої при формуванні механізмів регулювання. Знання про зміни, що наближаються, можуть надати керівництву підприємства додатковий час для зміни організаційної платформи у рамках конкуренції по нових технологіях або по удосконаленнях в існуючих технологіях [15, с.77].

Аналіз кривої досвіду базується на концепції, що характеризує скорочення витрат на додану вартість при подвійному збільшенні такого постійного чинника, як сумарний об'єм продукції або досвід. На основі виявленої тенденції відносно конкурентного аналізу, прогнозування витрат,

рішень про вхід на ринок і наступної цінової стратегії, бюджетування, контролю витрат і бенчмаркінга, а також визначення стратегічних достоїнств вибору форм конкуренції за витратами виникає можливість галузевого регулювання.

Існує комплекс чинників, які визначають вигоду від динаміки витрат кривої досвіду, : навчання, спеціалізація, розробка продукту і вдосконалення виробничого процесу, ефекти масштабу, інновації, скорочені витрати на оновлення. Це навчання, спеціалізація, розробка продукту і вдосконалення виробничого процесу, а також ефекти масштабу при збільшенні обсягу виробництва.

Інновації часто вимагають значних інвестицій в наукові дослідження і досвідчені розробки і споживчу інформацію, що практично здійснено тільки при критичній фінансовій масі, яка створюється більшими об'ємами продукції [32].

Скорочені витрати на ресурси, що вводяться. Великі підприємства зазвичай можуть закуповувати сировинні матеріали і співробітничати з постачальниками за нижчими цінами, ніж ті, які доступні дрібнішим фірмам.

Криву досвіду, на нашу думку необхідно використовувати для моделювання і аналізу галузевої структури. По суті, регулююча дія, запропонована кривою досвіду, полягає у виявленні кожної стадії життєвого циклу продукції :

- стадія зародження; підприємство може або встановити високі ціни і отримувати великі прибутки, або понизити свої ціни разом зі зниженням витрат для отримання частки ринку і одночасної заборони конкурентів від придбання частки ринку;
- стадія зростання; прибутковість галузі або ринку посилюватиме конкуренцію. Інтенсивна цінова конкуренція знижуватиме ціни швидше, ніж крива досвіду може знижувати витрати. Результиуюча раціоналізація усуне з галузі багато підприємств;

- стадії зрілості і спаду; тільки підприємства з малими витратами зможуть переважати на стадії зростання. Це припускає, що підприємства можуть змістити вниз звичайну криву досвіду галузі настільки, наскільки дозволяють обсяги виробництва, які, у свою чергу, визначаються часткою ринку. Процедура аналізу кривої досвіду проводиться у декілька етапів. Від встановлення відповідності товарного ринку аналізу кривої досвіду, відповідної і необхідної для проведення діагностики до розробки стратегії.

Аналіз вектору зростання узагальнює різні товарні альтернативи, доступні організаційній платформі. Роблячи систематичну оцінку ринку, можна виявити і зрозуміти конкурентні умови і можливості ринкового зростання, а також оптимально сформулювати стратегію підприємства.

Концепція векторів зростання припускає, передусім, визначення стратегій на основі наступних характеристик: масштаб товарного ринку, вектор зростання, конкурентна перевага і синергізм. Вектор зростання показує напрям, в якому організація рухається по відношенню до поточного товарно-ринкового стану. Конкурентна перевага як особливі властивості ринків окремих товарів [49, с. 180].

Синергія означає ситуацію, коли сукупний ефект ресурсів підприємства перевершує суму окремих ефектів. Синергія - це міра здатності підприємства досягати успіху при вході на новий ринок.

Таблиця 3

Альтернативи і стратегії застосування матриці вектору зростання.

Альтернативи дії	Інтернаціональне застосування
Осередок 1: Існуючий ринок/існуючий товар	
А. Скоротити витрати для придбання засобів для зниження ціни або посиленого просування.	А. Знайти дешевше джерело товару або компонента за кордоном за допомогою імпортування з іншої фірми або з іншого чогось або власного виробничого підприємства
Б. Добитися більшого визнання товару або марки.	Б. За кордоном; прийняти зарубіжну технологію процесу економії витрат за допомогою імпортування устаткування, імітування виробничих методів або ліцензування

	технології процесу. б. Придбати права на використання широко відомих або престижних зарубіжних марок за допомогою ліцензування товарних знаків.
Осередок 2: Існуючий ринок/вдосконалені товари	
А. Представити варіанти товару. Б. Диференціювати за допомогою стабільності якості.	А. Імітувати або ліцензувати товарну технологію з-за кордону для диференціації поточних товарів. Б. Придбати іноземну технологію (процес) контролю якості за допомогою імпортування устаткування, імітування методів контролю якості або ліцензування технології процесу.
Осередок 3: Існуючий ринок/нові товари	
А. Горизонтально розширювати асортимент продукції для існуючих покупців. Б. Замінити асортимент продукції для існуючих покупців.	А. Ввести додаткові товари за допомогою іноземному виробникові; зробити товар розроблений за кордоном за допомогою імітації або ліцензування. Б. Те ж, що і (А), крім того, що товари замінюються, а не доповнюють вже існуючий товар.
Осередок 4: Розширений ринок/поточні товари	
А. Активно пропагувати, наприклад, нове використання товару або доступність за допомогою наявності більшого числа розповсюджувачів.	А. Знайти іноземні ринки з вищими рівнями використання товару і імітувати ті маркетингові методи, можливо, за допомогою фірм, що працюють на тих ринках.
Осередок 5: Розширений ринок/вдосконалені товари	
А. Сегментувати ринки за допомогою розробки більше, ніж одного варіанту товару. Б. Вертикально розширити асортимент товарів.	А. Те ж, що в 2(А) і 2(Б). Б. Те ж, що в 4(А).
Осередок 6: Розширений ринок/нові товари	

А. Горизонтально розширити асортимент товарів. Би. Вертикально розширювати асортимент товарів.	А. Те ж, що в 3(А), крім того, що продажі не обов'язково організовувати новим покупцям. Б. Придбати технологію іноземних постачальників або іноземного товару для стимулювання фірми до вертикальної інтеграції вперед.
Осередок 7: Новий ринок/поточні товари	
А. Розширюватися на нові географічні ринки.	А. Те ж, що в 7(А), крім того, що товар диференціюється за допомогою власних наукових досліджень і досвідчених розробок або придбаної товарної технології.
Осередок 8: Новий ринок/вдосконалені товари	
А. Створити варіант товару для завоювання нових географічних ринків.	А. Те ж, що в 7(А), крім того, що товар диференціюється за допомогою власних наукових досліджень і досвідчених розробок або придбаної товарної технології.
Осередок 9: Новий ринок/нові товари	
А. Диверсифікувати на нових супутніх ринках для продажу на нових географічних ринках.	А. Додати нові товари за допомогою власних наукових досліджень і досвідчених розробок, придбання внутрішньої або іноземної технології або за допомогою придбання внутрішньої або зарубіжної фірми з метою продажу готової продукції, як в 8(А).

Використання вектору зростання надає підхід до створення стратегій нових ринків в міжнародному контексті. При часто надмірній масі варіантів зростання на інтернаціональних ринках, аналіз вектору зростання пропонує корисний метод організації аналізу для підтвердження належного масштабу усіх можливих альтернатив. Для кожного з дев'яти осередків матриці вектору зростання запропоновані особливі альтернативи дій і стратегій інтернаціонального застосування (таблиця. 3). Цей приклад також посилює потребу аналітика в розгляді варіантів диверсифікації і організації спільних підприємств - варіантів, які часто ігноруються при розгляді варіантів зростання з використанням традиційної матриці вектору зростання.

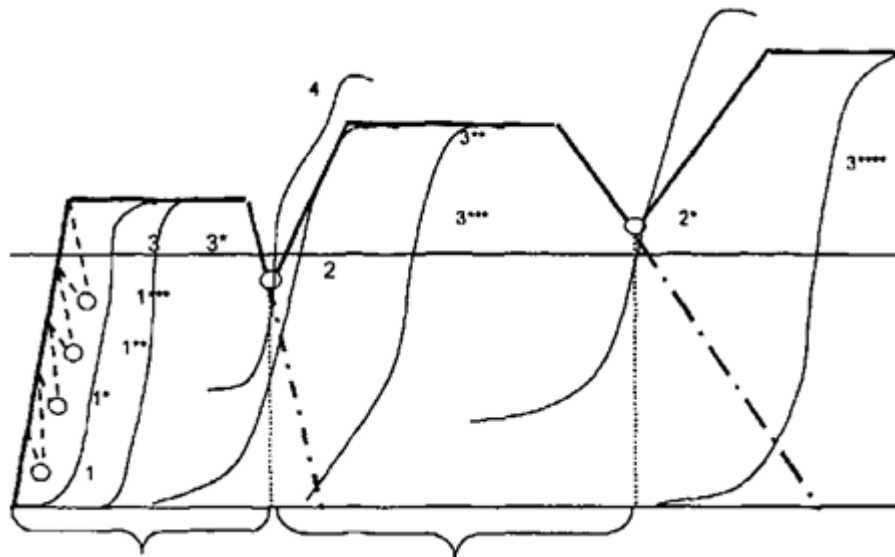
Швидкий розвиток підприємств в науково-технічній сфері призводить до необхідності в роботі формування нового методу дослідження - інноваційного аудиту. Інноваційний аудит - це діагностика підприємства з метою виявлення чутливості до інноваційних змін, а також виявлення інноваційного потенціалу цього об'єкту. Результатом інноваційного аудиту повинне стати виявлення положення підприємств на теперішній час, вибір моменту часу інноваційних перетворень; вибір напрямів інноваційних перетворень; порівняння методів інноваційних перетворень; прогнозування інноваційного розвитку кожного елементу підприємства [56].

Розглянемо методику проведення інноваційного аудиту у вигляді послідовності кроків.

Крок 1. Спочатку необхідно побудувати схему життєвого циклу підприємства аналогічно схемі, представлений на мал. 3.1. Вказана схема дозволяє вибрати момент часу початку інноваційних перетворень.

Крок 2. Обґрунтувавши необхідність інноваційних змін на початковій стадії інноваційного аудиту, необхідно дати оцінку ефективності його функціонування. Інноваційний розвиток підприємства впливає на рентабельність підприємства таким чином:

- чим триваліший час відсутності змін, тим нижче рівень змінних і постійних витрат;
- при запуску у виробництво нової продукції збільшуються постійні витрати усього підприємства;
- при знятті з виробництва старої продукції зберігається об'єм продажів і збільшується рентабельність операційних інвестицій, тобто вивільняються ресурси для нової інновації;
- Рентабельність

1-е коло розвитку підприємства 2-е коло розвитку підприємства

Рис.2.1. Вибір моментів часу проведення інноваційних перетворень.

1*, 1**, 1*** - точки розвитку підприємства, в яких необхідно проводити інноваційний аудит

2* - точки розвитку підприємства, в яких необхідно проводити стратегічні інноваційні зміни

3*, 3**, 3***, 3**** - Б-образні криві нових продуктів, що освоюються підприємством (портфель продуктів)

4* - Б-образні криві абсолютно нових продуктів, необхідних підприємству для виходу з кризової ситуації.

Крок 3. На цьому кроці необхідно здійснити моніторинг інноваційного розвитку підприємства, що дозволяє оцінити напрями можливого розвитку. Система моніторингу включає наступні показники: період інноваційної активності; норма виживання інноваційних продуктів; норма ефективного виживання; інноваційна ефективність інновацій в дослідженнях і розробках, інноваційна сила НДДКР, інноваційні продажі, рівень інвестицій в нове, структура інноваційного портфеля, інноваційний дохід на одного працівника, рентабельність інновацій.

Крок 4. На наступному кроці необхідно розглянути дію внутрішніх і зовнішніх чинників на розвиток підприємства і визначити значущість чинників, що впливають на вибір інноваційних методів.

Аналіз дії зовнішніх чинників на підприємство є оцінкою стану і перспектив розвитку найважливіших, з точки зору підприємства, суб'єктів і чинників довкілля : галузі, ринків, постачальників і сукупності глобальних чинників зовнішнього середовища, на які підприємство не може чинити безпосередній вплив.

Крок 5. На наступному кроці необхідно представити підприємство у вигляді сукупності декількох елементів, аналогічно моделі на мал. 3.1 і скласти прогнози інноваційного розвитку кожного з цих елементів. Задамо декілька визначальних шкал інноваційного розвитку по кожному з елементів. Залежно від рівня складності робіт, для яких призначений той або інший елемент, проводитимемо відповідний відбір варіантів.

В результаті ми отримаємо готовий до застосування список інноваційних перетворень підприємства, представлений у вигляді заходів по кожному з п'яти елементів підприємства, тобто по кожному з елементів формується прогноз розвитку, на основі якого вибирається бажаний розвиток елементу в потрібному напрямі.

Крок 6. Вибір процедур інноваційних перетворень здійснюється на підставі процесно-орієнтованого уявлення підприємства на основі його життєвого циклу.

Відповідно до процесно-орієнтованого уявлення, підприємство забезпечується інноваційним управлінням усіма процесами, що протікають на підприємстві. Практичне застосування процесно-орієнтованого уявлення підприємства дозволяє ефективніше використовувати всі наявні ресурси (трудові, матеріальні, інформаційні і фінансові) [64].

Суть розробленої методики проведення інноваційного аудиту підприємства за допомогою прогнозування інноваційного розвитку полягає в

уявлені підприємства у вигляді сукупності елементів (у нашому випадку це кадри, технологія, устаткування, продукт, сировина), що піддаються аудиту.

Вибір елементів залежить від специфіки діяльності і індивідуальних особливостей того або іншого підприємства.

Таким чином, розроблена методика інноваційного аудиту :

- дозволяє вирішувати проблеми, що виникають на кожному етапі розвитку підприємства з урахуванням специфіки його життєвого циклу і інноваційного характеру розвитку;
- наочно відбиває практично усі інноваційно-орієнтовані методи реструктуризації, які можуть бути задіяні залежно від стадії життєвого циклу підприємства;
- результатом використання цієї моделі для підприємства буде сформований набір інноваційно-орієнтованих методів у вигляді групи організаційно-технічних заходів для проведення інноваційних перетворень як результат інноваційного аудиту;
- дозволяє оптимізувати інноваційну політику на підприємстві за рахунок прийняття інноваційної стратегії розвитку.

Аналіз сучасних підходів до вибору такого критерію показує, що учені і фахівці в області реалізації проектів вказують, що оптимальним і єдино коректним цільовим критерієм ефективності є вартість підприємства, яке підтримується організаційною платформою. Таке твердження засноване на прибутковому методі оцінки вартості, згідно з яким, вартість діючого підприємства дорівнює дисконтованому грошовому потоку, тобто є капіталізацією усіх майбутніх прибутків підприємства. Якнайповніше такий критерій оцінює результативність підприємств, що реалізують інноваційний проект [84, с. 339].

Для підтвердження цієї передумови розглянуто відношення до цього показника представників основних груп впливу на діяльність підприємства, а також власне елементів організаційної платформи : власники (акціонери); менеджмент; працівники підприємства (профспілки); кредитори (у тому

числі венчурний капітал); держава; контрагенти; споживачі. Основні інтереси цих груп зведені в таблицю 4.

Таблиця 4

. Основні інтереси груп впливу.

Група впливу	Основний інтерес
Власники	Зростання добробуту, тобто зростання отримуваних прибутків в довгостроковому аспекті. Фактично - зростання капіталізації компанії, її вартості
Менеджмент	Кар'єрне і професійне зростання. Цього можна добитися, лише задовольнивши запити власників
Працівники	Стабільність і зростання заробітної плати, соціальне забезпечення
Кредитори	Платоспроможність і мінімальний ризик, прибутковість
Держава	Зростання податкових відрахувань, соціальні функції
Контрагенти	Стійкі ділові зв'язки
Споживачі	Найкраще задоволення потреб

Розгляд інтересів усіх груп показує, що існує тільки опосередкований інтерес до джерела ефективного функціонування підприємства - комерціалізуємості інновації, тому найбільша перевага має бути дана показнику, що враховує ефективність майбутніх грошових надходжень і виплат, генерованих грошовим потоком. Використання збільшення вартості підприємства як критерію ефективності не лише не суперечить існуючим підходам до оцінки майбутньої віддачі від інвестицій, але і базується на одній і тій же інформаційній основі - грошовому потоці, генерованому інноваційним проектом.

Як показує практика, збільшення вартості підприємства, головною метою власників (акціонерів), що є, не суперечить інтересам і інших груп впливу, а саме[86]:

- збільшуючи вартість підприємства, менеджмент задовольняє інтереси, потреби власників, тим самим, домагаючись власного кар'єрного зростання;
- підприємство, вартість якого росте, має більше можливостей для вищої оплати праці, а також для поліпшення соціального забезпечення працівників;
- збільшуючи вартість, підприємство забезпечує вищу платоспроможність і знижує ризики унаслідок створення "запасу міцності", що робить таке підприємство привабливим для кредиторів;
- збільшуючи вартість, підприємство платить державі більше податків;
- підприємство не може збільшити свою вартість в довгостроковому періоді без задоволення запитів споживачів, що робить цей критерій привабливим і для цієї групи.

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що збільшення вартості не суперечить інтересам жодної з груп впливу на діяльність компанії.

Особливе значення цей критерій може мати для малих форм інноваційного бізнесу, коли продаж комерціалізованого нововведення стає основним способом витягання доходу від комерціалізації.

Обґрунтованим є критерій вартості підприємства і з точки зору методики виконання розрахунків, оскільки цей критерій враховує усі чинники, що впливають на діяльність підприємства у вартісному вираженні. Вказана властивість критерію вартості дозволяє відмовитися від складних схем узгодження різнорідних показників.

Використання для дисконтування грошового потоку ставки дисконту, визначеної або із застосуванням моделі CAPM (capital asset pricing model), - моделі оцінки капітальних активів, або методом моделі кумулятивного накопичення дозволяє врахувати чинники, пов'язані з ризиком і невизначеністю проекту.

Таким чином, слід зазначити, що показник вартості враховує в собі ряд наступних показників : показники фінансових результатів, причому з урахуванням дисконтування, показники ризику, причому з урахуванням структури чинників ризику, показники ефективності використання капіталу, показники віддачі капіталовкладень; показники руху власного оборотного капіталу., показники, що відбивають кількісні інтереси основних груп впливу.

Актуальність цього показника для венчурного інвестування (як основного джерела капіталу в інноваційному бізнесі) підтверджується наступними положеннями [181]:

- якщо майбутня рентабельність капіталу підприємства більше середньозважених витрат на залучення капіталу, то проект буде успішним;
- якщо майбутня рентабельність капіталу підприємства менше середньозважених витрат на залучення капіталу, то підприємство не в змозі забезпечити постачальникам капіталу адекватну віддачу. З точки зору кредитора ;
- - постачальниками капіталу - можна рахувати і акціонерів), підприємство в цьому випадку не створює вартість, а, навпаки, знищує;
- в середньому рентабельність інвестованого капіталу має дорівнювати витратам на залучення капіталу - тобто частина інвестиційних проектів має рентабельність менше витрат на залучення капіталу, а інша - більше. Ця рівновага дає можливість венчурному капіталу отримувати справедливую, в середньому, віддачу;

Розглядаючи вартість, як показник ефективності в теорії систем, слід зазначити, що з цієї точки зору, мета системи - виживання і розвиток [45]. В даному випадку цілі системи чітко відділяються від цілей власника, що дозволяє уникнути помилкової підміни величин. При цьому визнається, що мета власника - максимізація довгострокового прибутку. Точніше формулювання мети власника - максимізація поточної цінності очікуваного довгострокового прибутку.

Для надання капіталу необхідно, щоб очікуваний довгостроковий прибуток перевищував норму альтернативної прибутковості, як вже згадувалося вище. Відповідно, мета власника і засоби досягнення цілей системи "підприємства" співпадають.

Цінність очікуваного довгострокового прибутку визначається процедурою дисконтування, тобто в першому наближенні відповідає вартості бізнесу. Таким чином, система "підприємство" потенційно прагне до максимізації своєї вартості [203].

Роблячи висновок з вищесказаного видно, що і з точки зору теорії систем, вартість - найкращий показник, відповідний цілям організації як системи і що визначає ефективність організаційної платформи. Зрештою, розглядаючи вартість порівняно з іншими показниками ефективності фірми можливо виділити три групи [184]: показники вартості; абсолютні показники ефективності; відносні показники ефективності.

Аналізуючи вищевикладене, ми ще раз підтверджуємо те що, порівняно з іншими показниками, вартість підприємства - найкращий показник ефективності, а також найкращий цільовий пріоритет. Крім того, цей показник багатопараметричний, тобто дає можливість побудувати безліч залежностей і найбільш зручний для використання в стратегічному управлінні інноваціями.

Таким чином, можна зробити висновок, що вартість компанії - ідеальний показник її ефективності. Причини, по яких саме вартість підприємства доцільно використовувати в стратегічному управлінні інноваціями, можна узагальнити таким чином:

- показник розраховується методом дисконтування грошових потоків, що дозволяє враховувати і управляти усіма грошовими потоками підприємства; враховуючи час виникнення елементів грошового потоку;
- показник дозволяє врахувати ризики фінансування, порівнюючи грошові потоки з рівнем фінансових ризиків за різні періоди часу;

- показник дозволяє приймати раціональні в довгостроковому періоді рішення по управлінню інноваційними процесами, використовуючи зміну вартості як індикатор перевищення (чи дефіциту) віддачі від капіталу порівняно з витратами на його залучення;
- використання в управлінні показника вартості підприємства сприяє поліпшенню добробуту усіх зацікавлених сторін : акціонерів, інвесторів, кредиторів, працівників, менеджмент, споживачів, контрагентів, держави;
- показник вартості підприємства дозволяє об'єктивно кількісно оцінювати діяльність вищого менеджменту.

Таким чином, можна охарактеризувати вартість як багатофакторний, динамічний і гнучкий показник, що охоплює усі сфери діяльності підприємства, а також усі види діяльності (операційну, інвестиційну і фінансову), що дозволяє комплексно оцінити ефективність власне створення і роботи організаційної платформи.

Обґрунтувавши доцільність використання показника вартості підприємства як для оцінки ефективності організаційної платформи, а також і для стратегічного управління інноваційними процесами в цілому, робимо висновок про необхідність не лише оцінки проекту за критерієм вартості підприємства, але і формування системи управління вартістю підприємства, що реалізовує інноваційний проект, у рамках організаційної платформи.

У ідеальному варіанті, як показано в цій роботі, організаційна платформа включає усю сукупність необхідних заходів по підтримці нової ідеї : організаційних, фінансових, юридичних, маркетингових, кадрових, соціально-економічних, інформаційних. Організаційна платформа має бути цілісним проектом по реалізації конкретного інноваційного проекту, а не містити тільки функції державної або іншої підтримки (у чому, наприклад, її принципова відмінність від технопарків). Вид і зміст організаційної платформи необхідно визначати індивідуально для кожного виду потенційної

ідеї так, щоб забезпечити ресурсну підтримку використання інноваційного потенціалу [185, с.56].

Зрозуміло, що сама витратна організаційна платформа відповідатиме першому циклу інноваційного розвитку підприємства - ідеї, тому і вартість організаційної платформи є складовою частиною вартості безпосередньо самої ідеї. Наявність об'єктів інтелектуальної власності дозволяє отримувати прибутки у вигляді збільшення об'ємів продажів, підвищення ціни внаслідок підвищення якості продукції, що використовує об'єкти інтелектуальної власності, економії витрат у виробництві, виручки від реалізації самих об'єктів інтелектуальної власності та ін.

Проте, існують і ризики придбання і використання об'єктів інтелектуальної власності, які пов'язані із здійсненністю проектів, пов'язаних з використанням цих об'єктів (патентів, ліцензій), з правовою захищеністю інтелектуальної власності, з маркетинговим опрацюванням товарів, вироблюваних на основі використання цих активів. Ці ризики діють в сукупності з систематичними ризиками.

Наявність організаційних платформ на відповідних циклах інноваційного розвитку підприємства дозволить забезпечити комерціалізуємі об'єкти інтелектуальної власності, причому у випадках, коли організаційну платформу створює держава, з розвитком підприємства до четвертого циклу інтелектуальна власність буде максимально захищена.

Організаційна платформа має бути спрямована на формування інституту захисту інтелектуальної власності, як було показано вище, проте в процесі реалізації інноваційних проектів можуть виникнути різні варіанти подальших дій, у тому числі пов'язаних з питаннями формування об'єктів інтелектуальної власності. Внаслідок того, що інтелектуальна власність по суті є потенціалом конкретного підприємства, передусім, близьким до інноваційного, то її капіталізація неодмінно приведе до підвищення вартості самого підприємства [180].

Відповідно до цього організаційна платформа буде спрямована на реалізацію тих інноваційних проєктів, які дозволяють оцінити вартість бізнесу і спрогнозувати подальшу поведінку підприємства з коригуванням інноваційного проєкту, зробити його раціональнішим, уникнути невиправданих фінансових втрат, оптимізувати фінансову і інвестиційну діяльність.

Існуючий набір критеріїв оцінки і ухвалення рішень в контексті управління вартістю підприємства стає не зовсім актуальним для нових явищ в бізнесі, таких як: стратегічні капіталовкладення з великою мірою невизначеності і значними витратами капіталу, що особливо характерно для інноваційної діяльності; проєкти, які необхідно пристосовувати до умов, що змінюються; складна структура активів при партнерствах, ліцензійних договорах і спільних підприємствах; нові методи проведення злиття і приєднань підприємств і тиск з боку фінансових ринків на процес створення вартості.

У зв'язку з цим зростає значення використання новітніх способів оцінки вартості підприємства. До їх числа відноситься метод реальних опціонів - ROV -метод (від англ. Real options valuation), уперше комплексно запропонований в середині 1980-х рр. (а по окремих видах опціонів вже в 1977-78 рр.) і такий, що знайшов практичне застосування набагато пізніше - в другій половині 1990-х рр. При цьому важливо відмітити, що сама теорія визначення вартості об'єктів по можливостях їх використання була висунена ще в 50-х рр.

Реальні опціони - важлива частина підходу до оцінки і стратегічного планування діяльності підприємств, і ефективність цього методу вже підтверджена емпіричним шляхом [101].

Опціон є можливістю здійснення тієї або іншої дії (у англійській і німецькій мовах слово "Option" означає "можливість, альтернативу"). Тому реальний опціон (іноді використовується також термін "стратегічний реальний опціон") є можливістю здійснення підприємством певних дій в

майбутній момент часу або відмови від них. Ці дії так чи інакше впливають на поточну і майбутню вартість підприємства. Відповідно, можливим стає застосування елементів математичної теорії опціонів в оцінці вартості підприємства.

Нині виділяють декілька типів найчастіше використовуваних реальних опціонів. У загальному вигляді вони діляться на пасивні і активні реальні опціони.

Активний реальний опціон є свого роду "розподілом" в процесі оцінки вартості самого активу, що реально існує і належить підприємству (real asset) і альтернатив його стратегічного використання (real options). Ключовими видами активних опціонів є опціони на припинення певної діяльності, тимчасову зупинку діяльності, зміну характеру використання устаткування і розширення об'ємів/номенклатури виробництва. Величина вартості активного опціону додається до вартості об'єкту оцінки, що може істотним чином відбитися на процесі ухвалення управлінських і інвестиційних рішень.

Оскільки використання реальних опціонів при оцінці перспектив злиття і поглинань є одним з найважливіших напрямів еволюції ROV - метода, виділяють декілька типів опціонів, що грають підвищену роль в цій області, :

- опціони зростання - вони обумовлюються можливістю здійснення додаткових наступних інвестицій в компанію. Злиття або купівля компанії в цьому випадку нерідко трактуються лише як перший етап в організації подальших інвестицій. Цей опціон є опціоном "колл", що пов'язаний з інвестиціями, додатковими грошовими потоками;

- опціони переорієнтації - ці опціони, що розглядаються і як опціони "колл", і як опціони "пут", дозволяють компанії, використовуючи виробничі потужності об'єкту поглинання, гнучкіше і ефективно використовувати власні активи, наприклад, змінюючи орієнтацію виробництва;

- опціони дезінвестицій - опціони "пут", що дозволяють істотно зменшити ризики втрат при продовженні проекту.

Пасивні опціони є альтернативними можливостями фінансування діяльності підприємства, що чинять дію на величину витрат. Класичним прикладом пасивного опціону є вибір між емісією акцій, корпоративних боргових зобов'язань або отриманням кредиту в банку. Усі форми фінансування мають з точки зору ROV - методу певну вартість, яка має бути визначена при оцінці стратегічних альтернатив. У разі позикового капіталу ця вартість виражається в явній необхідності виплачувати фіксовану величину відсотків. Нині пасивні опціони ще недостатньо досліджені і їх роль в практичній діяльності обмежена [174].

Оскільки ROV- метод порівняно недавно був впроваджений в практику оцінки, досі йдуть дискусії про його місце в загальній системі підходів і методів до оцінки підприємства. З теоретичної точки зору метод реальних опціонів є подальшим розвитком в методології оцінки способів вирішення "економічної проблеми часу". Чинник часу в економіці завжди пов'язаний зі значною невизначеністю майбутніх подій, що викликає необхідність "просторового представлення часу" у вигляді функціональної або стохастичної залежності. В принципі усі методи прибуткового підходу до оцінки орієнтовані на вирішення "економічної проблеми часу". ROV -метод багато в чому уточнює уявлення про майбутню динаміку бізнесу з урахуванням можливості прийняття ним активних рішень у будь-який момент часу і, таким чином, надає точнішу "картину" майбутніх подій.

З точки зору використовуваної в Україні класифікації підходів до оцінки вартості підприємства (бізнесу), ROV -метод відноситься, передусім, до прибуткового підходу [163], оскільки орієнтований на визначення майбутньої прибутковості бізнесу з урахуванням можливості прийняття керівництвом активних рішень. Проте, як представляється, він досить близький і до порівняльного підходу, оскільки орієнтований на розгляд безлічі альтернатив.

Традиційний метод дисконтування грошових потоків (DCF -метод) виходить з уявлення про деякий "заздалегідь передбачений" сценарій вступу грошових потоків і заснований на свого роду "зобов'язанні" керівництва компанії дотримуватися вибраною їм зараз часу стратегії [101, 201]. Проте реальна ситуація на ринку характеризується високою мірою невизначеності, тому гнучкість і адаптивність управління стають найважливішими параметрами діяльності підприємства. Це викликає необхідність корекції основних показників, що обчислюються у рамках DCF, - методу, на величину оцінки реального опціону. Проте ROV -метод не є повною альтернативою DCF. Він доповнює DCF, роблячи отриману з використанням дисконтованих грошових потоків оцінку більшою мірою відповідної нестійкої і постійно такої, що міняється ситуації на ринку (таблиця. 5).

У зв'язку з цим в роботі пропонується розглядати інноваційні проекти у рамках надання їм засобів організаційних платформ через оцінку вартості підприємства як індикатора капіталізації об'єктів інтелектуальної власності з використанням методу реальних опціонів. Пропонована методика оцінки вартості підприємства (бізнесу) на основі методу реальних опціонів складається з двох етапів :

Перший етап, пов'язаний з аналізом інформації, характерний для вже існуючого підприємства (відповідно до моделі інноваційного розвитку підприємства це усі цикли, за винятком першого - "ідеї"). Він включає ознайомлення з фактичним станом майнового комплексу підприємства. Метою є виявлення відповідності декларованого у формальних документах складу нерухомого майна і реального стану справ, встановлення фактичних розмірів, площ, фізичного зносу устаткування і тому подібне. Крім того, метою цього етапу може бути спілкування із співробітниками підприємства для уточнення внутріфирмової обстановки.

Таблиця 5

Відмінності методів DCF і ROV.

Вплив параметра на вартість	ROV	DCF
Загальна характеристика	Вартість підприємства зростає за наявності у нього простору для ухвалення рішень, тому що в цьому випадку воно зможе захиститися від негативного впливу на довкілля і використувати сприятливі можливості	Інвестори в умовах невизначеності середовища вимагають додаткову премію за ризик, що спричиняє з собою зменшення грошового потоку і зниження вартості підприємства
Безризикова процентна ставка	Підвищення безризикової процентної ставки веде до зростання вартості підприємства, тому що капітал тимчасово може бути розміщений у вигляді безризикових інвестицій, а потім використаний у рамках стратегічної альтернативи	Підвищення безризикової процентної ставки веде до більшого дисконтування майбутнього грошового потоку і, в результаті, обумовлює зниження вартості підприємства
Період	При оцінці на тривалішу перспективу вище вірогідність того, що позитивні грошові потоки від майбутніх інвестицій перевищують негативні грошові потоки поточних інвестицій, і, відповідно, вартість підприємства підвищується при довгостроковій оцінці	Оцінка підприємства на тривалішу перспективу пов'язана з великим дисконтуванням і, в результаті, обумовлює зниження вартості підприємства

Рис.2.2. Алгоритм методики оцінки вартості підприємства.

Отримання необхідної інформації включає: річні звіти підприємства за декілька останніх років; дані проміжної (поквартальної) фінансової звітності; реєстр дебіторів і кредиторів підприємства; інвентарні картки основних засобів; склад і структура виробничої собівартості; стратегічні і короткострокові плани, що розробляються компанією, на майбутнє (оформлені, наприклад, у формі бізнес-плану або інвестиційного меморандуму);

Аналіз діяльності підприємства включає: аналіз майнового комплексу і виробничих фондів підприємства, аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища компанії, аналіз виробничої собівартості, аналіз фінансового стану і фінансових результатів діяльності, аналіз розподілу акціонерного капіталу, висновки про перспективи бізнесу [163].

Методи оцінки реальних опціонів дещо розрізняються залежно від виду опціону. Першим кроком при оцінці реальних опціонів є побудова дерева вірогідних результатів (мал. 3.3). У конкретній ситуації у момент часу t окремими елементами "дерева" є конкретні величини прибутків від проекту в різні моменти часу t , $t+1$, .. і витрат, здійснюваних у рамках проекту в усі періоди, починаючи з періоду $t+N$ (де N може набувати будь-яких значень, починаючи від 0). Кожен з реальних опціонів розглядається як аналог біржового опціону "колл" або "пут". Відповідно, він характеризується правом покупця опціону (підприємства) зменшити або збільшити свої грошові потоки в певний майбутній момент часу, сплативши зараз поточну внутрішню ціну опціону (наприклад, здійснивши необхідні інвестиції). Таким чином, будь-який реальний опціон трактується як опціон на купівлю прибутків або опціон на продаж витрат. Далі використовуються різноманітні методи оцінки опціонів, в принципі ідентичні для фінансових і реальних опціонів. Отже, ключове завдання - поставити у відповідність реальній "стратегічній альтернативі" конкретний "фінансовий" опціон, для якого вже розроблена методологія оцінки. При цьому слід враховувати якісні відмінності фінансових і реальних опціонів.

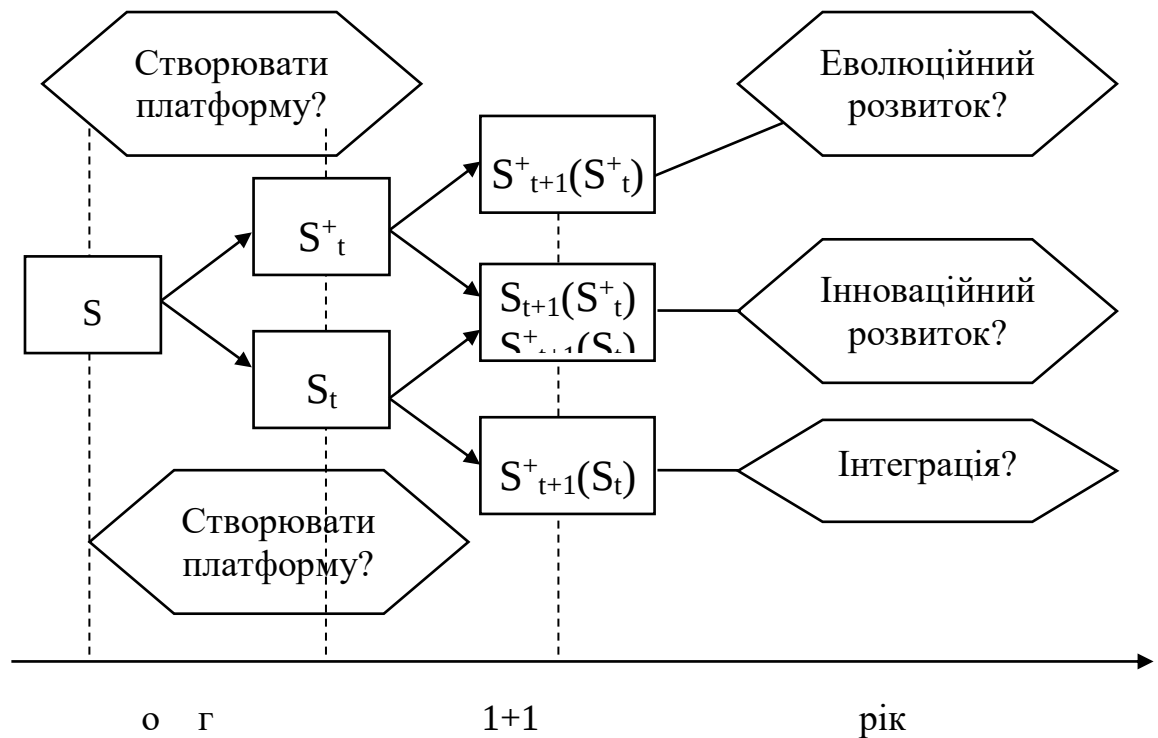

Рис.2.3. Оцінка ефективності організаційної платформи на основі теорії опціонів.

Найважливішою особливістю ROV-методу є його відповідність реаліям економічного середовища, що швидко міняються, в якому функціонують підприємства, і необхідності адаптації до них. Нині цей метод ще не визнаний повною мірою - про можливості і межі його застосування тривають активні дискусії. Проте, сама увага до методу, що проявляється фахівцями в області оцінки, дозволяє зробити висновок, що дослідження цього методу є важливим і актуальним завданням і для України [164, с.335].

Реальні опціони надають можливість не лише оцінки вартості інвестиційних проектів, але і дозволяють закладати можливість гнучких рішень в проект при зовнішньому середовищі, що постійно міняється. Реальний опціон стає можливістю менеджера використовувати гнучкість, вбудовану в інвестиційний проект або в будь-які рішення підприємства.

Гнучкість, вбудовану в проекти, на нашу думку, потрібно спеціально конструювати, і проекти зі вбудованою гнучкістю мають велику цінність

(вартість), тому створення реальних опціонів вимагає володіння знаннями в області техніки, технології, маркетингу, загальному і стратегічному менеджменту.

Застосування реальних опціонів дозволяє організаційній платформі отримати заплановану вбудовану гнучкість, що автоматично обґрунтовує її ефективність. Наприклад, в основу організаційної платформи у вигляді програми "Startup Network" практично закладений ряд опціонів : опціони очікування, опціони припинення, опціони зростання. Аналогічно і застосування реальних опціонів у венчурному фінансуванні, коли венчурні вкладення є опціоном зростання, а точніше портфелем опціонів зростання.

Як реальний опціон може служити і економіка знань, коли замість того, щоб вгадувати майбутній розвиток зовнішнього середовища, Фонд придбаває базисний актив у вигляді фахівців-експертів в найбільш перспективних галузях знань. Це означає, що управлінське знання повинне формувати технічне знання як ресурс (актив) Фонду у вигляді опціонів очікування. Помилка у напрямі розвитку Фонду може бути дуже істотною, в той же час плата за зайву гнучкість приводить до зростання витрат Фонду.

В той же час Фонд є прикладом аутсорсинга, коли виконання функцій комерціалізації ідей Фонд передає приватним компаніям, зберігаючи за собою опціони припинення діяльності і очікування. Аутсорсинг також є опціоном, оскільки дозволяє придбати (за ціну опціону) актив, який або не доступний (нові ідеї або нові галузі), або занадто дорогий (обмеженість ресурсів держави)[159].

Для малого підприємництва характерний приклад інвестицій, коли підприємець отримує в розпорядження базисний актив, використання якого дає більший результат, чим наявний у нього потенціал. Питання полягає в рішенні двох проблем : конструюванні реального опціону і визначення його ціни. У разі реального опціону базисний актив має бути вибраний так, щоб представляти найбільш суттєву невизначеність даного завдання і має бути доступний для поточного моніторингу.

Для організаційних платформ на рівні державного регулювання інноваційною діяльністю (таких, наприклад, як програма "Startup Network"), базисний актив не може бути представлений у вигляді підприємств (оскільки управління держвласністю викликає ряд проблем ще складніших, ніж просте регулювання і вимагає переходу до компаній, що управляють).

Рис. 2.4. Приклад управління організаційною платформою

В цьому випадку базисним активом для Фонду є джерело зростання (у тому числі і у вигляді приросту внутрішнього валового продукту і, отже, джерела збільшення майбутніх бюджетних вступів). Саме тоді роль державного регулювання буде виконана, оскільки витрачені засоби на створення організаційних платформ будуть повернені майбутніми вступами до бюджету, а інтереси інших учасників реалізовані у виді: для автора ідеї базисного активу - підприємства або дивідендів, для інвестора - долі

власності або доходу (як правило, від продажу готового продукту), для держави - зростання конкурентоспроможності країни і долі інновацій в економіці в цілому і поповнення бюджету, що дозволяє продовжити здійснення цієї діяльності в майбутньому[152].

Ціна опціону визначена вартістю підтримуваного проекту. Моделювання ціни опціону трудомістке завдання, і обґрунтування її не завжди представляється можливим. На другому етапі програми потрібні реальні опціони, що дозволяють виявити співінвесторів, тобто базисний актив, який отримує фонд, - це додаткове фінансування, притягнене сторонніми інвесторами, тому реальним опціоном в цьому випадку є форма участі інвестора (у вигляді договору) в діяльності підтримуваного підприємства. Відповідно до цього виникла необхідність в розробці "конструктора інвестиційних схем", який дозволяє сформувати набір можливих варіантів інвестування в створюваній організаційній платформі підтримки інноваційної діяльності з описом наслідків (як вигод, так і витрат усіх учасників інвестиційного процесу).

Застосування реальних опціонів для управління організаційною платформою дозволить надалі використовувати і наявний математичний апарат теорії реальних опціонів. Такий підхід дає можливість розробки стратегії розвитку і управління організаційною платформою на основі реальних опціонів.

Висновки до другого розділу

Зроблений у другому розділі дисертаційного дослідження аналіз показав, що українська інноваційна сфера прогресуватиме при виконанні наступних умов, а саме: держава є головним стимулюючим початком, що підтримує в інноваційній сфері наступні дії: існування дієвих правових

основ інноваційної діяльності; застосування пільгового оподаткування, субсидування, кредитування і амортизаційну політику по відношенню до інноваційних підприємств; особливу підтримку окремих галузей, що представляють національну спеціалізацію країни на світовому ринку; існування і формування недержавних інститутів, що фінансують інновації, наприклад бірж для високотехнологічних підприємств; створення спеціалізованих мереж в масштабі усієї країни, що роблять увесь комплекс підтримки і консультацій інноваційним підприємствам; державне фінансування не лише фундаментальних наукових досліджень, але і прикладних, здійснюваних приватними фірмами; пріоритетний напрям державних коштів на дослідження, що підвищують конкурентоспроможність національних товарів і послуг на світовому ринку; стимулювання розвитку суміжних технологій; здійснення політики активної конкуренції в інноваційній сфері; надання особливої підтримки малим інноваційним фірмам.

Визначено два підходи до прогнозування інноваційного розвитку підприємства : еволюційний і інноваційний. Діагностика еволюційного розвитку підприємств використовує аналітичні технології: аналіз життєвого циклу продукції; патентний аналіз; аналіз кривої досвіду; аналіз вектору зростання. Інноваційний аудит є діагностикою підприємства з метою виявлення чутливості до інноваційних змін, а також виявлення інноваційного потенціалу цього об'єкту.

В ході аналізу і пошуку ефективного критерію розроблених в дисертаційному дослідженні організаційних платформ був зроблений висновок про те, що найбільш актуальним критерієм ефективності є вартість підприємства.

Розроблена методологія вироблення регулюючої дії, що забезпечує інноваційний розвиток підприємства, що дозволяє на основі теорії реальних опціонів управляти організаційною платформою і обґрунтовувати її ефективність через механізм запланованої вбудованої гнучкості.

РОЗДІЛ III.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Основні напрями підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики

Головна причина відставання України в інноваційній сфері і, як наслідок, в усій економіці полягає - в ігноруванні державою провідної ролі науки і техніки в розвитку суспільства і економіки. Усі розвинені країни визнають провідну роль науки, техніку і рівень впровадження їх у виробництво і в економіку в цілому, тобто провідну роль інновацій. На сучасному етапі економіка не може розвиватися тільки за рахунок екстенсивних чинників виробництва, вона може рости і бути конкурентоздатною передусім за рахунок інтенсивних чинників, таких як зростання продуктивності праці, підвищення ресурсовіддачі, якісне поліпшення техніки, інформатизації і роботизації виробництва. Саме від держави багато в чому залежить розвиток науки, техніки і інновацій. Держава може уповільнити або припинити розвиток технологічних інновацій або, навпаки, сприяти прискореному процесу технологічної модернізації, здатному за декілька років поліпшити економічний стан країни, підвищити військову потужність і соціальне благополуччя[150].

У індустріально розвинених країнах на державному рівні надається велике значення розвитку інновацій. Наприклад, у Франції щорічно Державна економічна рада представляє уряду звіт і перспективи розвитку в галузі науки, техніки і інновацій. У США існують цілі інститути, що вивчають роль інновацій в економічному і соціальному прогресі. У 90-х роках навіть з'являється термін "нова економіка", яким визначається економіка інформаційної і телекомунікаційної сфер. Сьогодні нова економіка

є одним з самих швидкорослих секторів економіки в розвинених країнах. У США на долю цього сектора в 1998 р. доводилося 8% ВВП [148].

Вирішальним чинником розвитку науки і техніки і витікаючих з них інновацій виступає роль держави і орієнтація державної політики, що міняється. З одного боку, держава може являтися ведучою силою технологічної інновації. З іншого боку, в тих випадках, коли держава втрачає інтерес до наукового і технологічного розвитку (сучасна Україна) або стає нездатною здійснювати його за нових умов (тоталітарна державна модель інновації в СРСР), веде до стагнації із-за блокування спонтанної інноваційної енергії суспільства, спрямованої на створення і застосування технологій. Отже, роль держави, що гальмує, прискорюючі або очолюючі технологічну інновацію, є вирішальним чинником усього процесу розвитку, чинником організуючим і виражаючим суть соціальних і культурних сил, домінуючих в цьому просторі і часі. Здатність або нездатність держави ефективно стимулювати науку і технології, особливо стратегічні технології, великою мірою формують долю країни.

Номінально в Україні існує підтримка інновацій, в реальності вона практично відсутня, хоча питання про необхідність її піднімається все частіше і частіше президентом і урядом. З нерозуміння і нездатності держави нині розвивати науку і техніку витікають головні причини технологічного відставання країни. Аналіз цих причин дозволяє як найголовніші виділити наступні:

1. Відсутність економічних передумов для розвитку інноваційної сфери. В Україні існують великі сфери вигіднішого додатка капіталу, ніж виробництво, а тим більше - інноваційне виробництво, котре завжди ризикованіше і капіталомістко.

2. Дуже слабкий розвиток інноваційної інфраструктури. Хоча спроби створити інноваційну інфраструктуру мали місце, вони виявилися настільки незначними і недостатньо підкріпленими фінансуванням, що не привели до позитивних результатів.

3. Відсутність платоспроможного попиту на інноваційні технології і товари, що викликано загальною кризою економіки і, відповідно, низьким попитом на усі товари.

4. Низький рівень інформатизації, комп'ютеризації суспільства.

5. Слабка взаємодія між освітою, наукою, технікою і виробництвом. Ці сфери нині представляються розрізненими частинами.

6. Державне фінансування переважно організацій, а не пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності.

7. Відсутність механізмів оцінювання ефективності і коригування державних науково-технічних програм.

8. Погіршення якісних характеристик наукових кадрів і стану матеріально-технічної бази досліджень.

9. Обмеженість і незначність законодавства, що стосується інновацій [134].

Багато причин сучасної технологічної і інноваційної кризи в Україні криються в тому, що освіта, наука і виробництво все ще залишаються розрізненими частками інноваційного процесу, не дивлячись на те, що була розроблена та схвалена в 1999 році Верховною Радою України Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України

Політика контролю над інформацією формально відсутня, проте явно проявляється в ЗМІ. Що стосується наукової інформації, то головними перешкодами на шляху її поширення є відсутність належної інфраструктури і слабе фінансування. Українські вчені не завжди можуть брати участь в міжнародній співпраці із-за браку коштів або беруть участь за рахунок іноземних фондів, розплачуючись виробленими ними самими знаннями.

Отже, з вищевикладеного виходить, що сучасна Україна має багато проблем в інноваційній сфері. Зокрема, це проблема нерозуміння керівниками країни необхідності пріоритетності і провідної ролі науки, техніки, освіти і інновацій у сучасному світі, але головне - незацікавленість державних і приватних організацій в розвитку інновацій через відсутність

системи механізмів, що дозволяють отримати вигоду від впровадження технологій у виробничі процеси як підприємницькому сектору, так і державі в цілому. Система таких механізмів буде запропонована в справжній роботі.

При існуванні великої кількості невирішених проблем державі слід направляти сили на пріоритетні напрями розвитку. До того ж ресурси, які можуть виділити державу, суспільство і підприємницький сектор на інноваційний розвиток української економіки, обмежені і незначні. Тому потрібна концентрація цих ресурсів в окремих сферах науки і техніки, в яких напрацьований значний потенціал і які приведуть до розвитку суміжних секторів і принесуть найбільший ефект для усієї економіки. В умовах визначення найбільш перспективних і стратегічно важливих напрямів розвитку науки і техніки держава розробляє пріоритети в кожній сфері і визначає критичні технології національного рівня.

Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки - це тематичні сфери науки і техніки, які мають первинне значення для досягнення поточних і перспективних цілей соціально-економічного і науково-технічного розвитку. Критичні технології - технології, які носять міжгалузевий характер, створюють істотні передумови для розвитку багатьох технологічних областей або напрямів досліджень і розробок і привносять в сукупності головний вклад до рішення ключових проблем реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і технологій, без яких реалізація пріоритетного напрямку неможлива. Пріоритети формуються на основі національної специфіки, науково-технічного, виробничого, інвестиційного потенціалу, що склався, політичної, економічної і соціальної системи, а також інших чинників. Науково-технічні і інноваційні пріоритети можуть бути різного рівня: загальнодержавні, регіональні, галузеві і так далі.

На основі вибраних пріоритетів і критичних технологій будується державна науково-технічна і інноваційна політика. Пріоритетні напрями реалізуються у вигляді великих програм і проектів по створенню, освоєнню і поширенню технологій, по розвитку фундаментальних досліджень і

міжнародної співпраці. Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, а також перелік критичних технологій державного рівня в Україні затверджуються Урядом. У високорозвинених країнах склалися різні підходи до формування критичних технологій. Наприклад, якщо країна вже займає стійкий сегмент ринку наукомісткої продукції, то держава звичайна допомагає підприємствам зберегти цю нішу. Інформація, яка створює основу для визначення пріоритетів, по яких держава підтримує підприємства, надається шляхом опитування наукових фірм і організацій. Останні вказують, які технології гратимуть провідну роль в промисловості в наступні 5-10 років [132].

Закон України від 11.01.2001 р. № 2623-III «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» уперше затвердив перелік 7-ми пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Цей досвід був невдалий, оскільки пріоритетні напрями охопили практично усе поле науки і техніки, що включає цілі галузі. Інноваційні напрями науки і техніки не відрізнялися від традиційних. У цьому переліку не простежувався принцип пріоритетності, що привело до даремності цього переліку і, як наслідок, до відсутності позитивних результатів.

Початковими принципами при формуванні науково-технічних і інноваційних пріоритетів були наступні:

- 1) технологічні потреби економіки України в перспективний період;
- 2) конкурентоспроможність продуктів і технологій, рівнів новизни, реалізації винаходів, патентної захищеності;
- 3) ефективність як норма і маса прибутку або іншого корисного ефекту, який може бути отриманий від реалізації критичних технологій;
- 4) реальність як забезпеченість науковим і кадровим потенціалом, виробничими потужностями і тому подібне.

На базі цих критеріїв були здійснені експертна оцінка і ранжирування запропонованих напрямів науково-технічного розвитку і критичних технологій.

Окрім пріоритетних напрямів важливу роль в розвитку інноваційних процесів грає інноваційна стратегія країни. Держава повинна визначити на перспективу, яку стратегію розвитку інновацій в Україні вона підтримуватиме. Аналіз стратегій інноваційного розвитку промислово розвинених країн дозволяє зробити висновок, що, як вже відзначалося, існують три основні стратегії розвитку інновацій : безпосередня розробка інновацій в країні, імітація вже розроблених інновацій через купівлю ліцензій і патентів, змішана стратегія, що комбінує обидві стратегії.

Стратегії першої групи обирають США, які використовують у виробництві власні технічні ідеї і є провідними виробниками нових видів технологій і продукції. Стратегії другої групи характерні для Японії, яка використовує чужі технологічні нововведення для забезпечення якісної, надійної, дешевої продукції і високої міри диверсифікації виробництва. Проте нині Японія робить значні зусилля на державному рівні, щоб перейти в першу групу і стати виробником радикальних технологій, а не їх доповнювачем[130, с.166].

На наш погляд, для України має бути найбільш перспективною змішана стратегія розвитку інновацій. У тих галузях науки і техніки, де існує значний потенціал, Україна має бути розробником, а там, де потенціал відсутній або слабкий, слід використовувати імітаторську стратегію розвитку. Обидві стратегії мають як переваги, так і недоліки. До переваг стратегії безпосередньої розробки інновацій можна віднести, по-перше, досягнення у світовому масштабі значної переваги і лідерства як в якісному, так і тимчасовому аспекті в галузі науки і техніки; по-друге, можливість продажу технологій на експорт. До недоліків цієї стратегії можна віднести значні капітальні вкладення в науку і техніку і серйозну конкурентну боротьбу на світовому ринку високих технологій, що вимагає теж значного фінансування і відповідної міжнародної політики держави.

До переваг імітаторської моделі відносяться, по-перше, невелика вартість купівлі технології в порівнянні з її створенням, по-друге, істотне

зменшення часу на розробку технології. Головним недоліком є неможливість країни стати світовим лідером в науці і техніці і, отже, завжди залишатися у кращому разі на другому місці.

Чому необхідно використовувати обидві стратегії в Україні? Імітаторська стратегія дозволить в короткий термін і з відносно малими витратами, в порівнянні з іншою стратегією, досягти економічного поліпшення і зростання в країні, виробити заміщення імпорту українськими товарами. Стратегія безпосередньої розробки інновацій дозволить бути лідером у світовій науці і техніці. Імітаторська модель може розглядатися як тактична, а модель розробки інновацій - як стратегічна [128].

В Україні вже існує негативний досвід застосування тільки імітаторської моделі, прикладом цього є виробництво комп'ютерів. Між 40-ми і 60-ми роками виробництво комп'ютерів в СРСР не відставало від західних еквівалентів. Проте в 1965 р. під тиском військових радянський уряд пристосував американську модель комп'ютера IBM 360 як основу єдиної комп'ютерної системи Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ). Радянські електронні центри НДДКР і заводи замість розробки власних проектів зайнялися контрабандою і копіюванням іноземних комп'ютерів. Це привело до відсталості радянської електроніки і комп'ютерної техніки, оскільки тимчасові лаги між появою нового комп'ютера на світовому ринку і його виробництвом на радянських заводах все більш і більш подовжувалися. Аналогічна ситуація склалася і в програмному забезпеченні.

Таким чином, радянська держава, ввівши імітаторську модель, привела до відсталості в галузях, в яких українські учені і програмісти могли б бути піонерами на передньому краю світової науки. Причинами технологічної залежності від США в області електроніки стали страх радянського керівництва, що радянські дослідники пропустять важливий крок вперед в комп'ютерному розвитку і технологічна траєкторія відхилиться від західної, що приведе до зниження обчислювальних потужностей і, як наслідок, до послаблення обороноздатності країни.

Проте на ранніх етапах японські електронні компанії також копіювали американську технологію і успішно наздогнали її в ключових областях, тоді як СРСР отримав протилежні результати. Чому? Головна причина полягає в тому, що японці (а пізніше і інші азіатські країни) повинні були конкурувати з фірмами, у яких вони черпали технологію, а ритм технологічного розвитку на радянських підприємствах диктувався військовими замовленнями і командною економікою [106].

Галузі, в яких Україна могла б використовувати стратегію безпосереднього створення інновацій, які слід було б визначити як пріоритетні, - це авіація, ядерна енергетика, озброєння, суднобудування, металургія і машинобудування. Цим галузям держава повинна зробити максимальну підтримку, щоб виростити своїх українських "чемпіонів", як це роблять, наприклад, в Європейському Союзі. За підрахунками деяких фахівців, якщо Україна до 2030 р. забезпечить конкурентоспроможність цих напрямів, то на світовому ринку наукомісткої продукції наша країна здатна буде збільшити долю до 10-12%, що принесло б від експорту цієї продукції від 50 до 100 млрд. дол. в рік. У зв'язку з тим, що внутрішній попит на інноваційні продукти ще низький, держава повинна орієнтувати виробництво наукомісткої продукції на експорт [99].

Стратегія безпосереднього розвитку інновацій могла б застосовуватися в областях, в яких нині українські вчені розробили конкурентоздатні технології світового рівня, а саме: в інформаційній (тривимірні оптико-електронна пам'ять, комп'ютерні процесори, перевершуючі у декілька разів західні аналоги, і нейрокомп'ютери, які потужніше в 1000 разів звичайних комп'ютерів за швидкістю операцій і мають відносно невелику вартість і розмір), в енергетичній (ядерні енергетичні установки з високою безпекою, енергетичні установки з нетрадиційними енергоносіями), в області здобичі і переробки природних ресурсів (мембранні технології розподілу хімічних речовин; надводні і підводні бурові установки в льодових умовах), в

біотехнологічній (методи управління спадковістю, способи керованого очищення небезпечних технологічних процесів) і так далі.

Пріоритети і стратегії розвитку інновацій реалізуються через державні програми і проекти. Державна науково-технічна програма - комплекс взаємопов'язаних по ресурсах, термінах і виконавцях заходів, що забезпечують ефективне рішення найважливіших науково-технічних проблем на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки. Організація робіт по формуванню і реалізації державних науково-технічних програм і їх фінансування покладені на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Критичні технології державного рівня служать основою для формування великих інноваційних проектів, які разом з програмами формують державну цільову інноваційну програму. Наприклад, державна цільова науково-технічна програма "Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2019 - 2023 роки". Мета Програми полягає у підвищенні ефективності використання космічного потенціалу для вирішення актуальних завдань соціально-економічного, екологічного, культурного, інформаційного і науково-освітнього розвитку суспільства, забезпечення національної безпеки та оборони, захисту геополітичних інтересів держави [120].

Останнім часом існує тенденція зменшення цільових інноваційних програм. Наприклад, в переліку державних цільових програм, що фінансуються з державного бюджету, жодна програма в 2018 р. не отримала цього статусу. Хоча деякі програми по назві близькі до інноваційних (наприклад «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», "Розвиток електронної техніки в Україні"), але на їх втілення в життя не передбачено державне фінансування. Існують також президентські програми, які реалізують цілі державної інноваційної політики і носять міжвідомчий характер[122].

Програми науково-технічного і соціально-економічного розвитку повинні розроблятися урядом спільно з регіонами на науко- практичній

основі, а реалізовуватися і фінансуватися - під контролем Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України з державного бюджету відповідно до інвестиційної політики. На наш погляд, необхідно уникнути безлічі програм, яких зараз понад 100, але жодна не фінансується в достатньому об'ємі і не веде до завершених результатів. На думку вчених, доцільно відродити досвід розробки «Комплексної програми науково-технічного і соціально-економічного розвитку країни на перспективу» з детальним обґрунтуванням діяльності протягом найближчих років під керівництвом Національної академії наук спільно з регіональними адміністраціями і за участю зацікавлених міністерств і відомств.

На нашу думку, слід розробити в кожному регіоні програми інноваційного розвитку, які б враховували пріоритети розвитку і специфіку кожного регіону. Слід приймати такі програми як на середньостроковий, так і на довгостроковий період [128].

Комплексна технологія розробки інноваційних регіональних програм, що враховують рішення фінансово-економічних, організаційних, кадрових, маркетингових, соціально-економічних інформаційних і інших проблем використання науково-технічного потенціалу малих і середніх підприємств в промисловості регіону представлена в таблиці 6. у вигляді інтегрованої програми.

Таблиця 6.

Комплексна технологія підтримки використання науково-технічного потенціалу підприємств в регіоні.

Вибір методу дії на промисловість регіону		
1.1	Макроекономічні	Інституціональні умови
1.2	Соціально-економічні	Цілі, обмеження
1.3	Корпоративні	Методи, інструменти
Організація моніторингу науково-технічного потенціалу		
2.1	Дослідження можливостей регіону	
2.2	Дослідження галузевої структури	
2.3	Моніторинг державних цілей в регіоні	
2.4	Моніторинг фінансової можливості використання науково - технічного потенціалу	

Формування промислової політики				
3.1	Вибір інноваційно-орієнтованих пріоритетів			
3.2	Формування інтегрованої інноваційної програми			
	3.2.1	Послідовний метод		Паралельний метод
		Вибір учасників		Широке сповіщення
		Розробка планів учасниками		Подача заявок на конкурс
		Оцінка заявок-планів		Проведення конкурсу
		Узгодження		Інтеграція результатів
	3.2.2	Вибір принципів інноваційної програми		
		3.2.2.1	Об'єкт інноваційної програми - підприємство	
		3.2.2.2	Функціональна підтримка на основі аутсорсинга	
		3.2.2.3	Облік впливу ринкового конкурентного середовища	
		3.2.2.4	Корпоративний характер інноваційних проектів	
Форми підтримки використання науково-технічного потенціалу в регіоні				
4.1	Непрямі форми			
	4.1.1	Захист інтелектуальної власності		
	4.1.2	Спрощення адміністративних обмежень		
	4.1.3	Освіта і професійне навчання		
	4.1.4	Орієнтація програм на наукові дослідження		
	4.1.5	Стимулювання наукової і технологічної кооперації		
	4.1.6	Розвиток конкуренції		
	4.1.7	Обмеження недобросовісної конкуренції		
4.2	Прямі форми			
	4.2.1	Аутсорсингові компанії		
	4.2.2	Інтегровані проекти		
	4.2.3	Інноваційно-технологічні центри		
	4.2.4	Інноваційно-технологічні комплекси		

Програма включає вибір методу дії на промисловість регіону, організацію моніторингу науково-технічного потенціалу, формування регіональної промислової політики, форм підтримки використання науково-технічного потенціалу в регіоні.

Заходи, що є організаційними складовими комплексної технології, мають бути проведені по наступних напрямках: організаційно-фінансове забезпечення інноваційної програми; нормативно-правове забезпечення інноваційної програми; централізовані маркетингові дослідження основних ринків в регіоні з публікацією в засобах масової інформації; комплексні

проекти в освітній сфері для підтримки інноваційної діяльності; комплексні наукові, науково-технічні, інноваційні, венчурні і інвестиційні проекти в промислово-технологічній і соціальній сфері; інфраструктурні проекти і заходи розвитку середовища інноваційної діяльності держави.

Інституціональна база комплексної технології використання науково-технічного потенціалу підприємств у рамках регіону (передусім, для вибору методу дії на промисловість) виражається в тому, що процес розвитку йде на основі подолання певних витрат і формування нових правил гри, що скорочують витрати і спрямованих на здійснення зовнішнього розвитку (експорту шляхом обміну). Ця вимога дозволяє виключати з програм інноваційного розвитку розділи, пов'язані з традиційною соціально-економічною програмою розвитку, спрямованій на комплексний розвиток території шляхом самозабезпечення. Відмінністю інноваційних програм є саме можливість розвитку шляхом зовнішнього розвитку обміну, тобто прояви об'єкту, використовуючого науково-технічний потенціал на зовнішньому ринку (у тому числі і міжрегіональному)[133].

Інструменти корпоративного характеру поведінки інтегрованого проекту в частині розвитку структури проекту, характеру фінансових операцій, його чутливості до змін і використанні науково-технічного потенціалу використовуються для зниження ризиків. Можна стверджувати, що проект буде слабкою структурою, яка повинна накладатися на існуючий механізм при макроекономічних і соціально-економічних методах. Це зажадає створення спеціального інноваційного фонду, що управляє цими процесами (чи представництва Фонду державного рівня), а при корпоративному управлінні регіоном - наявність певного зв'язку між корпоративною структурою регіону і учасниками програми. Як правило, підприємства, не інтегровані з корпоративним управлінням, не потрапляють в число учасників програм (часто таке явище спостерігається при створенні державних корпорацій по підтримці агропромислового комплексу)[90, с.87].

Таким чином, розуміння важливості і значущості інноваційної сфери, переорієнтація економіки з сировинної спрямованості на виробничу, технологічну, інноваційну, перехід до реальної (а не декларативної, як нині) і дієвої інноваційної, науково-технічної політики грають виключно важливу роль в створенні умов для подолання проблем в українській економіці і суспільстві.

Проте, перш ніж розглядати конкретні форми і методи прямої і непрямой підтримки інноваційної сфери і реалізації інноваційної політики, слід проаналізувати діяльність інноваційної інфраструктури і особливості управління інноваційних процесів.

Інноваційна інфраструктура - це комплекс організаційно-економічних інститутів, що безпосередньо забезпечують умови реалізації інноваційних процесів господарюючими суб'єктами на основі принципів державної і економічної ефективності національної економіки в цілому. Організації, що в сукупності утворюють інноваційну інфраструктуру, розрізняються по секторах (державному і ринковому), по типах організацій, по територіях, включаючи зарубіжні організації і підприємства. У інститути ринкової інфраструктури входять інвестиційні і інноваційні фонди, банки, фінансові групи, пов'язані з розвитком і впровадженням науково-технічних нововведень, та ін. До організацій державної інфраструктури відносяться уряд, міністерства, регіональні і місцеві органи влади, здійснюючі регулювання і підтримку інновацій, державні фонди підтримки інновацій і підприємницької діяльності, патентні і ліцензійні структури, державні технопарки і бізнес-інкубатори та ін. Більшою мірою саме від державної інфраструктури, сприяючої інноваційним організаціям, залежить якість і швидкість розвитку національних інновацій, оскільки саме держава є двигуном національних інновацій. Нині в Україні формується інноваційна інфраструктура, і від того, наскільки добре вона буде сформована, залежить майбутнє української інноваційної діяльності, а також економічний і соціальний розвиток нашої країни [93, с.45].

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється через укази Президента України, постанови Уряду, закони, що приймаються Верховною Радою, а також за допомогою нормативних актів міністерств і відомств.

У Уряді України питання науково-технічного і інноваційних розвитку знаходяться у веденні Комітету з питань освіти, науки та інновацій. Основні функції Комітету - забезпечення узгодженої роботи державних та регіональних органів виконавчої влади, галузевих академій наук по формуванню і реалізації державної науково-інноваційної політики, визначенню шляхів реформування науково-технічної сфери.

Серед міністерств України провідне місце в регулюванні науково-технічною сферою займають Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство цифрової трансформації України та Міністерство освіти і науки України [118]. До їх головних завдань відносяться розробка спільно з іншими державними органами і реалізація єдиної державної науково-технічної політики; участь у визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки; складання переліку критичних технологій цивільного призначення державного рівня і механізмів їх реалізації; організація роботи за рішенням найважливіших міжгалузевих науково-технічних проблем; створення економічних, організаційних і правових умов, стимулюючих наукову і інноваційну діяльність; швидке здійснення інформатизації країни; координація діяльності державних органів виконавчої влади у сфері науково-технічної інформації; сприяння розвитку і регулювання міжнародної науково-технічної співпраці; розробка і здійснення заходів по збереженню і розвитку науково-технічного потенціалу, його раціональному розміщенню на території країни.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [120] визначає пріоритети в розвитку галузей національної економіки, організовує розробку державних цільових програм, створює умови економічного стимулювання інноваційної активності. Окрім цього

міністерство могло б вжити заходи по захисту вітчизняних інноваційних товарів і по просуванню їх на світовий ринок. За допомогою державного протекціонізму можливе формування взаємозв'язаної системи ринків, основою яких міг би стати ринок інновацій і інформаційних технологій.

Міністерство освіти і науки України регулює і формує кадрову основу науково-технічної сфери. Міністерство здійснює міжвузівські науково-технічні програми. Що стосується інших міністерств, то не можна не відмітити, що вони могли б брати істотнішу і активнішу участь в регулюванні науково-технічної і інноваційної діяльності. Міністерство фінансів могло б здійснювати пільгове оподаткування інноваційної діяльності, окрім бюджетного фінансування інноваційної політики, слід було б проводити грошово-кредитну політику, стимулюючого вкладення засобів в інноваційні проекти[118].

Координацію зусиль держави по підтримці інноваційної діяльності здійснюють три відомства - Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство освіти і науки і Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Вони розробляють пропозиції по основних напрямках інвестиційної політики, здійснюють заходи по розвитку підприємництва, конкуренції, визначають пріоритетні напрями розвитку НДДКР і беруть участь в розподілі ресурсів на них.

Автор справжнього дослідження пропонує виділити структуру як на рівні держави так і на регіональному рівні, яка координуватиме діяльність регіональних організацій, інновацій, що займаються розвитком; це може бути департамент в міністерстві, відділ адміністрації, регіональний фонд підтримки підприємництва залежно від конкретного регіону.

Нині безпосередньо здійснюють інфраструктурні функції Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), Всеукраїнський Інноваційний Фонд Народна ініціатива, Національний фонд досліджень України (НФДУ), Глобальний інноваційний фонд, Фонд інновацій та

розвитку, а також ряд бірж : ТОВ «Фрідом Фінанс Україна» — акредитований брокер «Української біржі» , Товарна біржа “Українська агропромислова”, Східно – Європейська фондова біржа [131].

До інформаційних організацій, сприяючих інноваційним процесам, відносяться єдина інформаційна система Торгово-промислової палати України, Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України, Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, бібліотеки та ін.

Міністерство освіти та науки України наказом від 24.10.2019 р. №1341 « Про оголошування конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок за державним замовленням, виконання яких розпочнеться 2020 році за рахунок загального фонду державного бюджету» [118] оголосило конкурсний набір науково-технічних розробок і дослідно-конструкторських проектів, що може дозволити державі і економічним суб'єктам здійснювати вибір стратегічних пріоритетів технологічного розвитку і конкретних проектів. База цих технологічних заділів в галузях промисловості - це набір інноваційних наукомістких технологій, що перевершують за своїми техніко-економічними характеристиками традиційні, по яких випускається основний об'єм продукції. Впровадження цих наукомістких технологій дозволило б істотно поліпшити якісні параметри продукції та збільшити попит на неї.

Проте в загальному світовому об'ємі інформації потенціал науково-технічних відомостей України (виміряний по кількості звітів і публікацій) не перевищує 7%, що визначає важливість залучення країни до світового потенціалу знань. Різке зменшення забезпеченості наукових бібліотек в Україні зарубіжними науковими виданнями віддалило країну від формованого науково-технічного інформаційного простору світової науки.

Спонтанність і несистемність властиві українському інноваційному процесу не лише на початковому етапі, але і на усьому його протязі. Спонтанність пов'язана з відсутністю системи поширення нової науково-

технічної інформації. В результаті інформаційне забезпечення процесу нововведень на підприємствах носить хаотичний характер. Іноді підприємства користуються апробованими формами отримання інформації про нововведення, наприклад, беруть участь у виставках і семінарах з обміну досвідом, нерідко використовують каталоги, рекламні проспекти інших підприємств і організацій. Але найчастіше кожне підприємство шукає необхідну інформацію по своїх каналах, тому доступність інформації про нововведення визначається досвідом, зв'язками керівників, а не з державною допомогою. Цілком очевидно, що розривши зв'язки науки з виробництвом веде до зростання витрат пошуку потрібних фахівців або організацій. Нерідко вони знаходяться завдяки щасливій випадковості. Тому необхідно сформувати мережі підтримки інновацій [138].

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє нам зробити висновок, що державі слід створити дві головні мережі для підтримки інноваційної політики : фінансову мережу і інформаційну мережу. Фінансова мережа повинна займатися інвестуванням засобів в НДДКР і в безпосередню реалізацію інноваційних проектів, а також здійснювати:

- 1) гарантування, страхування інноваційних проектів;
- 2) пошук і залучення українських і зарубіжних інвесторів;
- 3) лізинг інноваційного устаткування;
- 4) фінансування інноваційної інфраструктури, особливу увагу приділяючи підтримці венчурних (ризикових) фондів;
- 5) підтримку випуску акцій інноваційних підприємств;
- 6) фінансову допомогу в придбанні патентів, ліцензій і інших майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

На наш погляд, інформаційна мережа повинна здійснювати консультування і надання інформації з усіх питань інноваційної діяльності, а саме:

- 1) надання інформації про розроблені винаходи, техніку, технології, продукти;

- 2) консультаційна допомога в придбанні, реєстрації і захисті нових технологій, продуктів, патентів, ліцензій і інших майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- 3) допомога в з'єднанні партнерів, дослідницьких організацій і інноваційних підприємств для здійснення спільних проектів;
- 4) пошук виконавців державних інноваційних замовлень;
- 5) надання кадрової підтримки (наукові дослідники, винахідники, висококваліфіковані інженерні і робочі кадри, інноваційні менеджери) інноваційній діяльності;
- 6) передача державних, міжнародних технологій (у рамках міжнародного трансферу технологій) і розробок вітчизняним підприємствам;
- 7) надання консультаційної підтримки в створенні об'єктів інноваційної інфраструктури (венчурні фонди, техно- і наукові парки та ін.);
- 8) допомога в організації будь-якої національної і міжнародної співпраці в інноваційній сфері (участь українських підприємств і організацій в інтернаціональних інноваційних проектах та ін.).

Для України, як нам представляється, провідною ланкою цих мереж можуть стати торгово-промислові палати і фонди підтримки підприємництва. У ці мережі повинні входити як державні структури, що здійснюють фінансування і інформаційно-консультаційну підтримку інновацій, так і приватні структури, причому між ними необхідно створити плідну співпрацю. Недержавному сектору повинна надаватися уся інформація, наявна в державному секторі, звичайно, окрім секретної інформації. Тільки велика відкритість між державним і приватним секторами може зробити їх справжніми партнерами. До державних структур, що входять в мережі, можна віднести департаменти і відділи у державних міністерствах, в регіональних і місцевих адміністраціях, інновацій, що займаються розвитком, у своїй конкретній сфері (транспорті, промисловості, сільському господарстві і так далі), а також різні державні, регіональні і місцеві фонди і організації, що здійснюють підтримку інновацій[139]. До недержавних

структур слід віднести банки, пенсійні і венчурні фонди, приватні дослідницькі організації, консультаційні фірми та ін. Деякі організації можуть одночасно працювати і у фінансовій, і в інформаційно-консультаційній мережі.

3.2. Стратегічні напрями удосконалення механізмів управління інноваційної політики

В умовах зовнішнього середовища, що динамічно міняється, потрібне вироблення нових моделей соціально-економічного розвитку України. Одним з перспективних напрямів є орієнтація економіки на інновації, тобто інноваційний розвиток. Виходячи з цього, необхідно розробити модель інноваційного розвитку, яка б максимально враховувала вплив різних чинників на вітчизняну економіку.

Згідно концепції *proip* модель включає п'ять взаємозв'язаних елементів: держава, регіон, галузь, фірма, людина. У свою чергу ці елементи перебувають під впливом чотирьох глобальних чинників : світової спільноти, технологій, кон'юнктура, розташування.

Таким чином, модель інноваційного розвитку України повинна розроблятися на двох рівнях: стратегічному (вплив глобальних чинників) і тактичному (взаємодія між елементами *proip* на основі інноваційного потенціалу).

Першим глобальним чинником впливу є світова спільнота, яка впливає на соціально-економічне життя окремих країн через систему громадських і владних інститутів, політичних і економічних об'єднань, громадської думки, засобів масової інформації, транснаціональних корпорацій і так далі. Цей вплив може носити як позитивний, так і негативний характер. Виходячи з цього, необхідно розробити механізми по зниженню негативного впливу

цього чинника і посиленню його позитивного вплив. Ці механізми залежать від особливостей країни, менталітету її громадян і історичних реалій. В цілому можна сказати, що механізми повинні розроблятися по трьох напрямках[132, с.60]:

1. Політичні механізми;
2. Економічні механізми;
3. Громадські механізми.

Політичні механізми включають діяльність по трьох напрямках: міжнародні інститути, регіональні інститути і система двосторонніх стосунків. Ці механізми найбільш доступні для держави і регіону.

Економічні механізми доступні найбільшою мірою для держави і фірми, включають створення і розвиток економічного співробітництва між країнами, регіонами, галузями і фірмами.

Громадські механізми пов'язані з діяльністю кожної людини або ініціативної групи людей.

До недавнього часу одним з найбільш суттєвих механізмів політичного впливу на міжнародне співтовариство була система міжнародних інститутів (Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи і інші). На сучасному етапі стало очевидно, що ці організації не відповідають викликам сучасного світу, перестали обслуговувати інтереси усіх країн, а частенько є провідником інтересів або однієї країни, або частини країн. Провести реформування цих інститутів в короткостроковій перспективі не представляється можливими, тому механізми впливу повинні будуватися виходячи їх цих передумов. Зокрема, ці інститути необхідно розглядати, як дорадчий майданчик для доведення позиції країни до світової спільноти і окремих країн.

Паралельно з використанням існуючих міжнародних інститутів доцільно створювати нові міжнародні інститути з країнами-партнерами і вибудовувати такі інститути не з країнами історично пов'язаними з Україною, а виходячи з прагматичних економічних, політичних, військових і культурних цілей

Для успішного впливу на міжнародне співтовариство політичні механізми необхідно доповнити економічними механізмами. На державному рівні економічні механізми повинні застосовуватися у рамках діючих або бути основою створюваних політичних союзів. Очевидно, що ця співпраця не повинна суперечити стратегічним інтересам України, у тому числі в області різних видів безпеки (продовольчою, військовою, територіальною і так далі). Участь держави в міжнародних організаціях повинна відповідати інтересам України. Враховуючи міжнародний стан, що змінився, вимагається переглянути підхід до участі в різних міжнародних організаціях. У рамках двосторонніх стосунків необхідно переглянути систему економічних взаємовідносин під політичні реалії взаємодії [153].

Економічні механізми галузі обмежені діями держави. Очевидно, що галузева складова найменш істотна у впливі на світову спільноту. Проте галузь може зробити істотний вплив на позицію держави у впливі на міжнародне співтовариство. З цією метою необхідно розвивати конкурентоспроможність галузей і їх інноваційний потенціал. Галузева складова повинна включати два напрями:

1. Розвиток пріоритетних галузей до міжнародного рівня;
2. Розвиток стратегічно важливих галузей для країни.

Найбільш динамічним інструментом вибудовування економічного співробітництва є фірма. Можна сказати, що саме фірми є основними елементів економічної політики держави. При цьому фірма не може самотійно робити вплив на світову спільноту, але базуючись на інноваційному потенціалі фірми галузь, регіон і держава можуть вибудовувати незалежну економічну політику. В цілому фірми є найбільш маневреним інструментом протидії міжнародному співтовариству через систему своїх елементів. Проте, слід розуміти, що об'єм такої протидії безпосередньо залежить від розміру фірми : чим більше фірма, тим вагомніше її вклад в протидію. Механізмами цієї протидії є розвиток інноваційного потенціалу фірми, по наступних напрямках:

1. Інструменти в області управління - пов'язані з безпосереднім управлінням діяльністю форми і її капіталом;
2. Ресурсні інструменти - пов'язані з управлінням ресурсами, у тому числі, адміністративним, грошовими, майновими, трудовими, виробничими;
3. Інші інструменти - пов'язані з управлінням знаннями і здібностями персоналу.

Окрім цих інструментів доцільно розвивати вітчизняні фінансово-промислові групи (ФПГ), у тому числі і шляхом створення спільних підприємств або введення іноземних громадян у вищий топ-менеджмент вітчизняних компаній. Проте, великий капітал, має бути захищений від посягань з боку тієї або іншої країни або групи країн. Для цього необхідно створити систему моніторингу загроз бізнесу, змінити валюту розрахунку за вітчизняну продукцію, використати захисні механізми (мита, акцизи, заборони на ввезення продукції), провести деофшоризацію вітчизняної економіки і так далі [158, с. 203-204].

Громадські механізми можна розглядати з двох позицій: вплив особи і вплив суспільства. Видатні особистості держави, в якій би області вони не працювали, можуть істотно понизити негативний вплив міжнародного співтовариства або посилити позитивний вплив. Громадська думка також робить безпосередній вплив на міжнародне співтовариство шляхом стимулювання державою тих або інших дій на міжнародній арені. Єдина нація здатна протистояти будь-яким викликам міжнародного співтовариства.

Другим глобальним чинником впливу на елементи інноваційного розвитку є технології. У сучасному високотехнологічному світі неприпустимо побудова моделі розвитку на базі застарілих технологій. Відсутність власних технологій виробництва роблять уразливою позиції фірми, галузі, регіону і держави, що у свою чергу знижує конкурентоспроможність людини.

Враховуючи важливість цього чинника необхідно розробити механізми по вдосконаленню технологій. Очевидно, що це завдання охоплює усі п'ять

елементів інноваційного розвитку. При цьому управління цим стратегічним (глобальним) чинником може йти такими напрямками – стратегіями, як згадувалось раніше (розділ 3.1.) - це безпосередня розробка інновацій в країні, імітація вже розроблених інновацій через купівлю ліцензій і патентів та змішана стратегія, що комбінує обидві стратегії[161].

Кон'юнктура громадських стосунків, що складається, загалом, і ринку, зокрема, робить істотний вплив на діяльність будь-якої держави, регіону, галузі, фірми і у меншій мірі людину. Очевидно, що політика «вбудовування» в кон'юнктуру, що складається, для України не прийнятна. Тому потрібна розробка механізмів, що дозволяють управляти кон'юнктурою. Управління кон'юнктурою повинно йти по офіційних (через систему міждержавних відносин, економічних і інших об'єднань) і неофіційних каналах (засоби масової інформації, міжфірмові угоди і так далі).

На наш погляд, державну підтримку інновацій в Україні слід будувати не на створенні нових інститутів підтримки, а на використанні вже наявних. По-перше, тому що це не вимагає величезних інвестиційних витрат. По-друге, це не вимагає тривалого періоду створення регіональних представництв. По-третє, існують організації, які відносно давно займаються підтримкою підприємств. Не слід йти шляхом Франції, де існує величезна кількість організацій, що надають підтримку інноваційним підприємствам, і де підприємці не знають, до кого в якій ситуації звертатися. До того ж така ситуація веде до дублювання функцій і, як наслідок, невиправданої витрати бюджетних коштів. Тому основними структурними підрозділами підтримки інновацій в регіонах повинні стати торгово-промислові палати і фонди підтримка підприємництва, існуюча практично в усіх регіонах України. Фонди і торгово-промислові палати можуть супроводжувати інноваційний проект від появи ідеї до її розвитку у формі завершеного науково-технологічного проекту або інтелектуальної власності і аж до фінансово-інвестиційної підтримки інноваційного бізнесу.

Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), Фонд інновацій та розвитку, Глобальний інноваційний фонд та ін., що займаються підтримкою і розвитком інновацій, могли б передати частину своїх функцій на регіональному рівні регіональним фондам і агентствам з підтримки підприємництва. Ці регіональні організації здатні забезпечувати процес фінансування інноваційних проектів на місцях[122].

Регіональні фонди і агентства по підтримці підприємництва могли б проводити конкурси інноваційних проектів. Ці структури визначали б переможців, а державні фонди узяли б на себе затвердження інноваційних проектів і фінансування переможців. Безпосереднє фінансування проектів краще здійснювати через регіональні фонди, поклавши на них відповідальність за бюджетні кошти. По-перше, тому що вони краще знають специфіку регіону; по-друге, мають значний досвід в кредитуванні неінноваційних підприємств; по-третє, можуть на місці проконтролювати використання бюджетних коштів; по-четверте, у разі виникнення проблемних ситуацій, наприклад неповернення засобів, розв'язати проблему, використавши регіональні важелі, які недоступні державним фондам.

Пропонується також в організаційній структурі державних інноваційних фондів і їх регіональних підрозділах раціонально передбачити наступні відділи: законодавчо-правового регулювання інноваційної діяльності і захисту інтелектуальної власності; експертиз проектів і патентно-ліцензійної роботи; фінансово-інвестиційної підтримки і надання податкових пільг інноваційному бізнесу; маркетингу і просування інноваційних проектів, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку; організації навчання по інноваційному менеджменту; розвитку міжнародної інноваційної співпраці і залучення іноземного капіталу.

Головною функцією регіональних фондів, на нашу думку, повинне стати надання фінансової підтримки інноваційним підприємствам, тоді як на державні фонди підтримки інновацій покладаються наступні функції [126]:

- а) планування, прогнозування і координація роботи регіональних фондів;
- б) контроль за проведенням конкурсів і розподілом фінансових коштів в регіонах;
- в) лобіювання інтересів інноваційної сфери як на державному, так і регіональному рівні;
- г) отримання в повному об'ємі засобів з державного бюджету, що є серйозною проблемою, особливо для програм, що стосуються науки і техніки;
- д) консультативна допомога регіонам в інноваційній сфері, а також допомога в розробці регіональних інноваційних програм;
- е) навчання і підвищення кваліфікації фахівців, що працюють в регіональних фондах.

У свою чергу, регіональні фонди підтримки підприємництва могли б стати провідною старанною ланкою мережі фінансування інновацій.

Проаналізувавши, що існує практично повна відсутність взаємовідносин між наукою і виробництвом, приходимо до висновку про необхідність створення державної структури з представництвами в регіонах, яка займатиметься зв'язуванням науки і виробництва, трансфертом технологій і технічною інформацією. Основними функціями цієї структури пропонуємо зробити наступні.

По-перше, це передача технологій з державного сектора частці, особливо з військово-промислового комплексу. Багато технологій, вживаних у військово-промисловому комплексі, можуть використовуватися в цивільних областях виробництва, наприклад, в авіабудуванні і зв'язку.

По-друге, пошук партнерів і передача замовлень від підприємств на розробку техніки і технологій науково-дослідним інститутам і лабораторіям або допомога в поширенні вже створених технологій дослідними фірмами.

По-третє, допомога у продажу або передачі інноваційної техніки і технологій, наявних на підприємствах і в дослідницьких організаціях, іншим підприємствам.

По-четверте, допомога в придбанні за кордоном ліцензій, патентів на виробництво стратегічно важливої техніки або технологій.

По-п'яте, створення баз цих інноваційних підприємств і науково-дослідницьких організацій.

Організаціями, що здійснюють ці функції, можуть стати торгово-промислові палати, які до того ж мають значну інформаційну базу українських підприємств. На наш погляд, торгово-промислові палати здатні здійснювати консультування і поширення інформації, необхідній для роботи інноваційних підприємств; сполучати інноваційний попит і пропозицію виробників техніки і технологій (тобто. НДІ, конструкторських бюро, лабораторій, винахідників) із споживачами (інноваційними підприємствами); проводити виставки і ярмарки інноваційних товарів і технологій; сприяти в розвитку коопераційних зв'язків у сфері інновацій між господарюючими суб'єктами як українськими, так і зарубіжними. Для дієвого інформаційного забезпечення вітчизняних товаровиробників слід реалізувати ініціативу Торгово-промислової палати України, що запропонувала створити Українську інформаційну мережу ділової співпраці з метою розміщення державними замовниками запрошень до участі в торгах по закупівлі товарів, робіт і послуг для державних потреб. У розвинених країнах державні замовлення є істотним засобом підтримки інноваційних проектів і підприємств. Отже, торгово-промислові палати можуть на місцях стати центром інформаційної мережі підтримки інновацій [19, с.90].

У кожному регіоні, на нашу думку, було б надзвичайно корисно створити науково-технологічні і просвітницькі інформаційні центри. Ці центри можна сформувати як спеціалізовані відділи при великих бібліотеках. Наприклад, такий процес формування інформаційних науково-технічних центрів на базі бібліотек відбувається зараз у Франції. Ці центри спільно з

торгово-промисловими палатами могли б проводити аналіз і формувати банк цих регіональних наукових інститутів, лабораторій, конструкторських бюро, інноваційних підприємств і підприємств, що мають сучасне або унікальне устаткування. Це особливо необхідно внаслідок того, що багато інститутів і підприємства зникли або трансформувалися в ході реформ. Дослідницькі організації можуть надати інформацію, в яких сферах вони здатні виробити розробки і створити техніку або технології, якщо існуватиме на них замовлення. У свою чергу, підприємства можуть надати інформацію про устаткування, яке не використовується або використовується частково, або про устаткування або товари, які вони можуть виробити, якщо на них з'явиться попит. Ці центри здатні здійснювати аналіз інноваційного потенціалу території. Поняття "Інноваційний потенціал території" включає здатність регіону до виробництва нових знань, технічних рішень і застосуванню їх у виробництві. При аналізі інноваційний потенціал раціонально розглядати як сукупність різних видів науково-технічних і виробничих ресурсів (інформаційних, кадрових, фінансових, матеріально-технічних та ін.), що взаємодіють в процесі виробництва науково-технічної продукції [29].

Найважливіший напрям створення інноваційної інфраструктури в Україні - це формування інноваційних центрів, наукових і технологічних парків і інкубаторів, завдяки яким здійснюється стратегія стимулювання економічного зростання. Держава повинна створювати форми територіальної організації виробництва, що забезпечують інноваційним підприємствам зниження витрат і рівня підприємницьких ризиків.

Постанова Кабінету Міністрів від 19.03.1994 р. № 194 "Про затвердження Положення про національний науковий центр", що передбачає особливу державну підтримку і забезпечення підприємств, установ і організацій науки і внз, яким присвоєний цей статус. Національний науковий центр - це наукова організація державного значення з особливими формами комплексної державної підтримки його діяльності. Діяльність центру

здійснюється відповідно до програм робіт, що відповідають пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки, затвердженим зацікавленим міністерствам (відомством).

Основою полюсів зростання інноваційної діяльності в Україні може стати мережа територіально-виробничих утворень типу технологічних і науково-дослідних парків і технополісів. Технологічний парк - це ділянка території, де компактно розміщується значне число промислових, наукових підприємств і науково-виробничих фірм, експлуатуючих єдині об'єкти інфраструктури. Паркові утворення можуть бути різних форм власності : приватні, державні, змішані. В Україні створенням технопарків слід займатися державній владі як через створення їх власними силами, так і через надання максимальних пільг приватним фірмам, які вирішили створити технопарк. На нашу думку, найбільш ефективними для України є технопарки із змішаною формою власності (державною і приватною), оскільки це дозволяє плідно інтегрувати державні і приватні методи підтримки інновацій. Держава надає землю, приміщення і визначає пріоритетні напрями розвитку підприємств в конкретному регіоні, а приватна фірма-оператор надає в лізинг устаткування і проводить конкурсний відбір інноваційних проектів відповідно до державних рекомендацій. Така форма включає державну підтримку, особливо необхідну на фазі створення технопарків, і дозволяє проводити ринковий відбір інноваційних проектів незалежними приватними експертами. Як території розміщення технопарків можна використовувати промислові зони, території великих підприємств [35].

Перевагами паркового розміщення є:

1. скорочення стартових і інвестиційних витрат (завдяки оренді готових до роботи приміщень, використанню заздалегідь зведених об'єктів інфраструктури і лізингу виробничого і лабораторного устаткування);
2. скорочення часу реалізації інноваційного проекту у декілька разів;
3. зменшення поточних витрат виробництва (завдяки нижчим тарифам на комунальні послуги);

4. зниження транспортних витрат (завдяки первинній налагодженості партнерських зв'язків);

5. скорочення накладних витрат по користуванню допоміжними послугами (складування, контроль якості і т. п. - завдяки розміщенню в парку спеціалізованих фірм, що надають такі послуги).

При правильній організації і вдалому місцерозташуванні парки можуть стати регіональними полюсами економічного зростання, забезпечити прямі і непрямі ефекти прискорення розвитку усього регіону. Серед активно діючих українських технопарків виділяються такі, як - Технопарк "Інститут електрозварювання ім. Є.О.Патона", Харківський технопарк "Інститут монокристалів" (ІМК), Технопарк "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка і сенсорна техніка", та ін.[64, с.112]

У рамках інтеграції науки і виробництва в Україні окрім технопарків назріла насущна необхідність створення науково-дослідних парків і інкубаторів. Їх мета - допомога малим інноваційним підприємствам, лабораторіям, ученим і винахідникам, які хотіли б створити, розвинути винахід, техніку, технологію і (чи) організувати власне інноваційне підприємство. Зазвичай наукові і технологічні парки є більшим, ніж інкубатори, кооперативним комплексом, як по числу учасників, так і по масштабах фінансування і здійсненні інноваційної діяльності. Науково-дослідні парки і інкубатори надають фірмам на пільгових умовах наукове і виробниче устаткування, приміщення та ін. Структуротворними організаціями в науково-дослідницьких парках і інкубаторах можуть стати науково-дослідницькі установи. Для науково-дослідних парків характерне те, що розташовані в них підприємства здійснюють впровадження науково-технічних нововведень у виробництво, а зосереджені в межах парку науково-дослідні організації співробітничать з учбовою установою, навколо якої утворився парк.

В Україні вже діє більше 30 наукових парків, в які входять створених при фінансовій підтримці Міністерства освіти і науки сприяння розвитку науково-технічної сфери.

Одним з найбільш важливих напрямів розвитку інноваційною структури в Україні є створення технополісів, або наукоградів з урахуванням досвіду Росії. Найбільшого розвитку технополіси отримали в Японії, країні світового технологічного лідерства. От як визначається стратегія технополісів самими японцями: "... це стратегія прориву в нові сфери діяльності на основі розвитку мережі регіональних центрів вищого технологічного рівня, а тим самим - це стратегія інтелектуалізації усього японського господарства". Найбільш відомим технополісом або техно-агломерацією є "Силіконова долина", що включає міста із загальним населенням в декілька мільйонів чоловік, яка є американським лідером в області електроніки, інформатики і телезв'язку[80, с.57].

Україна мала і поки що, певною мірою, не розгубила найбільшого у колишньому Радянському Союзі потенціалу в галузі технічних наук, хімії, біології, фізики, ядерної фізики, кібернетики, матеріалознавства, електрозварювання, медицини, авіабудування та космосу. Тому саме там, де зосереджено наукові центри, що спеціалізуються в цих галузях науки, варто було б наважитися на реалізацію пілотних проектів. Розпочати можна було б із Києва, де сконцентровано достатній науково-технічний потенціал країни. Статус технополіса (наукограда) або наукового містечка доцільніше присвоїти не Києву в цілому, а лише окремим його мікрорайонам, у яких містяться провідні наукові центри. І першим із них могло б стати Академмістечко. Створення технополіса в Академмістечку має супроводжуватися утворенням комітету самоврядування як органу самоорганізації населення і управління, а також створенням бюджету Академмістечка як складової частини київського міського бюджету. Обов'язковим є виділення фінансування цієї програми окремим рядком у

державному бюджеті. Створення технополісів повинне допомогти ефективному регіональному розвитку країни в інноваційній сфері[81].

На нашу думку, створення в Україні мережі технологічних, наукових парків і технополісів може сприяти рішенням наступних завдань :

- 1) розвитку науково-технологічної і виробничої інфраструктури;
- 2) технологічній модернізації підприємств;
- 3) інтеграції освітніх і науково-дослідних установ у виробництво;
- 4) переорієнтації ВПК на цивільне виробництво;
- 5) відновленню територій промислових зон, великих установ і підприємств ВПК;
- 6) організації високотехнологічних виробництв;
- 7) поліпшенню інноваційного і інвестиційного клімату;
- 8) стимулюванню розвитку інноваційного підприємництва;
- 9) вирівнюванню науково-технологічного потенціалу територій;
- 10) поліпшенню екології у великій міській агломерації за рахунок виведення підприємств в технопарки;

Одночасно з формуванням державної інноваційної інфраструктури потрібне створення сприятливих умов для розвитку приватної інноваційної інфраструктури. В Україні на сьогодні існує велика кількість громадських організацій, що займаються підтримкою інноваційної діяльності, а саме: Громадська організація CISID, Громадська спілка «Хай-Тек офіс Україна», Асоціація приватних інвесторів України, Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства та інші [85].

Державна підтримка приватної інноваційної інфраструктури може здійснюватися шляхом стимулювання формування цільових приватних інноваційних інститутів - фондів, банків, холдингів, фінансово - промислових груп, транснаціональних корпорацій, які акумулюють і вкладають інвестиції в наукові дослідження, освоєння і поширення нових поколінь техніки і технологій, здійснюють координацію діяльності учасників інноваційного процесу. Необхідно скоректувати українське антимонопольне законодавство

так, щоб не створювати перешкоди концентрації капіталу при освоєнні і поширенні принципово нової або радикально поліпшеної продукції і технологій.

Окрім створення інфраструктури важливе місце в інноваційному розвитку країни займають форми і методи управління і підтримки науково-технічної сфери. Держава здійснює управління інноваційних процесів як безпосередньо, за допомогою прямих методів дії, так і опосередковано, стимулюючи інновації непрямими методами. Центральне місце в системі прямого державного втручання в інноваційну сферу займає фінансування НДДКР і інноваційних проектів з бюджетних коштів. Державні пільгові кредити і субсидії можуть надаватися як державним, так і приватним дослідницьким і виробничим підприємствам на інноваційний розвиток. При незначності українських бюджетних ресурсів пріоритет в державних капіталовкладеннях має бути спрямований на цільове фінансування, тобто на конкретні науково-дослідні і інноваційні програми і проекти, а не на базове фінансування організацій, здійснюючих НДДКР і інноваційну діяльність. На нашу думку, дослідницькі і виробничі підприємства - одержувачі субсидій - повинні дотримувати наступні умови:

1. Держава повинна надавати субсидії тим підприємствам, здійснюючим інноваційний проект, які у разі відсутності державної безвідплатної підтримки не стали б його здійснювати зовсім. Причинами небажання підприємств здійснювати окремі інновації можуть бути або великий ризик, або невисока рентабельність проекту, або недостатність фінансових коштів, або відсутність приватного інвестора (у останньому випадку кращим рішенням для держави є знаходження приватного інвестора). Якщо фірма готова і здатна без підтримки держави здійснювати проект, такий фірмі не слід виділяти бюджетні кошти.

2. Інноваційний проект повинен відноситися до пріоритетних напрямів розвитку науки, технології і виробництва, визначених державою, іноді можна зробити виключення при великій державній, соціальній,

економічній або екологічній значущості у разі, коли проект не потрапляє в число пріоритетних напрямів розвитку.

3. Проект має бути вигідний не лише фірмі, що здійснює його, але державі, суспільству, науці або економіці. Державі - через бюджетну, податкову ефективність, екологічну безпеку; суспільству - через створення робочих місць, полегшення і поліпшення умов праці; науці - через здійснення нових відкриттів, що охоплюють суміжні сектори науки і техніки; економіці - через підвищення продуктивності праці. Це усього лише деякі аспекти, які можуть бути поліпшені інноваційною діяльністю, насправді цих аспектів значно більше.

4. Проект повинен прямо або побічно приносити дохід. Не йдеться про фінансування фундаментальних досліджень, які часто можуть застосовуватися тільки опосередковано у виробництві. Йдеться про технологічні інновації, які спрямовані на значне поліпшення або зміну виробництва. Тому результати проекту мають бути застосовними і приносити прибуток.

Що стосується інноваційних програм і проектів некомерційного характеру (у галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, екології, оборони), а також освоєння і первинного поширення нових поколінь техніки і технологій міжгалузевого характеру, що мають ключове значення для підвищення технічного рівня і конкурентоспроможності економіки, то вони повинні фінансуватися безпосередньо з бюджету у рамках постійних програм фінансування. Ці проекти слід розмішувати в переліках державних цільових програм і адресних інвестиційних проектів інноваційного характеру, що фінансуються з державних і регіональних бюджетів. При цьому можливе поєднання фінансування бюджетів різних рівнів [92].

Проаналізувавши досвід зарубіжного пільгового кредитування, приходимо до висновку, що надання пільгових кредитів і субсидування повинне здійснюватися тільки на умовах змагання, тобто через конкурси. Застосування цієї умови необхідно використовувати і в некомерційних

інноваційних проектах, де це можливо. Конкурси можуть проводити спеціальні бюджетні або частково бюджетні фонди. Так, принципово новий для української науки інституціональний механізм - система фондів, здійснюючих конкурсне фінансування наукових і конструкторських досліджень і розробок, у тому числі на принципах зворотності засобів, - був сформований в період 1992-1997 рр. Наявність подібної системи відповідає практиці організації наукової і інноваційної діяльності, що затвердилася в усіх розвинених країнах [95, с.118].

3.3. Державне управління механізму фінансування інноваційної політики

Ідеї державного стимулювання інноваційної діяльності спираються на велике число теоретичних і практичних робіт, що показують, що економічне зростання в довгостроковій перспективі може бути пов'язане тільки з активною інноваційною діяльністю. І темпи економічного зростання, а також власне характер розвитку економіки - лідерської, випереджаючої або наздоганяючої, пов'язаний з тим, наскільки активно підприємства створюють і впроваджують інновації у свою підприємницьку діяльність. Заохочення такої активності з боку держави, незважаючи на можливі фінансові втрати або бюджетні витрати в короткостроковому періоді, обертається розвитком економіки і ростом оподаткованої бази.

Охарактеризувати рівень інноваційної активності підприємств можна, оцінивши, яка кількість підприємств здійснює інноваційну діяльність. На рис. 3.1. показана динаміка питомої ваги підприємств, що здійснюють технологічні, маркетингові і організаційні інновації, в загальному числі підприємств національної.

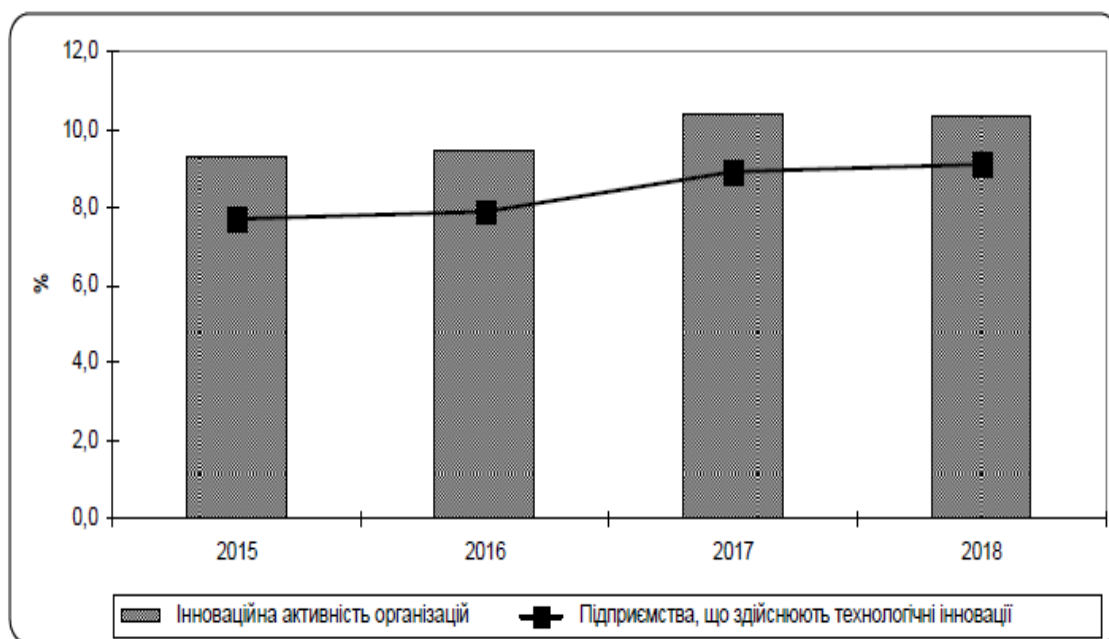

Рис. 3.1. - Інноваційна активність підприємств в Україні

В цілому, можна відмітити тенденцію до росту інноваційної активності підприємств, проте, досягнутий рівень не може вважатися задовільним: лише одне з десяти підприємств здійснює інноваційну діяльність в тому або іншому ступені. При цьому досить низькому рівні інноваційної активності підприємств в цілому питома вага підприємств, що здійснюють технологічні інновації, ще нижче.

Державна підтримка в області розвитку новітніх галузей в Україні має бути адаптована до сучасних світових інноваційних процесів і тенденцій, міжнародних норм і правил з тим, щоб країна не опинилася в технологічній ізоляції [108].

Більшість позитивних тенденцій прямої державної підтримки в інноваційній сфері діє в обмежених рамках, оскільки система державного управління дуже консервативна і інерційна, нові цілі державної наукової політики реалізуються не повною мірою, їх законодавче і правозастосовне

забезпечення недосконало, до того ж воно запізнюється або відкладається на невизначений термін.

Тому, на наш погляд, українському керівництву слід зосередити зусилля на непрямих засобах підтримки. До того ж бюджетні кошти фінансування в Україні дуже обмежені, у зв'язку з цим слід будувати підтримку інновацій на максимальному залученні інвестицій з приватного сектора економіки, а цього можна добитися непрямыми методами. В ході реформ були розірвані інформаційні і економічні зв'язки між підприємствами і розробниками техніки і технологій. Завдання держави - відновити ці зв'язки і вивести їх на якісно новий рівень шляхом залучення до цих стосунків третьої сполучної ланки - приватних інвесторів.

Прямі методи підтримки є менш ефективними в порівнянні з непрямыми методами. Це підтверджується дослідженнями зарубіжних спеціалістів (детальніше про це йшла мова в першій главі). Державна інноваційна політика більшості індустріальних країн в останнє десятиліття спрямована на збільшення долі непрямих методів. Проаналізувавши пряму і непрямую підтримку, приходимо до висновків про те, що прямі методи ведуть до таких негативних наслідків, як[106]

- а) поява підприємств, що спеціалізуються на отриманні субсидій і пільгових кредитів;
- б) обмеження творчого потенціалу дослідницьких і виробничих фірм;
- в) неринковий відбір одержувачів субсидій;
- г) зміна напрямку розвитку приватного підприємства залежно від умов державного конкурсу.

Непрямі методи державної підтримки інновацій мають дві великі переваги в порівнянні з прямими. По-перше, непрямі методи спрямовані до набагато більшого круга інноваційних суб'єктів; по-друге, вимагають значно менших бюджетних витрат в порівнянні з прямим фінансуванням. Роль непрямих методів державної підтримки інновацій особливо важлива в

сучасній Україні через мізерності державного і регіональних бюджетів. Саме непрямі методи повинні стати провідними при проведенні державної інноваційної політики в Україні.

На нашу думку, на першому місці при наданні непрямої підтримки має бути надання державних гарантій. По-перше, тому що державні гарантії не вимагають витягання засобів з бюджетів (за винятком випадків провалу проекту), що дуже важливо через незначності розміру бюджетів різних рівнів.

По-друге, надання гарантій - це послуга платна, хоча ставка має бути максимально пільговою для інноваційних фірм. З відсотків, отриманих від надання гарантій, акумулюватимуться засоби, котрі стануть виплачуватися приватним інвесторам у разі провалу проекту. Таким чином, бюджетні вливання мінімальні навіть у разі нездійснення інноваційного проекту, оскільки вони покриваються за рахунок попередніх успішно реалізованих інноваційних проектів.

По-третє, вибір інноваційних проектів здійснюється ринковими методами, оскільки державний сектор (що надає гарантії) і приватний сектор (видаючий кредит) спільно оцінюють ефективність інноваційного проекту.

По-четверте, держава знижує вартість вивчення і контролю документів, які в більшій частині виконують приватні інвестори.

По-п'яте, приватні інвестори і сама фірма розділяють фінансовий ризик з державою.

По-шосте, державний сектор є моральним гарантом ризику, що може спонукати приватних партнерів збільшити свій фінансовий ризик [128].

Таким чином, механізм гарантування здійснюється шляхом відшкодування державою збитків приватних інвесторів. Ми розробили наступні умови при наданні державних гарантій :

1. Чіткий розподіл функцій між державним сектором і часткою. Держава переймає на себе ризик здійснення інноваційного проекту і часткову перевірку документів, а банки або суспільства ризикового

фінансування здійснюють відбір інноваційних проектів і контроль за реалізацією проекту, тим паче, що вони мають величезний досвід в наданні звичайних кредитів.

2. Державна гарантія повинна покривати не усю суму приватного кредиту, а тільки 60-70%. Інша доля у разі невдачі проекту повинна лягати на приватного інвестора (банк, інвестиційний або венчурний фонд і так далі). Таким чином, приватний інвестор буде зацікавлений у вдалій реалізації інноваційного проекту і фінансуватиме тільки проекти, дійсно здатні бути здійсненими і приносити прибуток. Інакше, маючи державні гарантії, що покривають увесь кредит, приватний інвестор буде готовий кредитувати будь-який проект, навіть явно збитковий, оскільки він все одно поверне свої капіталовкладення з бюджету.

3. Вищий рівень державного гарантування для нових інноваційних підприємств, наприклад, в 80-90%. Це викликано небажанням приватних інвесторів кредитувати нові підприємства, оскільки ризик надзвичайно високий [134, с. 45].

Надання гарантій в Україні інноваційним підприємствам могли б здійснювати на державному рівні уряд, галузеві міністерства і фонди розвитку інновацій. На регіональному рівні: адміністрації, уряди - великим підприємствам; фонди підтримки підприємництва - середнім і малим підприємствам. Необхідно, щоб окремим рядком у державному бюджеті, регіональних бюджетах, бюджетах міністерств було виділено надання гарантій інноваційним проектам. Регіональні фонди підтримки підприємництва в цілях гарантування інноваційних проектів повинні отримувати частину коштів з регіонального бюджету і частину - з державного, через державні фонди підтримки інновацій.

Найбільш підтримка, що широко охоплює підприємства, - це податкова підтримка у формі податкових, митних пільг і амортизаційної політики. Слід враховувати, що освоєння нових поколінь техніки і технологій, здійснення інноваційних проектів пов'язане з великими стартовими затратами, які не

можуть бути відшкодовані в короткий період часу. Податкові пільги мають бути чітко обумовлені, інакше величезна частина продукції буде оголошена інноваційною.

В Україні нині використовується досить незначна кількість податкових пільг в інноваційній сфері, основні з них наступні:

1. віднесення на собівартість продукції витрат, пов'язаних з винахідництвом і раціоналізацією виробництва, що дозволяє зменшити оподатковану базу;

2. зменшення оподатковуваного прибутку на суму коштів, спрямованих на технічне переозброєння, реконструкцію, розширення, оновлення виробництва;

3. звільнення від ПДВ наступних видів діяльності : НДДКР, що виконуються за рахунок бюджету, а також засобів Національного фонду досліджень України і утворюваних для цих цілей позабюджетних фондів; НДДКР, що виконуються установами освіти на основі господарських договорів; патентно-ліцензійних операцій, пов'язаних з об'єктами промислової власності; що ввозяться на територію України устаткування і приладів, використовуваних для науково-дослідних цілей; товарів і технологічного устаткування, що ввозяться в Україну відповідно до договорів про співпрацю в науковій сфері з іноземними організаціями і фірмами;

4. надання пільг по податку на майно і на землю суб'єктам, що беруть участь в науково-виробничому циклі, наприклад науково-дослідницьким установам, підприємствам і організаціям, що здійснюють науково-дослідну, дослідно-виробничу або експериментальну діяльність по переліку, що щорічно стверджується Урядом України;

5. застосування прискореної амортизації для деяких видів устаткування.

Загальна мета стимулювання реалізації інноваційних проектів полягає в зменшенні податкового зобов'язання платника податків за допомогою як

прямого його скорочення, так і через використання непрямого механізму, що припускає застосування відстрочення або розстрочки податкового платежу, що само по собі виступає як прихована форма кредиту [137, с. 98].

Найбільш перспективною формою податкової підтримки інновацій в Україні, на наш погляд, може стати "податковий інвестиційно-інноваційний кредит" і "податковий кредит на приріст НДДКР". Податкові пільги по інвестиціях в інноваційну техніку, технології і капітальні вкладення часто надаються у вигляді податкових знижок. Кожна знижка віднімається (кредитується) з суми нарахованого податку на прибуток (на відміну від звичайних знижок, що віднімаються з суми прибутків або прибутку оподаткування). Податковий кредит - це пряме вирахування з сум обчисленого податку, а не з прибутку оподаткування. Цей податковий кредит встановлюється у відсотках до об'єму вкладень і витрат, пов'язаних з розвитком науки і техніки, розширенням і реконструкцією виробництва. Сума податку повертається через певний термін за рахунок прибутку від розвитку цих виробництв. Надання податкового кредиту інноваційним підприємствам відповідає вимогам селективного підходу до державної підтримки суб'єктів господарювання. До переваг цієї групи податкових пільг слід віднести наступні:

1. здійснення інновацій за рахунок власних засобів або комерційних кредитів;
2. зацікавленість інноваційних підприємств у своєчасному і повному численні податків, оскільки вони повертаються до підприємств і витрачаються на меті технічного оснащення;
3. зацікавленість в прискореному здійсненні стадій НДДКР, щоб якнайскоріше освоїти і впровадити у виробництво інновації, оскільки зростання прибутку за рахунок збільшення масштабів виробництва нової продукції, продуктивності і застосування технологічних інновацій призводить до збільшення податків, які знову повертаються до підприємств у вигляді збільшеної суми податкового кредиту;

4. зростання витрат на інновації веде до збільшення податкової знижки для підприємств. Право на отримання знижок по новому устаткуванню настає в рік його введення в експлуатацію (а не при закупівлі), що стимулює якнайшвидше освоєння устаткування. Розмір знижки диференційований залежно від виду устаткування і терміну його служби. В Україні можна було б застосовувати цю пільгу не лише на податок на прибуток підприємств, але і на загальну суму податків, що виплачуються підприємством[148].

Рівень податкової пільги має бути більше при придбанні українського устаткування і технологій, що дозволить стимулювати розвиток вітчизняних технологічних інновацій.

Податковий кредит на приріст НДДКР або дослідницький податковий кредит - ця пільга діє практично в усіх промислово розвинених країнах. Вона є правом віднімати з податку на прибуток або іншого податку на прибутки певну долю приросту об'єму витрат на НДДКР в порівнянні з аналогічними витратами в базисному періоді. У Франції базисний період представлений двома попередніми роками (детальніше про дослідницький податковий кредит у Франції йшлося в попередній главі); у Японії - встановленим роком; у США - середньорічним показником за попередні три роки. Максимальний розмір суми, яку дозволено віднімати, встановлюється або в абсолютних цифрах, або у відсотках від загальної суми податкових зобов'язань по податку на прибуток цього підприємства [172, с. 44].

Нині підприємства України отримують податкові пільги у вигляді інвестиційного податкового кредиту і цільової податкової пільги. Під інвестиційним податковим кредитом розуміється відстрочення податкового платежу двом категоріям підприємств :

- підприємствам з обмеженою чисельністю тих, що працюють (не більше 200 чоловік залежно від галузі) при закупівлі і введенні в дію певних видів устаткування;

- підприємствам (при деяких обмеженнях), що приватизовуються, по кредиту для викупу майна підприємства.

Окрім самого податкового кредиту, передбачено надання цільових податкових пільг підприємствам, що мають особливо важливі замовлення по розвитку території або наданню послуг населенню.

Незважаючи на неодноразові зміни «Податкового кодексу України» та «Бюджетного кодексу України» порядок і умови інвестиційного податкового кредиту його надання вимагають подальшого вдосконалення. Щоб ці умови дійсно запрацювали, необхідно внести наступні зміни і доповнення :

1. Зняти обмеження розміру і сфери діяльності підприємств-одержувачів податкового кредиту і розширити номенклатуру видів устаткування. Необхідно також виробити градацію галузей промисловості і устаткування на користь наукомістких.

2. Погоджувати термін кредиту з термінами здійснення інвестиційного і інноваційного проектів або його головного етапу реалізації, що дозволить устатковувати шкалу поетапної сплати платником податків суми кредиту.

3. Супроводжувати заяву про надання податкового кредиту документами, що містять проект і розрахунки прибутків, які можуть бути отримані при реалізації.

4. Диференціювати розмір податкових знижок у формі інвестиційного податкового кредиту залежно від виду устаткування і терміну його служби.

5. Включати в податкові знижки устаткування з терміном служби менше 3 або 5 років, що сприятиме швидкому переозброєнню підприємств і технічному оснащенню малих інноваційних підприємств, що здійснюють разові або нерегулярні інноваційні проекти для конкретних виробництв.

6. Обмежити термін ухвалення рішення про надання податкового інноваційного кредиту уповноваженим органом одним місяцем з дня отримання заявки підприємства.

В Україні слід ухвалити закон про "Дослідницький податковий кредит", що сприятиме зростанню реалізації НДДКР в країні. Переважаючою формою податкових пільг в інноваційній сфері в Україні повинен стати податковий кредит. Його застосування дозволить через певний період часу збільшити податкові платежі до бюджету в результаті розширення ділової активності в інноваційній сфері, модифікувати, відновити устаткування і розширити проведення НДДКР [184].

Окрім податкових пільг, інноваційні підприємства і організації повинні стимулюватися ефективною державною амортизаційною політикою. Амортизаційний фонд при інноваційному відтворенні служить фінансовим джерелом не лише відновлення, але і розширення основних фондів. В період ринкових реформ амортизація практично перестала виконувати ці функції через заниженої оцінки основних фондів і низьких норм амортизації. Інноваційні підприємства зазвичай застосовують прискорену амортизацію основних виробничих фондів (машин, устаткування, обчислювальної техніки, приладів і т. д.). Прискорена амортизація по суті є пільгою, пов'язаною із зменшенням розміру прибутку оподаткування зважаючи на збільшення витрат, що включаються в собівартість інноваційної продукції. Для стимулювання науково-технічної і інноваційної діяльності доцільно розповсюдити режим прискореної амортизації і на інвестиції в сферу НДДКР.

Нині в Україні амортизація не стимулює швидке оновлення основних фондів. Потрібна розробка нових правових нормативних актів, в яких знайшли б віддзеркалення вимоги економічних законів риночного господарювання і мотиваційні механізми стимулювання інноваційного процесу. Введення нових норм амортизаційних відрахувань, методів їх нарахування, що об'єктивніше враховують склад, вік і тривалість служби машин, устаткування і так далі, розширення меж застосування прискореної амортизації (з урахуванням можливого підвищення і диференціації

відповідного коефіцієнта) могли б сприяти збільшенню власних інвестиційних ресурсів підприємств.

У рамках вдосконалення амортизаційної політики доцільно передбачити розробку і реалізацію заходів, спрямованих на відновлення на підприємствах реального обліку основних фондів, що беруть участь у виробництві.

Що стосується митних зборів, то доцільно щорічно на рівні уряду України розробляти переліки товарів, що імпортуються, що включають нові технології, устаткування, матеріали і комплектуючі вироби для інноваційної діяльності вітчизняних виробників і дослідницьких підприємств. Засоби, включені в перелік, повинні звільнятися повністю або частково від сплати митних зборів.

Особливо значуще місце в інноваційній сфері сьогодні займає мале підприємництво. Мале підприємництво в інноваційній сфері є локомотивом усього інноваційного підприємництва. У індустріально розвинених країнах мале інноваційне підприємництво - це найбільш динамічна, наймасовіша по кількості підприємств і кількості створених і впроваджених інновацій складова ринкового інноваційного потенціалу цих країн. Тому, разом із заходами, запропонованими вище, для усіх підприємств особливу увагу держава повинна приділяти малому інноваційному підприємництву в Україні [189].

Малі інноваційні підприємства стимулюють оновлення промислової структури і підтримують конкурентоздатний тиск на великі фірми. Вони більшою мірою сприяють активізації інновацій, чим інноваційні підприємства іншого розміру. Проте ці фірми стикаються і із скрутнішими умовами існування. Будучи маленькими і нерідко новими, вони мають більше ускладнений доступ до інвестицій і ринків.

Адаптація інноваційної системи Україні до нових умов господарювання проявляється передусім в трансформації інноваційної діяльності підприємницького сектора - в переході від моделі "технологічного

поштовху" до моделі виявлення попиту на нову продукцію, тобто трансформації сфери інновації з традиційної системи "Наука - техніка - виробництво" в ринкову: "інноваційний попит - трансакційна сфера - інноваційна пропозиція"[190, с.110].

Світовий досвід свідчить, що головними провідниками радикальних технічних нововведень є малі науково-технічні і інноваційні фірми, що спираються у своїй діяльності на державну підтримку. Дійсно, основу інноваційного підприємництва складають малі інноваційні фірми, що є технологічними лідерами в зароджуючихся галузях економіки, що відкривають нові сегменти ринку, розвиваючи нові виробництва і продукти, що підвищують наукомісткість і конкурентоспроможність виробництва і тим самим сприяють формуванню нових технологічних устроїв. Л.Г. Аганбегян вважає, що інноваційне підприємництво - найважливіша частина усього підприємництва. Високої ефективності інноваційних технологій в малому підприємстві сприяють його мобільність і невеликі обсяги виробництва, що знижує ризик втрат при переході до нових технологій і продуктів.

Чому держава повинна надавати особливу підтримку саме малому інноваційному підприємству? Тому, що малі інноваційні підприємства менш захищені і досягають кращих результатів в інноваційній сфері, чим інші підприємства. Ці результати виражаються :

1. у виробництві більшої кількості інновацій, чим інші підприємства, наприклад, за оцінками наукового Фонду США, в цій країні 98% найбільших розробок інноваційних виробів поступає від малого підприємства;

2. у найбільшій продуктивності інновацій малих підприємств на одного працівника, наприклад в США з розрахунку на одного зайнятого малі фірми дають удвічі більше нововведень, чим великі, а принципово нових продуктів - більше в 2,5 рази;

3. у значно коротшому терміні створення і впровадження інновацій, наприклад в США період часу від початку розробки продукту до його

комерціалізації і виходу на ринок з новим продуктом у малих фірм дорівнює 2,2 року, у великих - майже в 1,5 разу вище;

4. у незрівняно менших витратах на виробництво інновацій, наприклад, в США на долар витрат на НДДКР мале підприємництво створює в 24 рази більше нововведень, чим велике корпоративне підприємництво [194, с. 256].

Саме з причин швидкого створення, впровадження інновацій і невеликих фінансових вкладень відносно середніх і великих підприємств мале інноваційне підприємництво повинне стати головним напрямом державної підтримки інноваційних підприємств в Україні.

Підвищенню інноваційної активності малого підприємництва сприяють свобода пошуків, відсутність бюрократизму, швидка апробація нововведень. Через обмеженість усіх видів ресурсів малий бізнес зацікавлений в прискореній розробці і використанні нових технологій, виробництві нових продуктів, доведенні до стадії промислового зразка нововведень, які передаються на комерційній основі для використання великим підприємствам.

До найбільш поширених форм малих інноваційних підприємств можна віднести

- науково-дослідні лабораторії і групи вчених, дослідження, що проводять, створюють техніку, технології, нові матеріали і так далі, і комерціалізуючі потім свої досягнення;
- інжинірингові фірми, що здійснюють оцінку інноваційного проекту, послуги, що роблять, в процесі інноваційної діяльності і що проводять оцінку конкурентоспроможності нової продукції;
- венчурні (ризикові) фірми, що фінансують інноваційні проекти;
- технопарки і наукові парки, де їх керівником (оператором) є мале підприємство;
- впроваджувальні фірми, що спеціалізуються на впровадженні, патентуванні і ліцензуванні, просуванні на ринок науково-технічних

нововведень і об'єктів інноваційної діяльності, доведенні винаходів до комерційного використання.

Прикладом впроваджуючого інноваційного підприємства є київський завод ПАТ «Радар», який протягом 2013–2018 р.р. намагався зберігати позиції лідера при здійсненні інноваційної діяльності. Він зберігає лідируючі позиції як за рахунок інтенсифікації інноваційної діяльності, так і за рахунок нарощення свого фінансово-економічного потенціалу. Інноваційну стратегію підприємства можна охарактеризувати як проривну до 2011 р., яка базувалась на удосконаленні продукції, активізації диверсифікації як за основними, так і не за основними напрямками діяльності. Підприємство намагається зберегти свої позиції на ринку, співпрацює з різними суб'єктами інноваційної інфраструктури, проте обмежені контакти з іноземними. Ця організація укладає контракти на модернізацію технологій та притягає по договорах кваліфікованих фахівців з потрібних технологічних областей [195].

На наш погляд, основними напрямками державної підтримки малого інноваційного підприємництва повинні стати наступні:

- а) спеціальні програми пільгового фінансування, кредитування, гарантування і лізингу;
- б) пільгове оподаткування і особливий порядок амортизації;
- с) трансферт технологій і інформації від держави і, можливо, від великих підприємств - до малих (така форма зараз застосовується в розвинених країнах);
- д) державні замовлення як на державному, так і на регіональному рівні на інноваційну продукцію, вироблену малими підприємствами;
- е) контроль за взаєминами малих підприємств з великими з метою недопущення порушення прав малих підприємств;
- ж) консультаційна підтримка в усіх сферах і організація навчання персоналу.

На нашу думку, головними проблемами, що стоять перед малими інноваційними (як і неінноваційними) підприємствами на сьогодні, є недолік фінансових ресурсів і бюрократизація підприємницької діяльності. Найважливіша причина необхідності стимулювання розвитку інноваційного підприємництва - низький рівень інвестування економіки в цілому. Відсутність істотної структурної перебудови виробництва в Україні викликана недостатнім об'ємом інвестицій. Серйозна проблема малого бізнесу в країні, що гальмує розвиток малого підприємництва, в тому, що при реєстрації підприємства і діяльності необхідно дістати згоду не менше трьох десятків розташованих в різних місцях інстанцій. Відсутність практики "одного вікна", що дозволяє громадянам отримати в одному місці усі дозволи на підприємницьку діяльність, є істотним бар'єром [185, с.203].

Поступові поліпшення відбуваються у сфері малого підприємництва в Україні. Створення сприятливого середовища для ведення бізнесу та розвитку малого та середнього підприємництва є одним із середньострокових напрямів реформування, зазначених у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020». Державна фінансова підтримка МСП надається за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Основним нормативно-правовим документом у даному напрямі є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Частиною 1 ст. 15 цього Закону визначено, що державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультативну підтримку, зокрема підтримку у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів для ведення бізнесу [120]. Стратегія передбачає розвиток нових економічних технологій : франчайзингу для малих підприємств; розширення лізингу; механізми кредитування; системи фінансування; надання гарантій, а також

заходів по науково-методичному, кадровому і інформаційному забезпеченню малих підприємств. Попередня практика розробки загальнодержавних, галузевих і регіональних комплексних стратегій та програм розвитку підприємництва показала, що більшість їх розділів і пунктів стосовно малого бізнесу не були реалізовані. Ці програми виявилися відірваними від реального сектора економіки і національної науки. Головний недолік програм підтримки підприємництва - неповне виділення засобів на їх фінансування.

Аналіз зарубіжного досвіду програм підтримки малого підприємництва призводить до висновку, що в розвинених країнах спостерігається перехід від кількісно-витратних методів оцінки програм до якісно-результативних. Необхідно будувати оцінку і коригування програм підтримки в Україні не на об'ємі капітальних вкладень, а на реально отриманих результатах, таких як збільшення кількості і виживання малих підприємств, зростання обсягу виробництва і продуктивності праці, підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, випуск нових товарів, захоплення нових ринків [130, с.89].

Одній з прогресивних форм співпраці малого бізнесу з наукою можуть стати асоціації випускників ВНЗ, здійснюючі науково-дослідницьку і впроваджувальницьку діяльність. Прикладом такої діяльності є асоціація випускників, утворена в Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського". Розвитку подібних асоціацій могло б сприяти виділення бюджетних коштів для фінансування інноваційних проектів, що реалізуються цими організаціями, у рамках підтримки малого інноваційного підприємництва.

Необхідно відмітити окремі позитивні зміни в інноваційному підприємстві, такі як збільшення числа малих науково-технічних компаній, виникнення нових форм інноваційних організацій. Багато хто з них став альтернативною формою організації професійної діяльності для учених,

інженерів, винахідників і підприємців, прагнучих розвивати і реалізувати свої інноваційні ідеї.

Державних коштів, що виділяються в Україні, на підтримку підприємництва явно недостатньо для стабільного і стійкого розвитку і становлення українських технологій і появи товарів, конкурентоспроможних на світовому ринку. Держава повинна посилити підтримку малого підприємництва і особливо - інноваційного.

В ході політичних і економічних реформ в Україні сталося істотне зменшення фінансування наукових досліджень і, як наслідок, скорочення впроваджуваних інновацій. Незважаючи на це, науково-технічний потенціал не був втрачений повністю, і з середини дев'яностих років почалося зростання числа підприємств, впроваджувальних інновації у виробництво, проте дореформений рівень ще не досягнутий. Ситуація, що склалася в Україні в інноваційній сфері, має ряд особливостей, пов'язаних з перехідним станом економіки.

Основним джерелом фінансування інновацій в Україні виступають власні засоби підприємств, що негативно впливає на об'єм і швидкість впровадження інновацій, оскільки власні засоби підприємств дуже обмежені. З'явилася насущна необхідність залучення засобів банків, венчурних і пенсійних фондів, державних коштів для форсованого розвитку інноваційних процесів.

Причини, що гальмують зростання інноваційної діяльності, кореняться в проблемах, створених ще в період СРСР. Тому дозвіл проблем слід починати з врегулювання тих, що історично склалися. Проте, одна з найважливіших причин сучасного українського відставання в інноваційній сфері і, як наслідок, в усій економіці полягає в тому, що держава не усвідомлює до кінця значущості інновацій в економічному розвитку країни [98, с. 31].

Розвинені країни давно оцінили важливість прискорення науково-технічного прогресу для економічного та соціального благополуччя держави,

що підтверджується дієвою державною підтримкою інноваційної діяльності, яка є провідником прогресу.

Окрім цього, фінансові ресурси, які можуть бути спрямовані в інноваційну сферу як державним, так і приватним сектором, обмежені. Тому важливе значення має визначення державою пріоритетних напрямів розвитку інновацій в Україні. Для нашої країни найбільш перспективною, на наш погляд, може бути змішана стратегія розвитку інновацій.

Особливу увагу Україні слід також приділяти непрямим методам підтримки інновацій, тому що вони вимагають значно менше бюджетних вливань, що важливо для економіки держави, і спрямовані до ширшого круга одержувачів, чим прямі методи.

Основними провідниками інноваційної політики в регіонах можуть стати запропоновані автором дисертації мережі фінансування і поширення інновацій. При цьому управління і підтримку інноваційної діяльності слід будувати на основі вже існуючих інфраструктур, таких як фонди підтримки інновацій і підприємництва, торгово-промислові палати, наукові і технологічні парки, НДІ і так далі[102, с.47]

Величезну роль в становленні і розвитку інноваційних процесів повинно зіграти мале інноваційне підприємництво. До того ж існує величезна кількість прикладів з досвіду розвинених країн, що свідчать про провідну роль малого підприємництва в розвитку інновацій. Цим визначається особлива важливість підтримки малого інноваційного підприємництва державою.

Дієва державна політика, спрямована на усебічну підтримку інноваційної діяльності в Україні, дозволить досягти вищих темпів економічного зростання. Саме зростання інноваційної активності українських підприємств дасть можливість нашій країні зайняти належне місце у світовій економічній системі.

Висновки до третього розділу.

У сучасному світі інновації і науково-технічний прогрес грають провідну роль в економіці і політиці. Наприклад, інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в Європейській Спільноті, і їх реалізація багато в чому забезпечені розвитком технічного прогресу. Зі свого боку, високі технології надають можливості для протікання величезних інтеграційних процесів.

Рівень розвитку науково-технічних інновацій і рівень їх провадження у виробництво визначають, яке місце та або інша країна займає в світовій економічній системі. У багатьох країнах відбувається зміщення економічних інтересів з цінової конкуренції товарів і послуг до конкуренції, заснованої на якості продукції. Тому сьогодні конкуренція впровадження на постійному впровадженні інновацій у виробничий і невиробничий процеси. Переваги споживачів не є більше простим встановленим фактом, вони залежать в основному від розвитку нових продуктів як наслідків науково-технологічного розвитку. Бажання споживачів не встигають за технічним прогресом, що нестримно розвивається.

Рівень економічного зростання визначається взаємодією таких основних чинників, як інновації, фінансування, державне управління і підтримка інноваційних процесів, а також інвестування, направлене в людський капітал і капітал знань.

Не можна особливо не відмітити, що державне управління і підтримка інноваційних процесів є провідними чинниками розвитку інновацій. Державне втручання викликане тим, що створення і розвиток інноваційного виробництва - процес складніший, капіталомісткий і трудомісткий, вимагаючий постійного зростання знань, високого рівня освіти і високого рівня навичок працівників в порівнянні з традиційним виробництвом. Тому

потрібно стимулювати, підтримувати, регулювати, координувати і іноді, - направляти і це потрібно виконувати державі.

До того ж ринок має ряд недоліків в управлінні інноваційної сфери, які неможливо здолати без державного втручання. Не дивлячись на те, що держава теж має ряд недоліків, вони незрівнянні за тяжкістю наслідків з ринковими недоліками. Таким чином, там, де критично потрібне державне втручання і де воно нейтралізує ринкові недоліки, воно має бути присутнє, в інших випадках необхідно дозволити діяти ринку.

Окрім вищевикладеного, держава здатна стимулювати приватний сектор, вкладати кошти в інноваційні проекти з малим приватним доходом і великим громадським, наприклад в інноваційні проекти, які стосуються екології, охорони здоров'я і так далі

Держава здійснює управління і підтримку інноваційних процесів через проведення державної інноваційної політики. Методи інноваційної політики, використовувані для управління і підтримки, підрозділяються на прямі і непрямі, при цьому непрямі методи більше ефективні. Одним з найбільш дієвих непрямих методів є податкове управління і стимулювання.

Досвід Європейського Союзу і Франції призводить до висновків, що для успішного розвитку інноваційної сфери держава повинна сприяти :

1. тіснішій співпраці між освітніми установами, державними і приватними дослідницькими організаціями і підприємствами;
2. підвищенню рівня впровадження інновацій у виробництво;
3. збільшенню витрат на НДДКР;
4. перерозподілу державного фінансування НДДКР від чисто дослідницьких установ до підприємств;
5. реалізації великої кількості дієвих програм по підтримці інновацій в різних областях, але функцій, що при цьому не призводять до дублювання, і неефективному витрачання засобів;
6. здійсненню політики активної конкуренції в інноваційній сфері на світовому ринку;

7. підтримці "інноваційних підприємств-чемпіонів";
8. дерегламентації сфери науки і технології;
9. рівномірному розташуванню структур підтримки інноваційної діяльності на усій території країни;
10. створенню мереж поширення технологій і фінансування інновацій, з метою оптимізувати і збільшити державну підтримку за рахунок концентрації різноманітних ресурсів.

В період політичних і економічних реформ в Україні сталося значне скорочення фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, що привело до зменшення у декілька разів числа підприємств, що створюють інновації: якщо в 1992 р. їх було 16,3%, то в 1996 р. - близько 5%. В результаті нинішній стан української інноваційної сфери можна охарактеризувати як системна криза. Проте науково-технічний потенціал до кінця не втрачений, і з 1995 р. по сьогоднішній день повільно стала зростати доля підприємств, впроваджувальних інновації у виробництво, але дореформенний рівень ще не досягнутий.

Ситуація, що склалася в Україні в інноваційній сфері, має ряд особливостей, пов'язаних з перехідним станом економіки, а саме:

- а) значне відставання в переважній більшості науково-технічних секторів;
- б) існування науково-технічної сфери, що має достатній запас напрацьованих, але невикористаних НДДКР минулих років;
- в) невикористання запасу науково-технічних розробок, що поступово застарівають, тоді як нові розробки в більшості сфер практично не проводяться або істотно скоротились;
- г) існування значного наукового потенціалу, який не використовується і який слабшає з кожним роком;
- д) значне зменшення капіталовкладень у виробничу і інноваційну сфери;

е) формування державного управління, законодавства і інфраструктури, що стосуються інноваційної діяльності;

ж) відсутність платоспроможного попиту на інноваційні продукти і технології як з боку населення, так і з боку підприємств.

Головним джерелом фінансування інновацій в Україні на більшості підприємств виступають власні засоби, потім за значимістю слідують засоби фінансово-промислових груп і бюджетні інвестиції. З цього можна зробити висновок, що державі слід створити дієвий механізм залучення банківських засобів в інноваційну сферу. До того ж самофінансування підприємств веде до негативних наслідків як для самого підприємства, так і для економіки в цілому.

Як вже відзначалося, причини відставання України в розвитку інноваційних процесів багато в чому своїми коренями йдуть в історію СРСР. Тому ці причини слід викорінювати в пріоритетній послідовності, виходячи з аналізу проблем, що виникли в радянський період історії країни. Проте головна причина сучасного українського відставання в інноваційній сфері і, як наслідок, в усій економіці полягає в ігноруванні державою провідної ролі науки і техніки в розвитку суспільства і економіки. Українська держава повинна, нарешті, звернути увагу і виправити положення, що склалося в освіті, науці, техніці і виробництві.

Ресурси, які можуть виділити держава, суспільство і підприємницький сектор на інноваційний розвиток української економіки, обмежені і незначні. Тому дуже важливо правильно вибрати стратегію і пріоритети розвитку інноваційної сфери. На наш погляд, для України має бути найбільш перспективною змішана стратегія розвитку інновацій, при якій в тих галузях науки і техніки, де існує значний потенціал, Україна має бути розробником інновацій, а там, де потенціал відсутній або слабкий, слід використовувати імітаторську стратегію розвитку через купівлю патентів і ліцензій.

Найважливішу роль в успішній реалізації інноваційної політики грає формування інноваційної інфраструктури. Головним провідником

інноваційної політики могли б стати мережі фінансування і поширення інновацій. При цьому управління і підтримку інноваційної діяльності слід будувати на основі вже існуючих інфраструктур, таких як фонди підтримки інновацій і підприємництва, торгово-промислові палати, наукові і технологічні парки, НДІ і так далі. Особливе місце в розвитку інноваційної сфери повинні зайняти технополіси, які могли б стати точками зростання інноваційної активності за типом японських технополісів.

При незначності українських бюджетних ресурсів пріоритет в державних капіталовкладеннях має бути спрямований на цільове фінансування. Надання пільгових кредитів і субсидування повинне здійснюватися тільки на умовах змагання, тобто через конкурси.

Пріоритет між прямими і непрямими методами підтримки інновацій в Україні має бути спрямований на користь непрямих, оскільки вони вимагають значно менше бюджетних вливань і звернені до ширшого кола одержувачів. Серед методів непрямої підтримки інновацій провідне місце повинне зайняти податкове стимулювання інноваційної діяльності.

Мале інноваційне підприємництво в Україні може стати локомотивом усього інноваційного підприємництва. Як показує досвід, в індустріально розвинених країнах мале інноваційне підприємництво - це найбільш динамічна, наймасовіша по кількості підприємств і кількості створених і впроваджених інновацій складова ринкового інноваційного потенціалу цих країн. Тому особливу увагу держава повинна приділити розвитку малого інноваційного підприємництва.

Україна може досягти у відносно короткі терміни економічного і соціального благополуччя, якщо почне здійснювати дієве управління і підтримку інноваційної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання інноваційної політики України.

Результати проведених досліджень уможливають отримання таких висновків:

1. Охарактеризовано інноваційні процеси як державні засади економічного зростання суспільства. Визначено, що рівень економічного зростання визначається взаємодією таких основних чинників, як інновації, фінансування, державне регулювання і підтримка інноваційних процесів, а також інвестування, що направляється в людський капітал і капітал знань.

Державне втручання викликане тим, що створення і розвиток інноваційного виробництва - процес складніший, капіталомісткий і трудомісткий, вимагаючий постійного зростання знань, високого рівня освіти і високого рівня навичок працівників в порівнянні з традиційним виробництвом. Тому потрібно стимулююче регулювання, що координує і направляє, яким і виступає держава.

2. Систематизовано досвід державного регулювання інноваційних процесів в зарубіжних країнах. Досвід Європейського Союзу призводить до висновків, що для успішного розвитку інноваційної сфери держава повинна сприяти:

- тіснішій співпраці між освітніми установами, державними і приватними дослідницькими організаціями і підприємствами;
- підвищенню рівня впровадження інновацій у виробництво;
- збільшенню витрат на НДР;

- перерозподілу державного фінансування НДР від дослідницьких установ до підприємств;
- реалізації великої кількості дієвих програм з підтримки інновацій в різних областях, але функцій, що при цьому не призводять до дублювання, і неефективному витрачання засобів;
- здійсненню політики активної конкуренції в інноваційній сфері на світовому ринку;
- підтримці «інноваційних підприємств-чемпіонів»;
- дерегламентації сфери науки і технологій;
- рівномірному розташуванню структур підтримки інноваційної діяльності на усій території країни;
- створенню мереж поширення технологій і фінансування інновацій, з метою оптимізувати і збільшити державну підтримку за рахунок концентрації різноманітних ресурсів.

3. Визначено методологію державного регулювання інноваційного розвитку підприємств. Обґрунтовано забезпечення процесу регулювання інноваційної діяльності, що включило методи створення типових організаційних платформ, методи модернізації організаційних платформ, методи перепроєктування організаційних платформ, методи формування інтегрованих організаційних платформ (кластерів), які дозволяють забезпечити ефективне регулювання інноваційної діяльності стосовно різних суб'єктів економіки.

Пріоритет між прямими і непрямими методами підтримки інновацій в Україні має бути спрямований на користь непрямих, оскільки вони вимагають значно менше бюджетних вливань і звернені до ширшого кола одержувачів. Серед методів непрямой під держки інновацій провідне місце повинне зайняти податкове стимулювання інноваційної діяльності.

4. Виокреслено основні напрями підвищення ефективності державної підтримки інноваційної політики. Охарактеризовано та

запропоновано ефективні форми державного регулювання і підтримки інноваційної діяльності, особливості розвитку, причини відставання і перспективи інноваційної сфери Європейського Союзу, та пропозиції з вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду.

5. Окреслено стратегічні підходи до удосконалення механізмів управління інноваційної політики. У рамках вдосконалення державного регулювання виявлена доцільність вироблення певних вимог до підприємств, що претендують на державне фінансування інноваційної діяльності, зокрема, стандарти організації виробництва, дотримання яких гарантує отримання в ході здійснення інноваційного проекту конкретного результату, що має важливе значення для суспільства і для розвитку економіки країни.

Запропонована комплексна технологія розробки інноваційних регіональних програм, що враховують рішення фінансово-економічних, організаційних, кадрових, маркетингових, соціально-економічних інформаційних і інших проблем використання науково-технічного потенціалу малих і середніх підприємств.

6. Обґрунтовано шляхи державного регулювання у сфері фінансування інноваційної політики. На основі проведеного аналізу, визначено, що головним джерелом фінансування інновацій в Україні в більшості підприємств виступають власні засоби, потім за значимістю є засоби фінансово-промислових груп і бюджетні інвестиції. З цього можна зробити висновок, що державі слід створити дієвий механізм залучення банківських засобів в інноваційну сферу. До того ж самофінансування підприємств веде до негативних наслідків як для самого підприємства, так і для економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно – правове та соціально – економічне забезпечення: [монографія] / О. І. Амоша [та ін.]. – Донецьк: Ін – т економіки пром – сті НАН України, 2007. – 328 с.
2. Александрович Г.Р. Сучасні механізми державного управління інноваційної діяльності навчальних закладів. [Електронне видання] «Державне управління: удосконалення та розвиток» № 10, 2017. Науково-практичний журнал м. Київ. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?n=12&y=2017>
3. Александрович Г.Р. Державне регулювання інноваційної політики та її вплив на економіку країни. Вісник НУЦЗУ: Державне управління. – Харків, 2016. – Вип. 2(5). – С.144-152.
4. Александрович Г.Р. Науково-технічна політика та державне регулювання інноваційною діяльністю в Україні. Вісник НУЦЗУ: Державне управління. – Харків, 2017. – Вип. 1(6). – С.171-181.
5. Александрович Г.Р. Основні підходи управління персоналом в умовах інноваційної діяльності. Вісник НУЦЗУ: Державне управління. – Харків, 2017. – Вип. 2(7). – С.-321-328
6. Александрович Г.Р. Механізми державного регулювання визначенням сучасної інноваційної політики держави. Вісник НУЦЗУ: Державне управління. – Харків, 2020. – Вип. 1(12). – С.3-10.
7. Александрович А. Механізми державне регулювання інноваційною діяльністю в Україні. Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем». Харків. С. 89-91

8. Александрович А. Державне регулювання інноваційної діяльності. Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи». С.64-66.

9. Александрович Г. Р. Напрями державне регулювання інноваційної діяльності в Україні . Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської науковопрактичної конференції (18 жовтня 2019 року, Мелітополь, Україна) /відп. ред. Ортіна Г.В. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019...С. 372-374

10. Амитан В. Н. Экономические и технологические ориентиры инновационной трансформации экономики Украины и регионов / В. Н. Амитан, М. Ф. Иванов // Управління регіону та підприємства. Сер. „Економіка”: зб. наук. праць / ДонДАУ. – Донецьк: ДонДАУ, 2003. – Т. IV, Вип. 29. – С. 6 – 15.

11. Амоша А. И. Инвестиционные и инновационные процессы в Украине (регионах) А. И. Амоша // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. – Донецк: Ин – т эконом. пром – ти НАН Украины, 2003. – Ч. I. – С. 202 – 206.

12. Амоша О.А. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.А.Амоша, В.П.Вишневський, А.І.Землянкін та ін. // Економіка пром-ті, – 2006. – №1. – С.45-59.

13. Амоша О.І., Вишневський В.П., Землянкін А.І. та ін. Регулювання регіонального розвитку в Україні // Економіка України. - 2006. - №1-2. - С. 45-58, 51-66.

14. Аналіз регіональних відмінностей у інноваційно-економічному розвитку територій України / М. С. Пашкевич // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 727: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 350-

357.

15. Андерсен Бьёрн Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / Бьёрн Андерсен; под нуч. ред. Ю.П. Адлер; пер. с англ. – 3-е изд. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2005. – 272 с.

16. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / [Л.Л.Антонюк, А.М.Поручник, В.С.Савчук та ін.] – К.: КНЕУ, 2003. – 326 с.

17. Аржанцев, Д. Учет результатов НИОКР как фактор активизации инновационной деятельности / Д. Аржанцев, С. Писарев// АПК: экономика и управление. – 2008. – № 8. – С. 67–68.

18. Аржанцев, Д. Учет результатов НИОКР как фактор активизации инновационной деятельности / Д. Аржанцев, С. Писарев// АПК: экономика и управление. – 2008. – № 8. – С. 67–68.

19. Афанасьев Н. В. Управление развитием промышленных предприятий : [монография] / Н. В. Афанасьев, С. Д. Глазьев, А. И. Городецкий. – Х. : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.

20. Афонин, И.В. Инновационный менеджмент: учеб. пособие / И.В. Афонин. – М.: Гарда-рики, 2005. – 224 с.

21. Архієреєв, С. І. Взаємозв'язок розвитку регіональної інноваційної системи, інтерактивних інноваційних комплексів, та інноваційної інфраструктури. Приклад регіону Емілія-Романья [Електронний ресурс] / С. І. Архієреєв, І. О. Дерід // Вісн. СумДУ. – 2009. – № 1. – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_1_09/09asipre.pdf

22. Бабашкина А. М. Государственное регулирование национальной экономики / А. М. Бабашкина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 480 с.

23. Базилевич В. Д., Гражевська Н. І., Гайдай Т. В., Леоненко П. М., Нестеренко А. П. Історія економічних учень. /Навчальний посібник / К.:

24. Бакуменко, В. Д. Методологія державного управління проблеми встановлення та подальшого розвитку// Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 11–27.

25. Бакуменко, В. Д. Формування державно-управлінських рішень : Проблеми теорії, методології, практики : [монографія] / В. Д. Бакуменко. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.
26. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління : [навч. посіб] / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 256 с.
27. Бакум, В.В. Особливості формування системи управління регіоном / В.В. Бакум. // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 27-33.
28. Балашов Е.Б. Институциональные проблемы государственной поддержки развития национальной инновационной системы / Е.Б. Балашов // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 3 – 6.
29. Батрутдинов, А.С. Основные модели инновационного процесса и классификационные признаки инновации / А.С. Батрутдинов, И.В. Федосеев // Евразийского межрегионального научно-аналитического журнала «Проблемы современной экономики» [Электронный ресурс]. – 2008. – № 2. – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23986>
30. Боган К. Бизнес-разведка: внедрение передовых технологий: пер. с англ. / К. Боган, М. Инглиш. – Санкт-Петербург: Вершина, 2006. – 367 с.
31. Боднарчук В.Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. – Автореферат дис. кан.. наук державного управління 25.00.02 – Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 22 с.
32. Бойченко В.С. Сутність регіонального інноваційного розвитку / В.С. Бойченко // Вісник СумДУ. – 2011. – № 4. – С. 127-132.
33. Буркинський Б. В. Інноваційна стратегія у соціально – економічному розвитку регіону / Б. В. Буркинський, Е. В. Лазарева. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2007. – 140 с.
34. Бутенко А. І. Інвестиційна діяльність в інноваційній сфері підприємництва України: методи і форми / А. І. Бутенко, Є. В. Лазарева // Вісник економічної науки України: науковий журнал. – Донецьк: ЛЕНУ, Ін – т економ. пром – ті НАН України, 2007. – № 2 (12). – С. 14 - 19.

35. Валюх А. Н. Створення організаційної моделі управління системою регіональної інноваційної діяльності / А. Н. Валюх // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка: зб. наук. праць. – Рівне: Укр. держ. ун –т водного господарства та природокористування, 2003. – Вип. 1. – С. 492 – 497.
36. Верблюдов В.А. Организационно-экономическая реализация инновационных процессов на примере молочного подкомплекса / В.А. Верблюдов, Д.В. Красюков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2007. – № 10. – С. 40–44.
37. Возна Л. Ю. Основні суперечності та перспективи використання соціально-економічного потенціалу регіонів України / Л. Ю. Возна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1(10). – С.167 - 174.
38. Вумек Джеймс П. Бережливое производство: Как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании / Джеймс П. Вумек, Дэниел Джонс; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 473 с.
39. Высоцкий Д. Е. Правовые формы объектов инновационной деятельности / Д. Е. Высоцкий. – Донецк: Вебер, 2007. – 118 с.
40. Гареев Т.Ф. Диффузия новых технологий / Т.Ф. Гареев // Вестник ТИС-БИ [Электронный ресурс]. – 2004. – № 4. Режим доступа: <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2004/issue4/Economica10.html>
41. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. посібник [Текст] / В.Г. Герасимчук. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.
42. Герасимчук З.В. Інноваційна інфраструктура регіону: методологія формування і розвитку / З.В. Герасимчук, Н.Т. Рудь // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 197- 207.
43. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія / З.В. Герасимчук / – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.
44. Гладій С. П. Формування української моделі конкурентної

економіки інноваційного типу: теоретичний аспект / С. П. Гладій // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки: зб. наук. праць. – Хмельницький: Технол. ун – т Поділля, 2003. – Т. 2, Ч. 2. – С. 184 – 188.

45. Гончаренко М.Ф. Механизм регулирования инвестиционно-инновационного развития региона. – Автореферат дис. кан. экон. наук 08.00.05 – Черниговский государственный технологический университет МОНМС Украины – Чернигов, 2011. – 17с.

46. Гончарова Н.П. Стратегія інноваційного розвитку України / Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки: зб. наук. праць / Н.П.Гончарова. – Київ, 2004. – С.30-38.

47. Гохберг Л. Национальная инновационная система в условиях «новой экономики» / Л. Гохберг // Стратег [Электронный ресурс]. – 2004. – Режим доступа: <http://stra.teg.ru/lenta/innovation/1635>

48. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: о структуре, методологии и содержании / А.Г. Гранберг. // Российский экономический журнал. – 2000. – № 10. – С. 61–74.

49. Давила Тони. Работающая инновация: как управлять ею, измерять ее и извлекать из нее выгоду / Тони Давила, Марк Дж. Эпштейн, Роберт Шелтон; Под. науч. ред. Т.Ф. Козицкой; пер. с англ.; – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.

50. Дегтярєва І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування [Електронний ресурс] / І. О. Дегтярєва // Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2010_1/txts/10diovdz.pdf

51. Денисенко М.П. Теоретичні засади інноваційного розвитку економіки України // Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки: зб.наук.праць / М.П.Денисенко, А.П. Гречан. – К., 2004. – С. 105-119.

52. Джордж Л. Майкл. Бережливое производство + шесть сигм:

комбинируя качество шести сигм со скоростью бережливого производства / Майкл Л. Джордж; Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 360 с.

53. Дмитренко М. Ощадно – кредитна система у контексті формування в Україні власної інвестиційно – інноваційної політики / М. Дмитренко // Вісник НБУ. – 2006. – № 1. – С. 16 – 18.

54. Доценко О.Ю. Механізми інноваційного розвитку регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/3221/1.pdf?sequence=1>

55. Доценко О.Ю. Теоретические основы определения сущности инновационного развития региона / О.Ю. Доценко // Экономика. Управление. Право. – 2014. – № 1. – С. 32-36.

56. Доценко О.Ю. Удосконалення організаційного механізму формування фінансових ресурсів регіонального розвитку / О.Ю. Доценко // Інвестиції: практика та досвід. 2014. – № 8. – С. 78-82.

57. Друкер, П.Ф. Эффективное управление. Экономические задачи; и оптимальные решения / Пер. с ан. М. Котельниковой. – М.: Ф АИР-ПРЕС С, 1998. – 288 с.

58. Дубницкий, В.И. Трансформация промышленного комплекса региона: проблемы управления развитием: монография / [В.И.Дубницкий, И.П.Булеев, Н.Е.Брюховецкая и др.] / Под общ. ред. В.И.Дубницкого, И.П.Булеева. – Донецк: ДЭГИ, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 548 с.

59. Дубовиков М.М. Проблеми формування науково- технологічного та інноваційного потенціалу України / М.М. Дубовиков, О.В. Величко // Економічний вісник Донбасу. – № 3 (25). – 2011. – С. 158-163.

60. Жилінська О.І. Розвиток інноваційної інфраструктури / О.І. Жилінська, Д.В. Чеберкус // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 57-67.

61. Забарна Е.М. До питання формування регіональних інноваційних структур / Е.М.Забарна // Механізм регулювання економіки. – 2007. – № 4. – С. 232–240.

62. Забарна Е.М. Інвестиції в інновації як основа соціально-економічного розвитку регіону // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць / С.К. Харічков, Е.М. Забарна. – Чернівці, 2002. – Вип.141. – С.15-19.

63. Забарна Е.М. Потенціал інноваційного розвитку Одеського регіону та шляхи його мобілізації / Е.М.Забарна, Н.Д.Решетнік // Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових інтеграційних процесів: всеукр.наук.-практ.конф., 9-10 жовт. 2007 р.: тези допов. – Дніпропетровськ, 2007. – Т. 5. – С.77-79.

64. Забарна Е.М. Соціально-економічний розвиток регіону на інноваційно-інвестиційній основі / Е.М. Забарна. – Одеса.: ІПРЕЕД, 2008.– 264 с.

65. Забарная Э.Н. Активизация инновационно-инвестиционного потенциала региона / Э.Н.Забарная // Экономика Крыма. – 2007. – №20. – С. 22-26.

66. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”: нова редакція від від 12.01.2006; № 3333–IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2006. – № 22. – Ст. 182.

67. Закон України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” від 14.09.2006 р., № 143–V // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2006. – № 45. – Ст. 434.

68. Закон України „Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій” від 09.04.2004 р., № 1676 – IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 32. – Ст. 384.

69. Закон України „Про інноваційну діяльність” від 14.07.2002 № 40 – IV // Зібрання законодавства України. Сер. 3. – 2002. – № 8. – Ст. 159.

70. Закон України „Про наукову та науково – технічну діяльність”: нова редакція від 01.12.1998 р., № 284 – XIV

71. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності

в Україні” від 16.01.2003 р., № 433 – IV: із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.11.2005, від 04.11.2005, № 3076 – IV; від 09.02.2006, № 3421 – IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 13. – Ст. 93; ВВР. – 2006. – № 5 – 6. – Ст. 73; ВВР. – 2006. – № 22. – Ст. 199.

72. Закон України „Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 11.07.2001 р., № 2623 – III: із змінами, внесеними згідно із Законами від 09.02.2006, № 3421 – IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 48. – Ст. 253; ВВР. – 2006. – № 22. – Ст. 199.

73. Закон України «Про державні цільові програми» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №25. – С.352.

74. Закон України «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукомістких технологій» від 9.04.2004р., №1676 – IV.

75. Захарченко, В. И. Научно – технологическое прогнозирование и развитие региона / В. И. Захарченко, В. А. Вайсман, Е. В. Молина; Одес. нац. политех. ун – т; Одес. нац. ун – т им. И.И. Мечникова. – Одесса: Наука и техника, 2004. – 64 с.

76. Зимове В. Финансовое обеспечение инновационного развития экономики / В.Зимове // Экономика Украины. – 2003. – №11. – С. 9-11.

77. Зубарев, А.С. Создание региональной инновационной системы – показатель устойчивого развития экономики региона / А.С. Зубарев, С.Г. Емельянов, Л.Н. Борисоглебская // Инновации. – 2007. – № 7. – С. 59 – 63.

78. Иванов, В. В. Национальная инновационная система как индустриальная основа экономики постиндустриального общества / В. В. Иванов // Инновации. – 2004. – № 5. – С. 3 – 10.

79. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы: Монография / В.Г. Ткаченко, В.И. Богачев, В.Н. Гончаров, В.Н. Бабак и др.; под общ. ред. В.Г. Ткаченко, А.И. Богачева. – Луганск: «Книжковий світ», 2010. – 272 с.

80. Инновационный менеджмент предприятия: учеб. пособие для

студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям экономики и управления / А. И. Базилевич; под ред. В.Я. Горфинкеля. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 231 с.

81. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: [монографія] / М. Г. Чумаченько [та ін.]; відп. ред. М. Г. Чумаченько; АЕН України, ІЕПНАН України. – Донецьк: ТОВ „Юго – Восток, Лтд”, 2003. – 292 с.

82. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семіноженко В.П. та ін.. – К.: Знання України, 2004. – 338 с.

83. Інноваційний розвиток економіки та напрями його прискорення / За ред. В.П.Александрової. – К.: ІЕП НАН України, 2002. – 77 с.

84. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон.наук, проф. Федулової Л.І. – К.: Основа, 2005. – 549 с.

85. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.]; за ред. С. О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.

86. Каліцький, Б.А. Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України / Б.А.Каліцький, О.С.Попович, В.П.Соловйов та ін. Центр дослідж.наук.-техн.потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва. – К., 2005. – 65 с.

87. Каракай, Ю.В. Інноваційні пріоритети – основа сталого розвитку України / Ю.В. Каракай // Вісник Прикарпатського університету. Сер. „Економіка”: зб. наук. праць. – Івано – Франківськ: Прикарпатський університет, 2007. – Вип. 5. – С. 290 – 294.

88. Кастельс, М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: Государственный университет «Высшая школа экономики», 2000. – 607 с.

89. Кобрин Ю. Инновация – условие конкурентоспособности [Текст]

/ Ю. Кобрин // Экономист. – 2004. – № 12. – С. 23-29.

90. Коваленко, М.А. Теорія і методологія управління розвитком регіонального господарського комплексу в контексті економіки знань: монографія. / М.А.Коваленко. – Херсон, 2007. – 312 с.

91. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев, Ю.В. Яковец, Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 2002. – 768 с.

92. Косач І.А. Теоритичні засади розробки стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону / І.А. Косач // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007 – № 6. – С. 123-128.

93. Кочетов А.Г. Новационные бизнес-процессы. Пошаговая технология разработки, внедрения и контроля выполнения / А.Г. Кочетов. – М: Эксмо, 2009. – 144 с.

94. Кравченко, И.С. Инновации и экономический рост: проблемы и измерения / И.С. Кравченко, Г.А. Багратян // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 59 – 61.

95. Кристенсен, К. Дилемма инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании / К. Кристенсен. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 239 с.

96. Крупка, М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів: Видавн. центр Львів.нац.ун-ту ім. Івана Франка. – 2001. – 608 с.

97. Кузьменко, В.П. Социальная политика государства в циклах колебаний общественного развития от либерализма к тоталитаризму / В.П. Кузьменко // Институт эволюционной экономики [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: <http://iee.org.ua/ru/pub/p75>

98. Кэмп, Р.С. Легальный промышленный шпионаж: бенчмаркинг бизнес-процессов: технологии поиска и внедрение лучших методов работы ваших конкурентов / Роберт С. Кэмп; пер. с англ; – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. – 416 с.

99. Кэмпбелл, Кларк. Управление проектом на одной странице / Кларк Кэмпбелл; пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2009. – 160 с.
100. Ландик В.И. Инновационная стратегия предприятия: проблемы и опыт их решения: [монография] / В.И. Ландик. – К.: Наукова думка, 2003. – 364 с.
101. Логутова Т. Г. Механизм государственного управления инновационным развитием / Т. Г. Логутова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць / ДНУ. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Т. 3, Вип. 210. – С. 765 – 780.
102. Логутова Т. Г. Организационно – экономический механизм государственного управления инновационным развитием региона: [монография] / Т. Г. Логутова. – Мариуполь: ПГТУ, 2006. – 224 с.
103. Марков, А.В. Государственная инновационная политика: теоретические основы и механизм реализации / А.В. Марков. – Минск: ИООО «Право и экономика», 2005. – 370 с.
104. Маслаков, В.В. Модель региона–квазикорпорации / В.В. Маслаков, К.И. Зубков, В.Ю. Пленкин. // Регион: экономика и социология. – 2000. – № 2. – С. 17–36.
105. Мендрул А.Г. Формы и приоритеты инновационного процесса в контексте государственного регулирования / А.Г. Мендрул // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 57 – 59.
106. Меркулов Н.Н. Формирование национальной инновационной системы / Н.Н. Меркулов // Education and Science [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/4_merkulov.doc.htm
107. Месхия Я.Е. Вопросы методологии регионального экономического прогнозирования / Я.Е. Месхия. – М., 1983. – 184 с.
108. Михненко А. М. Інновації в управлінні суспільним розвитком : навч. посіб. / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Кравченко. – К.: НАДУ, 2009. - 116 с.

109. Міністерство аграрної політики та продовольства України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://agro.me.gov.ua/ua>.
110. Міністерство внутрішніх справ України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mvs.gov.ua>.
111. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua>.
112. Міністерство інформаційної політики України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mip.gov.ua/>
113. Міністерство закордонних справ України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua>.
114. Міністерство інфраструктури України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mtu.gov.ua>.
115. Міністерство культури і туризму України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua>.
116. Міністерство молоді та спорту України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>.
117. Міністерство оборони України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mil.gov.ua>.
118. Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua>.
119. Міністерство охорони здоров'я України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua>.
120. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.me.gov.ua>.
121. Міністерство соціальної політики України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua>.
122. Міністерство фінансів України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mof.gov.ua>.

123. Міністерство юстиції України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua>.
124. Момот А. Аналіз основних напрямків забезпечення інформаційної безпеки / А. Момот // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2008. – Вип. 659 (Ч.1). – №1. – С. 265–278.
125. Музыка О. А. Ценностно-оценочный чинник в контексте социосинергетической парадигмы / О. А. Музыка. – Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 2006. – 240 с.
126. Мухин Г. В. Проблема обеспечения национальной безопасности в современных условиях / Г. В. Мухин. – М. : ВАХТ, 1994. – С. 27.
127. Национальная инновационная система Финляндии (Приложение к докладу Мирового банка от 1 апреля 2002 года) // Инновации. – 2002. – № 9-10. – С. 136.
128. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
129. Оніщенко, В. О. Актуальні питання розвитку інноваційної діяльності регіону / В. О. Оніщенко // Економіка і регіон: науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка. – Полтава: ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, 2004. – № 1. – С. 3 - 5.
130. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: учебник / Л.С. Барютин, С.В. Валдайцев, А.В. Васильев, П.Н. Завлин, Л.Э. Миндели [и др.]; под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. – 2-е перераб. и доп. изд. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2004. – 518 с.
131. Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України / Б.Патон // Вісник НАН України. – 2001. – № 2. – С.11-18.
132. Пашута М.Т. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання: Навчальний посібник [Текст] / М.Т. Пашута, О.М. Шкільнюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 118 с.
133. Пирожков С.І. Моделі і сценарії структурно-інноваційної

перебудови економіки України // Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки: зб.наук.праць / С.І. ирожков. – К., 2004. – С. -10.

134. Пілюшенко В. Л. Управління інноваційно – інвестиційним розвитком території: [монографія] / В. Л. Пілюшенко, Б. І. Адамов, І. В. Шкрабак. – Донецьк: ВІК, Дон ДАУ, 2007. – 317 с.

135. Полюбина И. Б. Электронное правительство как составляющая новой экономики [Электронный ресурс] / И. Б. Полюбина. – Режим доступа : [http://www.dofa.ru/5Шс1еп1/5еттаг/ро\]иьта.с1ос](http://www.dofa.ru/5Шс1еп1/5еттаг/ро]иьта.с1ос).

136. Пономарева Е. Г. Современный мир: политические отношения и политические институты / Е. Г. Пономарева. – М. : МГИМО, 2006. – 302 с.

137. Попов В.М. Финансовый бизнес-план: учеб. пособие для студентов экономических специальностей / В.М.Попов [и др.]. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 480 с.

138. Поповкін В.А. Регіонально–цілісний підхід в економіці: монографія. / В.А. Поповкін. – К.: Наукова думка, 1993. – 286 с.

139. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ. под ред. и с предисловием В.Д. Щетина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

140. Постанова Верховної Ради України „Про дотримання законодавства щодо розвитку науково–технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні” від 16.04.2004 р., № 1786–IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 43–44. – Ст. 494.

141. Постанова Верховної Ради України „Про Рекомендації парламентських слухань на тему: „Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації”: від 27.07.2007р ., № 1244–V // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2007. – № 46. – Ст. 525.

142. Постанова Кабінету Міністрів „Про заходи щодо підтримки інноваційно–інвестиційних проектів” від 05.08.2002 р., № 1106 // Офіційний

вісник України. – 2002. – № 32. – Ст. 1509.

143. Постанова КМУ № 447 від 14.05.2008 р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009 - 2013 роки».

144. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики) / А.И. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 361 с.

145. Пэнди П.С. Курс на шесть сигм: Как General Electric, Motorola и др. ведущие компании мира совершенствуют свое мастерство / Питер С. Пэнди, Роберт П. Ньюмен, Роланд Р. Кэвенег; пер. с англ. – М.: Лори, 2002. – 375 с.

146. Пэнди П.С. Путь шести сигм: практическое руководство для команды внедрения / Питер С.Пэнди, Роберт П.Ньюмен, Роланд Р.Кэвенег. – Москва: Компания р.т. Office, 2005. – 418 с.

147. Ракицька С.О. Інфраструктурне забезпечення переходу до інноваційного типу розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 «Економіка і управління науково-технічного прогресу» / С.О.Ракицька. – Одеса, 2004. – 20, [1] с.

148. Регіональний маркетинг / В. Л. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Р. Р. Ларіна, В. І. Дубніцький. – Донецьк: ТОВ „Юго – Восток, Лтд”, 2007. – 364 с.

149. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально–економічного розвитку: монографія / Отв. ред. З.С. Варналій – К., 2005. – 478 с.

150. Репин В.В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / В.В. Репин, В.Г. Елиферов. – 2-е издание – М.: «Стандарты и качество», 2005. – 408 с.

151. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» №680-р від 17.06.2009р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=226&id=1906>.

152. Ротань Н.В. Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / Н.В. Ротань, О.О. Комліченко // Інформаційні технології а освіті, науці та виробництві. – 2013. – № 1. – Вип. 1. – С. 279-284.
153. Рубан В. Инновационная модель стратегического развития Украины: методология и опыт / В.Рубан, О.Чубукова, В.Некрасов // Экономика Украины. – 2003. – № 6. – С.14-20.
154. Рудь Н.Т. Інноваційні кластери – нова організаційна форма наукомісткого бізнесу / Н. Т Рудь, О.І. Мартиняк // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». Збірник наукових праць. Випуск 6(21). – 4.2. – Луцьк: ЛІТУ, 2009. – С. 127.
155. Рудь Н. Т. Кластерний підхід до розвитку інноваційної інфраструктури регіону / Н. Т. Рудь // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури – The problems of innovation infrastructure's formation and development : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19–21 травня 2011 р.), – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 171–173.
156. Руководство к своду знаний по управлению проектами - PMBOK GUIDE 2000 / Ред. Либерзон В.И.; Лобанов Д.С.; М.: Институт Управления Проектами, 2004. – 238 с.
157. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям: совместная публикация ОЭСР и Евростата / пер. на рус. яз. – 3-е изд., М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. – 192 с.
158. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецьк, 2003. – 448 с.
159. Санто, Б. Инновации как средство экономического развития [Текст] / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 295 с.
160. Сенин А. Критерии успеха деятельности исследовательских парков. Роль научных и технологических парков в развитии наукоемких фирм / А. Сенин // R. S. Jonash, The Real Estate Component: Research Parks and

Incubators, in: Technology Transfer and Economic Development, Report of a Forum on Technology Transfer, USA, 1990. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://technopark.al.ru/tpark>

161. Слепокуров А.С. Инновационное развитие региона: проблемы и перспективы / А.С. Слепокуров // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 102 – 105.

162. Смирнов Е.А. Теоретические подходы к определению сущности региональной инновационной системы / Е.А. Смирнов // Экономика Крыма. – 2010. – № 4 (33). – С. 142-146.

163. Соколенко С. Формування інноваційних систем на основі промислових кластерів / С.Соколенко // Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України: наук.-практ.конф., 3-5 жовт. 2003р.: тези допов. – К. – С. 271-278.

164. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный подход в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) / В.П. Соловьев. – К.: Феникс, 2006. – 560 с.

165. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: монографія / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К.: Фенікс, 2008. –224 с.

166. Статистичний щорічник Київської області за 2018 рік / За ред. Л.П. Височан. – К.: Головне управління статистики у Київській області, 2019. – 178 с.

167. Статистичний щорічник України за 2018 рік. – К.: Державна служба статистики України. – К., 2019. – 560 с.

168. Стеченко, Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: учеб. [для высш.уч.завед.] / Д.М.Стеченко. – К.: Вища шк., 2002. – 254 с.

169. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

170. Сутність і напрямки державної інноваційної політики

[Електронний ресурс]. – Режим доступа:
http://pidruchniki.com/19081201/ekonomika/sutnist_napryami_derzhavnoyi_innovatsiynoyi_politiki

171. Ткачова, Н.М. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник [Текст] / Н.М. Ткачова, Т.А. Гончарова, В.Н. Марченко. – Донецьк: ВІК, 2007. – 180 с.

172. Тоффлер, Э. Третья волна (пер. с англ.) / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2002. – 776 с.

173. Тульчинська, С.О. Стратегія інноваційного розвитку регіонів України / С.О. Тульчинська // Ефективна економіка. – № 11. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246>

174. Узунов В.В. Розвиток інноваційної інфраструктури регіонів України / В.В. Узунов // Державне управління: удосконалення та розвиток. - № 8. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=638>

175. Уманець, Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку / Т. Уманець // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 39-45.

176. Управление инновациями: В 3 кн. Кн. 2. Управление финансами в инновационных процессах: учеб. пособие / А.А. Харин, И.Л. Коленский, Н.Н. Пущенко и др.; под ред. Ю.В.Шленова. – М.: Высш. шк., 2003. – 295 с.

177. Управление проектом. Основы проектного управления / под ред. М.Л. Разу; – М.: КноРус, 2006. – 768 с.

178. Федорова, В.Г. Інноваційна діяльність в регіонах України: проблеми та напрямки її поліпшення / В.Г. Федорова [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://intkonf.org/fedorova-vg-innovatsiyna-diyalnist-v-regionah-ukrayini-problemi-ta-napryamki-yiyi-polipshennya/>

179. Федулова, Л. І. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи / Л. І. Федулова //

Стратегічні пріоритети. – 2009. – № (13). – С. 157-165.

180. Федулова Л. Развитие национальной инновационной системы / Л. Федулова, М. Пашута // Экономика Украины. – 2005. – № 4. – С.35-40.

181. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підруч. [для вищ.навч.закладів] / Л.І.Федулова. –К.: Либідь, 2006. – 480 с.

182. Федулова Л. Теорія і практика формування інноваційних стратегій корпоративних структур: монографія / Л. Федулова, О. Фомова / Хмельницький: ХНУ, 2009. – 239 с.

183. Фірсова С.М., Чеботар С.В. Основні елементи інноваційного потенціалу // Економічний вісник Донбасу. – №3 (25). – 2011. – С. 202-207.

184. Чесбро Г. Открытые бизнес-модели. IP-менеджмент / Генри Чесбро; пер. с англ. В. Н. Егорова. – М.: Поколение, 2008. – 352 с.

185. Чесбро Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий / Г. Чесбро; пер. с англ. В. Н. Егорова. – М.: Поколение, 2007. – 333 с.

186. Чижова В. Інституціональні та інноваційні аспекти регіонального розвитку // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 8. – Кіровоград: КНТУ. – 2005. – С. 92-100.

187. Чувахин Н. Йозеф Алоис Шумпетер (1883—1954): теория экономического развития / Н. Чувахин // Страницка Николая Чувахина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.ncbase.com/econ/dev.htm>

188. Чувахин, Н. Классическая политическая экономия / Н. Чувахин // Страницка Николая Чувахина [Электронный ресурс]. – 2004. – Режим доступа: <http://ru.ncbase.com/econ/class.htm>

189. Шастопалов Г.Г. Інноваційний потенціал економічного зростання країни // Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки: зб.наук.праць / Г.Г.Шастопалов. – К., 2004. – С.39-54.

190. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності [Текст] / О.Г. Шпикуляк, С.О.

Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109-116.

191. Шумпетер, Й. История экономического анализа / Й. Шумпетер // Все о Шумпетере [Электронный ресурс]. – 2004. – Режим доступа: <http://www.schumpeter.ru/reading.php?book=analiz&id=41>

192. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 454 с.

193. Экономическая энциклопедия / гл. ред. Л.И. Абалкин. – М.: ОАО Изд-во «Экономика», 1999. – 1055 с.

194. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века / Ю.В Яковец. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2004. – 444 с.

195. Янсен, Ф. Эпоха инноваций / Ф. Янсен. – М.:ИНФРА-М, 2003. – 216 с.

196. Abernathy, W. J. Mapping the winds of creative destruction / W. J. Aber-nathy, K.B. Clark // Technology Review. – 1985. Volume 14, Issue 1. – P. 3–22.

197. Carlsson, B. On the nature and composition of technological systems /B. Carlsson, R. Stankiewicz // Journal of Evolutionary Economics (London), – 1991. – № 1:2. P. 93–118.

198. Chaminade, C. Social Capital as a Mechanism: Connecting knowledge within and across firms. / C. Chaminade, H. Roberts. // Third European Conference on Organizational Knowledge, Learning and Capabilities (OKLC) Greece, April 2002. – Athens, 2002. – 32 p.

199. Clark, J. Unemployment and Technical Innovation: A Study of Long Waves and Economic Development (Contributions in Economics and Economic History) / C. Freeman, J. Clark, L. Soete. – London: Greenwood Press, 1982. – 214 p.

200. Freeman, C. Networks of Innovators: a synthesis of research issues / C. Freeman // The Economics of Hope. – 1992. – С. 93-120.

201. Kleinknecht, A. Determinants of innovation. The message from new

indicators / A. Kleinknecht. – London: Macmillan & New York: St. Martin's Press, 1996.

202. Kleinknecht, A. Innovation patterns in crisis and prosperity. Schumpeter's long cycle reconsidered (with a foreword by Jan Tinbergen) / A. Kleinknecht. – London: Macmillan and New York: St. Martin's Press, 1987.

203. Kleinknecht, A. New concepts in innovation output measurement / A. Kleinknecht, D. Bain. – London: Macmillan & New York: St. Martin's Press, 1993.

204. Kline, S. An Overview of Innovation / S. Kline, N. Rosenberg // The Positive Sum Strategy / R. Landau, N. Rosenberg. – Washington: DC: National Academy of Sciences, 1986. – P. 275–306.

205. Mensch G. Das technologische Patt: Innovationen überwinden die Depression / G. Mensch. – Frankfurt-am-Main: Umschau Verlag, 1975.

206. Nelson, R. An Evolutionary Theory of Economic Change / R. Nelson, S. Winter. – Cambridge: Harvard University Press, 1982. – 454 p.

207. Nomenclature Territorial Units for Statistics // www.nationmaster.com/encyclopedia

208. Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development. – Frascati Manual. – Paris: OECD Publications, 2002. – 255 p.

209. Rothwell, R. Towards the Fifth-generation Innovation Process / R. Rothwell // International Marketing Review. – 1994. – Vol. 11, № 1. – P. 7–31.

210. SIGMA Концепция идеального менеджмента / М. Хэрри, Р. Шредер; пер. с англ. – М.: Эксмо, 2003. – 464 с.

211. Stage-Gate ® - Your Roadmap for New Product Development // Product Development Institute [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: <http://www.prod-dev.com/stage-gate.php>

212. Van Duijn, J.J. The long wave in economic life / J.J. Van Duijn. – London: Allen & Unwin, 1983.

213. Venetian Statute on Industrial Brevets, Venice (1474) // Primary Sources on Copyright (1450-1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.copyrighthistory.org/cgi-bin/kleioc/0010/exec/showThumb/%22i_1474%22/start/%22yes%22

214. Wannop, U.A. The Regional Imperative: Regional Planning and Givernance in Britain, Europe and the united States / U.A. Wannop. – London: Jessica Kingsley, 1995. – 441 p.

215. Wheelwright, S.C. Revolutionizing Product Development: Quantum Leaps in Speed, Efficiency, and Quality / S.C. Wheelwright, K.B Clark. – NY: The Free Press, 1992. – 364 p.

ДОДАТКИ

№ 4384 Вг 25.11.2020р.

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта Національного університету цивільного захисту України Александрович Ганни Реміківни «Державне регулювання інноваційної політики України» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Проблема державного регулювання інноваційною діяльністю безпосередньо пов'язана з проблемою інноваційної складової економічного зростання і економічної рівноваги в Україні.

В умовах глобальних трансформацій соціально-економічної системи нашої країни потребують докорінного перегляду організаційно-змістові, теоретичні, методичні засади організації державного регулювання сферою інноваційної діяльності. З огляду на зазначене, заслуговує на увагу окреслені Александрович Ганною Реміківною напрями удосконалення фінансового механізму державного управління екологічної політики.

На сучасному етапі динамічний розвиток економіки в Україні неможливий без створення державного механізму з підтримки і стимулювання інноваційної діяльності в науково-технічній сфері. Нині саме науково-технічні інновації визначають рівень конкурентоспроможності національних товарів і усієї економіки в цілому в глобалізаційній світовій системі.

Тому являються своєчасними та змістовними пропозиції автора стосовно класифікації стратегії інноваційного розвитку країн за трьома типами та розроблені практичні рекомендації.

Заступник директора Департаменту
бюджету і фінансів – начальник Управління
фінансування житлово-комунальної сфери,
кандидат наук з державного управління: доцент

Г.В. ДАУДОВА

№ 7411 від 10.12.2009р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта Національного університету цивільного захисту України Александрович Ганни Реміківни «Державне регулювання інноваційної політики України» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

На сучасному етапі динамічний розвиток в Україні неможливий без формування механізмів з підтримки і стимулювання інноваційної діяльності.

Нині саме науково-технічні інновації визначають рівень конкурентоспроможності національних товарів і усієї економіки в цілому у світовій системі.

В індустріально розвинених країнах держава є головним стимулюючим початком, що підтримує, і навіть в деяких випадках, визначає векторний напрям інноваційного розвитку національної економіки. Необхідно відмітити, що державне регулювання інноваційної сфери значно взаємопов'язане з інвестиційною політикою держави, що фінансує фундаментальні наукові дослідження і високо ризикові інноваційні проекти.

З огляду на зазначене, заслуговують на увагу визначені в дисертаційному дослідженні основні інноваційні процеси як державні засади економічного зростання суспільства, які окреслено Александрович Ганною Реміківною, та систематизація досвіду державного регулювання інноваційних процесів у зарубіжних країнах.

Надані практичні пропозиції автора дисертаційного дослідження є корисними в роботі Управління екології та благоустрою Департаменту житлово-комунального господарства Харківської міської ради.

Заступник директора департаменту –
начальник Управління екології
та благоустрою Департаменту
житлово-комунального господарства
Харківської міської ради

О.А. БОГАЧ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчально-методичної роботи
 Національного університету
 цивільного захисту України
 к.психологічних наук, професор
 О.О. Назаров

“ _____ 2020 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Александрович
 Анни Реміківни « Державне регулювання інноваційної політики України» на
 здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за
 спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Комісія у складі:

Голова комісії:

— начальник навчально-науково-виробничого центру, д.н.держ.упр.,
 проф. С.М. Домбровська:

Члени комісії:

- зав.кафедри публічного адміністрування у сфері ЦЗ д.н.держ.упр.,
 проф. С.В. Майстро;
 - професор кафедри публічного адміністрування у сфері ЦЗ
 д.н.держ.упр., проф. О.І.Крюков

цим Актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження
 Александрович Анни Реміківни « Державне регулювання інноваційної політики
 України» використовуються викладачами кафедри публічного адміністрування у
 сфері цивільного захисту НУЦЗУ при викладанні дисциплін з підготовки
 магістрів з публічного управління: «Управління соціальним і гуманітарним
 розвитком», «Державне управління в економічній сфері», та «Державна
 політика: аналіз та механізми впровадження».

Голова комісії:

д.н.держ.упр., проф.

Члени комісії:

д.н.держ.упр., проф:

д.н.держ.упр., проф.,

С.М. Домбровська

С.В. Майстро

О.І. Крюков